

วารสาร

มนุษย์กับสังคม

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Journal of Man and Society

Faculty of Humanities and Social Sciences

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Faculty of Humanities and Social Sciences

Maharakham University

ISSN 2286 6779

วารสารมนุษยศาสตร์กับสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Journal of Man and Society

Faculty of Humanities and Social Sciences

ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (ก.ค. 61-ธ.ค. 61)

เจ้าของ: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
วัตถุประสงค์: เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ใหม่ และส่งเสริมให้คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นิสิต
รวมทั้งผู้สนใจได้เผยแพร่ผลงานวิชาการ ผลงานวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์

ที่ปรึกษา: อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ขอบเขตเนื้อหา

บทความวิจัยและบทความวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้แก่ ภาษา
และภาษาศาสตร์ วรรณคดี วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม
วัฒนธรรม ศาสนาและปรัชญา ศิลปกรรม สารสนเทศและการสื่อสาร และสาขาอื่นๆ
ที่เกี่ยวข้อง

กำหนดการออกเผยแพร่

วารสารมนุษยศาสตร์กับสังคม ตีพิมพ์เผยแพร่ราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ)
มกราคม-มิถุนายน
กรกฎาคม-ธันวาคม

ทุกบทความที่ตีพิมพ์ต้องผ่านการพิจารณาเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewed) ในสาขา
วิชานั้นไม่น้อยกว่าสองท่าน ทักษะและความคิดเห็นของบทความในวารสารฉบับนี้ เป็นของผู้เขียน
แต่ละท่านไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

ส่งบทความตีพิมพ์ได้ที่: กองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์กับสังคม
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150
หรือที่ Email: untayasopee@gmail.com, d.sopee@yahoo.com

คณะกรรมการกองบรรณาธิการ วารสารมนุษยศาสตร์สังคม

บรรณาธิการ	ดร. โสภี อุ๋นทะยา	
กองบรรณาธิการ	ศาสตราจารย์ (เกียรติคุณ) ดร. อานันท์ กาญจนพันธุ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	ศาสตราจารย์ ดร. สุวิทย์ วีระศาสตร์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
	รองศาสตราจารย์ ดร. กฤษ ทองเลิศ	มหาวิทยาลัยรังสิต
	รองศาสตราจารย์ ดร. ธัญญา สังขพันธ์านนท์	มหาวิทยาลัยนครสวรรค์
	รองศาสตราจารย์ ดร. สุชาติ แสงทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
	รองศาสตราจารย์ ดร. กัตัญญา แก้วหานาม	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เก็ดถวา บุญปรากร	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บัญชา เกียรติจรุงพันธ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุนทร วรหาร	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชูศักดิ์ สุธิสา	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาคภูมิ วรรณภา	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิตยา วรรณกิติร์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
	ดร. กิรติ ณะไชย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
	ดร. ธีรฤกฤดา นามมนตรี	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
	อาจารย์วิชราภรณ์ วรรณโชติ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้พิจารณาตรวจสอบภาษาอังกฤษ		
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติพงษ์ ประพันธ์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ประชาสัมพันธ์	อาจารย์วิรยา ตาสว่าง	
	นายพงษ์ศักดิ์ สังข์มณี	
ศิลปกรรม	อาจารย์อิสเรศ สุขเสณี	
พิสูจน์อักษร	อาจารย์พิมพ์ประไพ สุภารี	
เลขานุการ	นายปฏิพัทธ์ สินพิบูลย์	

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ วารสารมนุษย์กับสังคม

ศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ แสงบุรา	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ศาสตราจารย์ ดร.บุษบา กนกศิลป์ธรรม	มหาวิทยาลัยศิลปากรรอง
ศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ปัญญาเมธีกุล	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รองศาสตราจารย์ ดร.จารุวรรณ ธรรมวัตร	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.ธนาพันธ์ ตรงดี	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ วิณา วิสเพ็ญ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชูศักดิ์ สุธิสาร	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พฤษ์ เกาถวิล	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สหะโรจน์ กิติมหาเจริญ	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยา กุลสุวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เชษฐา จักรไชย	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ ปัญญาภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พยุงพร นนทวิศรุต	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มารศรี สอทิพย์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัตนา จันทร์เทาว์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรพงษ์ มีไธสง	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาติ มณีโชติ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ดร.แก้วตา จันทร์นุสรณ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ดร.อภิราตี จันทร์แสง	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

บทบรรณาธิการ

บทความในวารสารมนุษย์กับสังคม ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 กรกฎาคม-ธันวาคม 2561 นำเสนอเนื้อหาการวิจัยทางด้านภาษาศาสตร์ การใช้ภาษา แรงงานข้ามชาติ วิจัยชุมชน และเรื่องเล่าในพิธีกรรม รวมทั้งบทวิจารณ์หนังสือที่น่าสนใจ

บทความทางด้านภาษาศาสตร์และการใช้ภาษา บทแรก “เสียงย่อยของพยัญชนะกักในภาษาอังกฤษแบบอเมริกัน” แสดงให้เห็นว่าพยัญชนะกักในภาษาอังกฤษแบบอเมริกันสามารถออกเสียงย่อยได้หลายเสียงตามแต่ละปรากฏในบริบทใด โดยบางบริบทสามารถใช้เสียงย่อยของพยัญชนะกักแบบภาษาไทยแทน แต่ในหลายบริบทภาษาไทยไม่มีเสียงย่อยนั้น กฎการออกเสียงนี้นักเรียนไทยอาจนำไปใช้กับการฝึกออกเสียงสำเนียงอเมริกันได้ ส่วนบทความ “คำซ้อนในภาษาถิ่นเหนือ” ศึกษาโครงสร้างและความหมายของคำซ้อนในภาษาถิ่นเหนือ พบว่าโครงสร้างคำซ้อนมี 2 พยางค์ 4 และมากกว่า 4 พยางค์ เป็นการซ้อนเพื่อเสียงและเน้นความหมาย ส่วนบทความ “กลวิธีการแสดงอารมณ์ขันในรายการซูเปอร์หม่า” พบกลวิธีเสียดสีประชดประชัน การสร้างเรื่องให้เกินจริง การตั้งสมญานามให้บุคคล การทำให้เป็นเรื่องสัปดน กลวิธีการใช้ภาษาและกลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ ที่ช่วยเสริมให้รายการมีอารมณ์ขันและความสนุกสนาน

การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติในบทความเรื่อง “การให้บริการสุขภาพแก่แรงงานข้ามชาติกัมพูชาของสถานีอนามัยบ้านคลองมะขาม หมู่ 1 ตำบลหาดเล็ก อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด” พบว่าการให้บริการสุขภาพแก่แรงงานเน้นการให้บริการขั้นพื้นฐานทั่วไป และมีข้อจำกัดในการดำเนินงาน แรงงานบางกลุ่มยังไม่ทราบการให้บริการของสถานีอนามัย รวมถึงยังมีปัญหาด้านการสื่อสารเมื่อเข้าไปใช้บริการในสถานีอนามัย บทความอีกหนึ่งเรื่องคือ “การเข้าสู่การเป็นแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาในเขตพื้นที่ชุมชนปากน้ำ ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง” พบว่ากระบวนการเข้าสู่การเป็นแรงงานเด็กชาวกัมพูชานั้น เกิดจากการติดตามผู้ปกครองเข้ามา จำเป็นต้องหารายได้ช่วยเหลือครอบครัว บางส่วนมีปัญหาการปรับตัวในชั้นเรียนเมื่อเข้าเรียนในระบบการศึกษาของไทย จึงเข้าเป็นแรงงานทั้งในสถานประกอบการประมงและรับจ้างทั่วไป มีรายได้แตกต่างกันไปตามลักษณะงานที่ทำ

งานการศึกษาชุมชน “การฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูกองทุน พบว่ามีปัจจัยหลายประการ จากปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจในเรื่องแนวคิดและหลักการจัดสวัสดิการชุมชน ไม่มีทักษะการบริหารกองทุน การจัดระบบเอกสาร การประชาสัมพันธ์และการให้ความร่วมมือของผู้นำชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การฟื้นฟูกองทุนในลำดับต่อไป บทความจากงานวิจัยเรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑสถานบ้านขุนอําไพพาณิชย์” เป็นการศึกษาเพื่อนําเสนอรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑสถาน ผลการศึกษาพบว่า มีการบริหารงานพิพิธภัณฑสถานโดยทายาทขุนอําไพพาณิชย์และกรมศิลปากร ปัญหาที่พบคือ จำนวนผู้เข้าชมยังมีไม่มากนัก ยังไม่มีบุคลากรประจำให้บริการ การเข้าไปศึกษาต้องนัดหมายล่วงหน้า ผู้วิจัยจึงนำเสนอแนวทางและรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑสถาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเป็นแหล่งเรียนรู้ต่อไป ส่วนบทความเรื่อง “เรื่องเล่าและพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาค ของชาวตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร” กล่าวถึงพิธีกรรมที่มีการนำเอาความเชื่อดั้งเดิมในอดีต ความเชื่อทั้งผี พร่าหมณ์ พุทธ เข้ามาใช้ในพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาคที่จัดขึ้นทุกปี ประกอบด้วยพิธีกรรม 7 พิธี พิธีที่สำคัญคือ พิธีบวงสรวงองค์ปู่พญานาคและองค์ย่าพญานาค พิธีลอยดอกบัวพุทธบูชาและพิธีอัญเชิญพระพิฆเนศ แต่ละพิธีกรรมชาวบ้านเชื่อว่าจะทำให้เกิดสิริมงคลต่อชุมชนอยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุขสืบไป

สำหรับบทความวิจารณ์หนังสือ “ลืมนตา อ้าปาก จากชานา สู่มุมประกอบการ” ผู้เขียนคือ อรรถจักร สัตยานุรักษ์ ผู้วิจารณ์ได้กล่าวถึงความน่าสนใจและจุดเด่นของหนังสือที่สรุปมาจากโครงการวิจัยเรื่อง “ความเปลี่ยนแปลงชนบทในสังคมไทย : ประชาธิปไตยบนความเคลื่อนไหว” แสดงให้เห็นการปรับเปลี่ยนสังคมในชนบทที่ไม่หยุดนิ่งได้อย่างน่าสนใจ

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารมนุษยกับสังคม จะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสร้างสรรค์ จุดประกายจินตนาการอันนำไปสู่ความรู้ เปิดพื้นที่ให้นิสิต นักศึกษา นักวิชาการและนักวิจัยได้นำเสนอองค์ความรู้ที่ได้มาจากการสังเกต การศึกษาค้นคว้า การวิจัย เพื่อเป็นประโยชน์ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในวงวิชาการและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อการพัฒนาชีวิต ชุมชน สังคม ประเทศชาติและสังคมโลกสืบไป

โสภี อุณหะยา
บรรณาธิการ

สารบัญ

เสียงย่อยของพยัญชนะกักในภาษาอังกฤษแบบอเมริกัน	11
ธนาพันธ์ ตรงดี	
คำสอนในภาษาไทยถิ่นเหนือ	29
สุบินรัตน์ รัตนะศิลา	
“กลวิธีการแสดงอารมณ์ขันในรายการซูเปอร์ตมั่ว”	45
เพลงขวัญ พันธุ์สระคู, โสภี อุ๋นทะยา	
การให้บริการสุขภาพแก่แรงงานข้ามชาติกัมพูชาของสถานีอนามัยบ้านคลองมะขาม หมู่ 1 ตำบลทาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด	59
นิจจารีย์ บัวอินทร์	
การฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมืองจังหวัดบุรีรัมย์	77
ชฎาพร จันทนา, พิมพ์พร ภูครองเพชร	
การเข้าสู่การเป็นแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาในเขตพื้นที่ชุมชนปากน้ำ ตำบลปากน้ำอำเภอเมือง จังหวัดระยอง	93
นางสาวรัตนาภรณ์ ระดมสุข	
การจัดการพิพธภัณฑ์บ้านขุนอำไพพาณิชย์	109
ธัญพงศ์ สารรัตน์, ชนมน์ สุขวงศ์, อภิชาติ มุกตาม่วง	
เรื่องเล่าและพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาค ของชาวตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร	123
ณัฐลา เย็นใจ, ณัฐกฤตา นามมนตรี	
บทวิจารณ์หนังสือ	139
กนกพร รัตนสุธีระกุล	
ข้อกำหนดการเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมนุษยกับสังคม	143

เสียงย่อยของพยัญชนะกัก ในภาษาอังกฤษแบบอเมริกัน

Allophones of Stop Consonants in American English

ธนานันท์ ทรงดี Thananan Trongdee *

บทคัดย่อ

พยัญชนะกักในภาษาอังกฤษแบบอเมริกันสามารถออกเสียงย่อยได้หลายเสียงตามแต่จะปรากฏในบริบทใด บทความนี้ได้รวบรวมกฎการออกเสียงย่อยของพยัญชนะกักในสำเนียงอเมริกันจากตำราต่างๆ พบว่า มีกฎการออกเสียงย่อยอยู่ 11 กฎ นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้เพิ่มกฎการออกเสียงย่อยของพยัญชนะกักที่ตำราต่างๆ ไม่ได้กล่าวถึงไว้อีก 1 กฎรวมเป็น 12 กฎ โดยในบางบริบทสามารถใช้เสียงย่อยของพยัญชนะกักแบบภาษาไทยแทนแต่ในหลายบริบทภาษาไทยไม่มีเสียงย่อยนั้น กฎการออกเสียงย่อยของพยัญชนะกักที่ได้รวบรวมไว้นี้ นักเรียนไทยอาจนำไปใช้กับการฝึกออกเสียงสำเนียงอเมริกันได้

คำสำคัญ: ภาษาอังกฤษแบบอเมริกัน, สำเนียงอเมริกัน, พยัญชนะกัก, เสียงย่อย

Abstract

Stop consonants in American English can be realized as many allophones, depending on which phonological contexts they occur. In this paper, statements or rules describing the allophones of stop consonants in American accent are compiled from many textbooks. There are 11 rules stated in the textbooks. In addition, the author adds one more rule which has not been mentioned before; it makes 12 rules of allophones altogether. In some contexts Thai allophones can be used, but in many contexts Thai lacks those allophones. It is expected that these rules of allophones of stop consonants can benefit Thai students who are learning the American accent.

Keywords: *American English, American Accent, Stop Consonants*

* รองศาสตราจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

* Associate Professor, Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University

บทนำ

พยัญชนะกักในภาษาอังกฤษ ได้แก่ p, b, t, d, k, g ซึ่งเป็นพยัญชนะที่มีการกักลมไว้แล้วระเบิดออกมา ผู้เขียนเองมักออกเสียงตามแบบภาษาไทย เช่น ออกเสียงคำว่า total เป็น ท้อเถิล หรือคำว่า paper ออกเสียงเป็น เพ็เฟอร์ มาโดยตลอด เนื่องจากเข้าใจว่า พยัญชนะ t และ p ต้นคำ กับพยัญชนะ t และ p กลางคำจะออกเสียงคงเดิม ดังที่เป็นเช่นในภาษาไทย ภายหลังได้เรียนรู้ว่าพยัญชนะกักในภาษาอังกฤษโดยเฉพาะแบบอเมริกัน (American English) หรือถ้าจะมุ่งเฉพาะในเรื่องของเสียงก็จะเรียกสั้นๆ ว่า สำเนียงอเมริกัน (American accent) นั้น มิได้ออกเสียงคงเดิมเสมอไป ขึ้นอยู่กับว่าพยัญชนะกักนั้นจะปรากฏในบริบทใด ถ้าพยัญชนะกักนั้นปรากฏในบริบทที่ต่างกันก็อาจจะออกเสียงไม่เหมือนเดิม เช่น p ในคำว่า peak ออกเสียงว่า ฟีก แต่ p ในคำว่า speak กลับออกเสียงว่า สปี๊ก เป็นต้น ตำราทางด้านสัทศาสตร์และสัทวิทยามักอธิบายว่า p ในคำว่า peak และ p ในคำว่า speak เป็นหน่วยเสียงเดียวกัน แต่มีเสียงย่อยต่างกัน

คำว่า หน่วยเสียง (phoneme) และคำว่า เสียงย่อย (allophone) ดังที่กล่าวถึงในตำราของไพค์ (Pike, 1963: 57-66) แลเดอโฟเก็ด (Ladefoged, 2006: 45-47) และโรช (Roach, 2009: 31-33) นั้น สามารถนำมาอธิบายโดยสังเขปได้ว่า หน่วยเสียงเป็นส่วนประกอบของพยางค์ (syllable) โดยพยางค์จะประกอบด้วยใจกลางพยางค์ (nucleus) ซึ่งโดยปกติจะเป็นหน่วยเสียงสระ (vowel) ส่วนหน่วยเสียงพยัญชนะจะเป็นส่วนขอบของพยางค์ (marginal) ซึ่งอาจปรากฏต้นพยางค์หรือท้ายพยางค์ บางภาษาอาจมีหน่วยเสียงวรรณยุกต์ (toneme หรือ tone) เป็นส่วนประกอบของพยางค์ด้วย หน่วยเสียงเป็นหน่วยนามธรรมที่ตั้งอยู่ในสมองของผู้พูด นักสัทวิทยาจะใช้วงเล็บเอียง // เป็นเครื่องหมายกำกับสัทอักษร¹ที่ใช้แทนหน่วยเสียง และเมื่อผู้พูดเปล่งเสียงออกมาจึงจะเรียกว่าเสียงย่อย และใช้วงเล็บเหลี่ยม [] เป็นเครื่องหมายกำกับสัทอักษรที่ใช้แทนเสียงย่อย ซึ่งเสียงย่อยนี้เป็นหน่วยรูปธรรมที่ได้ยินได้ และหน่วยเสียงบางหน่วยเสียงสามารถมีเสียงย่อยได้หลายเสียงตามบริบทที่หน่วยเสียงนั้นไปปรากฏ

เสียงย่อยของพยัญชนะกักในภาษาไทยนั้น ปรากฏในงานของแอบรัมสัน (Abramson, 1972; 1989) และแฮร์ริส (Harris, 1992; 2001) ซึ่งได้ระบุว่า หน่วยเสียงพยัญชนะกักในภาษาไทยมี 8 หน่วยเสียง สามารถปรากฏต้นพยางค์ได้ทั้ง 8 หน่วยเสียง ได้แก่ / p, ph, b, t, th, d, k, ʔ/ เมื่อออกเสียงมาแล้วจะได้เสียงย่อยดังนี้

¹ สัทอักษรหรือสัทอักษรสากล (International Phonetic Alphabets) เป็นอักษรที่ใช้บันทึกเสียงในภาษาต่างๆ โดยดัดแปลงจากอักษรลาติน และมีหลักการที่สำคัญคือ หนึ่งอักษรบันทึกเสียงได้หนึ่งเสียงเท่านั้น ผู้กำหนดและปรับปรุงสัทอักษรได้แก่ สมาคมสัทศาสตร์สากล (The International Phonetic Association)

หน่วยเสียง /p/	มีเสียงย่อยเป็นเสียงกัก	ฐานริมฝีปาก	ไม่ก้อง ² ไม่พ่นลม [p] ³	เช่น
[pa:11] ‘ป่า’				
หน่วยเสียง /ph/	มีเสียงย่อยเป็นเสียงกัก	ฐานริมฝีปาก	ไม่ก้อง พ่นลม ⁴ [ph]	เช่น
[pha:11] ‘ผ่า’				
หน่วยเสียง /b/	มีเสียงย่อยเป็นเสียงกัก	ฐานริมฝีปาก	ก้อง ไม่พ่นลม [b]	เช่น
[ba:11] ‘ป่า’				
หน่วยเสียง /t/	มีเสียงย่อยเป็นเสียงกัก	ฐานปุ่มเหงือก	ไม่ก้อง ไม่พ่นลม [t]	เช่น
[ti:33] ‘ตี’				
หน่วยเสียง /th/	มีเสียงย่อยเป็นเสียงกัก	ฐานปุ่มเหงือก	ไม่ก้อง พ่นลม [th]	เช่น
[thi:33] ‘ที’				
หน่วยเสียง /d/	มีเสียงย่อยเป็นเสียงกัก	ฐานปุ่มเหงือก	ก้อง ไม่พ่นลม [d]	เช่น
[di:33] ‘ดี’				
หน่วยเสียง /k/	มีเสียงย่อยเป็นเสียงกัก	ฐานเพดานอ่อน	ไม่ก้อง ไม่พ่นลม [k]	เช่น
[ku:11] ‘คู’				
หน่วยเสียง /kh/	มีเสียงย่อยเป็นเสียงกัก	ฐานเพดานอ่อน	ไม่ก้อง พ่นลม [kh]	เช่น
[khu:11] ‘คู’				
หน่วยเสียง /ʔ/	มีเสียงย่อยเป็นเสียงกัก	ฐานเส้นเสียง	ไม่ก้อง ไม่พ่นลม [ʔ]	เช่น
[ʔu:11] ‘อุ’				

หน่วยเสียงพยัญชนะกักในภาษาไทยที่ปรากฏท้ายพยางค์ได้ ได้แก่ /-p, -t, -k, -ʔ/ จะมีเสียงย่อยเป็นดังนี้

- หน่วยเสียง /-p/ มีเสียงย่อยเป็นเสียงกัก ฐานริมฝีปาก ไม่ก้อง ไม่ปล่อยเสียง⁵ ใช้สัทอักษรเป็น [-p'] และหากมีลักษณะปิดเส้นเสียงร่วมด้วย⁶ จะใช้สัทอักษรเป็น [-ʔp'] เช่น

[sa:p'11]

[sa:ʔp'11]

‘สาป, สาบ’

² คำว่า ‘ไม่ก้อง’ หมายถึง เส้นเสียงไม่สั่น ส่วนคำว่า ‘ก้อง’ หมายถึง เส้นเสียงสั่น

³ ตัวเลขยกขึ้นนี้ ใช้แสดงระดับเสียงวรรณยุกต์

⁴ อักษร h ยกขึ้น หมายถึง พ่นลม

⁵ การไม่ปล่อยเสียง แสดงด้วยเครื่องหมายรูปฉากเล็กๆ ด้านขวาบนของสัทอักษร

⁶ การมีลักษณะปิดเส้นเสียง (glottalization) กล่าวอย่างง่าย คือ มีการกลั่นหายใจ และเสียง อ ในภาษาไทยก็เป็นการกลั่นหายใจช่วงขณะเช่นกัน แสดงด้วยเครื่องหมายคล้ายกับเครื่องหมายคำถาม

- หน่วยเสียง /-t/ มีเสียงย่อยเป็นเสียงกัก ฐานปุ่มเหงือก ไม่ก้อง ไม่ปล่อยเสียง ใช้สัทอักษรเป็น [-t̚] และหากมีลักษณะปิดเส้นเสียงร่วมด้วย จะใช้สัทอักษรเป็น [-ʔt̚] เช่น

[sa:t̚11] [sa:ʔt̚11] ‘ศาสตร์, สาด, ศาทร’

หน่วยเสียง /-k/ มีเสียงย่อยเป็นเสียงกัก ฐานเพดานอ่อน ไม่ก้อง และไม่ปล่อยเสียง ใช้สัทอักษรเป็น [-k̚] หากมีลักษณะปิดเส้นเสียงร่วมด้วย จะใช้สัทอักษรเป็น [-ʔk̚] เช่น

[mak̚45] [maʔk̚45] ‘มัก, มรรค’

หน่วยเสียง /-ʔ/ มีเสียงย่อยเป็นเสียงกัก ฐานเส้นเสียง ไม่ก้อง และไม่ปล่อยเสียง ใช้สัทอักษรเป็น [-ʔ̚] เช่น

[tcaʔ̚11] ‘จะ’

กล่าวได้ว่า เสียงย่อยของพยัญชนะกักของภาษาไทยมีเพียง 2 เสียงย่อยเท่านั้น กล่าวคือ เมื่อปรากฏต้นพยางค์ หรือ ต้นคำ ไม่ว่าจะอยู่ระหว่างสระหรือไม่อยู่ระหว่างสระ ก็จะออกเสียงปกติเหมือนเดิม แต่ถ้าปรากฏท้ายพยางค์หรือท้ายคำ ก็จะไม่ปล่อยเสียงซึ่งก็คืออุบเสียงไว้ และอาจล้มหายไจร่วมด้วย ดังนั้น จำนวนเสียงย่อยของพยัญชนะกักภาษาไทยจึงมีน้อยกว่าเสียงย่อยของพยัญชนะกักในสำเนียงอเมริกัน

หน่วยเสียงพยัญชนะกักในสำเนียงอเมริกัน ตามที่แลเดอโฟเก็ด (Ladefoged: 2006) และโมจซิน (Mojsin: 2009) กล่าวไว้ มีจำนวน 6 หน่วยเสียง ได้แก่ /p, b, t, d, k, ɡ/ หน่วยเสียงดังกล่าวสามารถออกเสียงย่อยแปรไปตามบริบททางเสียงที่ต่างกัน จำแนกได้ 11 ประการ หนึ่ง เพื่อเป็นการประหยัดถ้อยคำ ต่อไปนี้ผู้เขียนจะใช้คำสั้นๆ ว่า “พยัญชนะกัก” แทน “หน่วยเสียงพยัญชนะกัก” และใช้คำว่า “เสียงของพยัญชนะกัก” แทน “เสียงย่อยของหน่วยเสียงพยัญชนะกัก” ตัวอย่างที่พยัญชนะกักปรากฏในบริบทต่างกัน 11 ประการ มีดังนี้

- 1) พยัญชนะกักต้นคำ หรือต้นพยางค์ที่ลงเสียงหนัก (stressed) เช่น
pie buy tie dye kye guy imply goodbyeguitar
- 2) พยัญชนะกักท้ายคำ เช่น
nap nab mat mad knack nag
- 3) พยัญชนะกักหลัง s เช่น
spy sty sky

4) พยัญชนะกักที่ตามด้วยพยัญชนะ เช่น

chipmonk	outside	football	nightmare
it	wasdon't like	won't need	might do

5) พยัญชนะกัก t และ d ที่ปรากฏระหว่างสระ และเป็นพยัญชนะต้นของพยางค์ที่ไม่ลงเสียงหนัก (unstressed) เช่น

city	better	total	meeting
ladder	medal	leader	Adam

รวมทั้งระหว่างสระที่อยู่คนละคำ เช่น

it is	get up	eat out	wait a minute
add on	made it	hid it	fed up

6) พยัญชนะกัก t ที่ปรากฏหน้า n และเป็นพยัญชนะต้นของพยางค์ที่ไม่ลงเสียงหนัก เช่น

Britain	certain	cotton	eaten
written			

7) พยัญชนะกัก t ที่ปรากฏหลัง n และเป็นพยัญชนะต้นของพยางค์ที่ไม่ลงเสียงหนัก เช่น

center	twenty	interview	advantage
plenty			

8) พยัญชนะกัก t ที่ปรากฏหน้า l และเป็นพยัญชนะต้นของพยางค์ที่ไม่ลงเสียงหนัก เช่น

little	padle	ladle
--------	-------	-------

9) พยัญชนะกักควบ tr และ dr เช่น

travel	tradition	translate	extremely
drink	dream	hundred	laundry

10) พยัญชนะกัก d ที่ตามด้วย u ในคำเดียวกัน , d ที่ตามด้วย y ในคำต่อมา และ t ที่ตามด้วย u ในคำเดียวกัน และ t ที่ตามด้วย y ในคำต่อมา เช่น

gradual	schedule	procedure	education
graduation	Did you?	Could you?	picture
situation	nature	actually	virtual
Don't you?	Can't you?	Won't you?	Aren't you?

11) พยัญชนะกัก d ในหน่วยคำ -ed เช่น

opened	closed	changed
passed	worked	stopped
needed	visited	waited

ผู้เขียนยังมีข้อสงสัยอีกประการหนึ่งที่และยังไม่พบว่ามีการอธิบายไว้อย่างชัดเจน ได้แก่ บริบทที่มีพยัญชนะกัก p และ k ปรากฏระหว่างสระและเป็นพยัญชนะต้นในพยางค์ที่ไม่ลงเสียงหนัก เช่น

bacon	cookie	paper
people	apple	speaking

กล่าวได้ว่า บริบทที่ปรากฏเสียงย่อยของพยัญชนะกักสำเนียงของชาวอเมริกันมี 12 บริบท จึงมีจำนวนมากกว่าภาษาไทยมาก บทความนี้จะได้อธิบายว่าพยัญชนะกักที่ปรากฏในบริบท 12 ประการ ดังที่กล่าวข้างต้นออกเสียงเป็นเช่นใด โดยอาศัยคำอธิบายจากตำราของแลเดอโฟเก็ด (Ladefoged: 2006) ซึ่งอ้างว่าเป็นสำเนียงของชาวอเมริกันส่วนใหญ่ และตำราของโมจซิน (Mojsin: 2009) ซึ่งอ้างว่าเป็นสำเนียงของผู้มีการศึกษาในเขตตะวันออก (East) เขตตะวันตกกลาง (Midwest) และเขตตะวันตก (West) ของอเมริกา ส่วนการออกเสียงของ p และ k ในข้อสุดท้ายนั้น ผู้เขียนจะได้ทำการตรวจสอบเพื่อตั้งกฎการออกเสียงเพิ่มเติม เนื่องจากในตำราเหล่านี้ต่างมิได้กล่าวถึงเสียงย่อยในบริบทดังกล่าว

เสียงของพยัญชนะกักในสำเนียงอเมริกัน

เสียงของพยัญชนะกักในสำเนียงอเมริกันดังจะกล่าวต่อไปนี้ ผู้เขียนได้ถอดเสียงเป็นสัทอักษร⁷ ซึ่งผู้เขียนได้ปรับจากสัทอักษรแทนหน่วยเสียง (broad transcription) ที่ระบุไว้ใน เดอะ นิวเบอรี เฮาส์ ดิกชันนารี ออฟ อเมริกันอิงลิช (The Newbury House Dictionary of American English) ของไรต์เอาท์ (Rideout: 2000) ให้เป็นสัทอักษรแทนเสียง (narrow transcription) เสียงของพยัญชนะกักในสำเนียงอเมริกัน สามารถจัดตามบริบทที่ปรากฏได้เป็น 12 ประการ ดังต่อไปนี้

1. เสียงของพยัญชนะกักต้นคำ

เสียงของพยัญชนะกักเมื่อปรากฏต้นคำนั้น แลเดอโฟเก็ด (Ladefoged, 2006: 56) อธิบายไว้ว่า สำหรับ p, t, k ให้ออกเสียงเป็นเสียงไม่ก้องและพ่นลมตามปกติ เช่น

pie	[phai]	'ขนมพาย'
tie	[thai]	'มัด'

⁷ ตารางแสดงสัทอักษรที่ใช้สำหรับพยัญชนะและสระในสำเนียงอเมริกันในบทความนี้ โปรดดูในภาคผนวก

guitar [gə'thɑ:] 'กีตาร์'

ส่วน b, d, g เมื่อปรากฏต้นคำ ต้นประโยค หรือตามหลังเสียงไม่ก้องนั้น ผู้พูดส่วนใหญ่จะออกเสียงไม่ก้องหรือกึ่งๆ ไม่ก้อง ซึ่งหมายความว่าทำให้เส้นเสียงไม่สั่นหรือสั่นเล็กน้อยเท่านั้น^๘ เช่น

buy [baɪ] 'ซื้อ'

dye [daɪ] 'สีย้อม'

guy [ɡaɪ] 'ผู้ชาย'

that boy [ðæt 'bɔɪ] 'เด็กชายคนนั้น'

แลเดอโฟเก็ดยังได้กล่าวว่า b, d, g จะออกเสียงก้องตามปกติก็ต่อเมื่อปรากฏในคำหรือวลีที่มีเสียงก้องประกบอยู่ข้างหน้าและข้างหลัง เช่น

a boy [ə 'bɔɪ] 'เด็กชายคนหนึ่ง'

a dog [ə 'dɒɡ] 'สุนัขตัวหนึ่ง'

a guy [ə 'ɡaɪ] 'ชายคนหนึ่ง'

การออกเสียงในข้อนี้ ภาษาไทยมีเสียง บ และ ด แทนได้ ยกเว้นเสียง [g] ในประการสุดท้ายเท่านั้นที่ภาษาไทยไม่มี

2. เสียงของพยัญชนะกักท้ายคำ

พยัญชนะกักเมื่อปรากฏท้ายคำนั้น แลเดอโฟเก็ท (Ladefoged, 2006: 58-59) กล่าวว่า p, t, k จะออกเสียงโดยไม่ต้องปล่อยเสียงออกมา ซึ่งก็คืออุบเสียงไว้ ส่วน b, d, g ก็อุบเสียงไว้เช่นกัน แต่เส้นเสียงสั่นเล็กน้อยหรือไม่สั่น และบางครั้งผู้พูดอาจอุบเสียงพร้อมกับปิดเส้นเสียงด้วย เช่น

nap [næp̚] [næʔp̚] 'งีบ'

mat [mæt̚] [mæʔt̚] 'เสื่อ'

knack [næk̚] [næʔk̚] 'ความสามารถพิเศษ'

nab [næb̚] [næʔb̚] 'จับกุม'

mad [mæd̚] [mæʔd̚] 'บ้า'

nag [næɡ̚] [næʔɡ̚] 'ม้าชรา'

ในเมื่อเสียงพยัญชนะกักท้ายคำออกเสียงแทบจะไม่แตกต่างกันเช่นนี้แล้ว mat กับ mad จะแตกต่างกันที่ใด แลเดอโฟเก็ทกล่าวว่าต่อว่า คำว่า mat ออกเสียงสระสั้นกว่า mad การออกเสียงในข้อนี้มีลักษณะเหมือนกับการออกเสียงในภาษาไทย กล่าวคือ มีการ

^๘ เส้นเสียงไม่สั่นแสดงด้วยเครื่องหมายวงกลมเล็กๆ ข้างล่างสัทอักษร

อุปเสียงและอาจปิดเส้นเสียงหรือกลั่นหายใจร่วมด้วยดังที่กล่าวไว้ในบทนำ อย่างไรก็ตาม แลเดอโฟเก็ทกล่าวว่า ผู้พูดจะปล่อยเสียงก็ต่อเมื่อคำนั้นเป็นคำสุดท้ายของประโยคหรือเมื่อผู้พูดต้องการเน้นคำนั้นเป็นพิเศษ

3. เสียงของพยัญชนะกักหลัง s

พยัญชนะกักเมื่อปรากฏหลัง s นั้น แลเดอโฟเก็ท (Ladefoged, 2006 : 57) กล่าวว่า จะออกเป็นเสียงไม่ก้อง ไม่พ่นลม เช่น

spy	[spaɪ]	‘จารย์’
sty	[stai]	‘เส้า’
sky	[skaɪ]	‘ฟ้า’

ในข้อนี้ ภาษาไทยมีเสียงเหล่านี้แต่มีกออกเสียงตามแบบภาษาไทยเป็นสองพยางค์ คือ สะ-พาย สะ-ตาย และ สะ-กาย

4. เสียงของพยัญชนะกักที่ตามด้วยพยัญชนะ

พยัญชนะกักที่ตามด้วยพยัญชนะกักด้วยกันนั้น แลเดอโฟเก็ท (Ladefoged, 2006: 59-60) กล่าวว่าต้องออกเสียงโดยไม่ปล่อยเสียงออกมาหรืออุปเสียงไว้ ยกตัวอย่าง เช่น

The cat pushed...	[ðə 'khæt' 'phʊʃt...]	‘แมวตัวนั้นผลัก...’
It's a big day.	[ɪts ə 'big' 'deɪ]	‘มันเป็นวันที่สำคัญ’
white teeth	[waɪt' θiθ]	‘ฟันขาว’

ส่วนโมจซิน (Mojsin, 2009: 35) ได้ให้ตัวอย่างพยัญชนะ t ที่ตามด้วยพยัญชนะอื่น ๆ เช่น

It was	[ɪt' wəz]	‘มันเป็น’
didn't like	[dɪdnt' laɪk]	‘ไม่ชอบ’
won't need	[wɒnt' nid]	‘ไม่ต้องการ’

รวมทั้งที่ปรากฏ ภายในเป็นคำเดียวกัน เช่น

football	['fʊt' ,bɔ:l]	‘ฟุตบอล’
lately	['leɪt' li]	‘เมื่อไม่นานมานี้’
outside	['aʊt' ,saɪd]	‘ข้างนอก’
nightmare	['naɪt' ,meɪ]	‘ฝันร้าย’
butler	['bʌt' lə]	‘หัวหน้าคนใช้เพศชาย’

การออกเสียงในข้อนี้ มีลักษณะเหมือนกับการออกเสียงในภาษาไทย กล่าวคือ มีการอุปเสียงเช่นเดียวกัน แต่บางครั้งภาษาไทยอาจปิดเส้นเสียงหรือกลั่นหายใจร่วมด้วย ดังที่กล่าวไว้ในบทนำ

5. เสียงของพยัญชนะ t และ d ที่ปรากฏระหว่างสระ

เสียงของพยัญชนะ t และ d ที่มีสระประกบทั้งข้างหน้าและข้างหลัง และอยู่ในพยางค์ที่ไม่ลงเสียงหนักนั้น แลเดอโฟเก็ด (Ladefoged, 2006: 63) กล่าวว่า ผู้พูดสำเนียงอเมริกันส่วนใหญ่จะออกเสียงโดยใช้ปลายลิ้นกระทบกับปุ่มเหงือกเพียงหนึ่งครั้ง ซึ่งเสียงนี้มีชื่อเฉพาะว่าเสียงกระทบ (tap) ใช้สัญลักษณ์ [ɾ] เช่น

city	['sɪrɪ]	'เมือง'
better	['bɛtə]	'ดีกว่า'
writer	['raɪtə]	'นักเขียน'

พยัญชนะ t และ d ออกเสียงไม่แตกต่างกันในบริบทนี้ แต่จะต่างกันตรงที่เสียงสระ โดยเสียงสระหน้า t จะสั้นกว่าสระหน้า d เช่น⁹

latter	['lætə]	'ประการหลัง'
ladder	['lædə]	'บันได'

ส่วนโมจซิน (Mojsin, 2009: 38) ได้ให้ตัวอย่างคำที่ออกเสียง t และ d ไม่แตกต่างกัน เช่น

metal	['mɛtɫ] ¹⁰	'โลหะ'
medal	['mɛːdɪ]	'เหรียญรางวัล'
atom	['ætəm]	'อะตอม'
Adam	['æːrəm]	'อาดัม'
liter	['lɪtə]	'ลิตร'
leader	['liːdə]	'ผู้นำ'

การออกเสียงในข้อนี้ไม่มีในภาษาไทย เนื่องจากเสียงกระทบ [ɾ] เป็นการสะบัดปลายลิ้นไปกระทบปุ่มเหงือกเพียงครั้งเดียว ส่วนภาษาไทยมีเสียงรัว [r] (trill) ที่ออกเสียงโดยไม่เกร็งลิ้นและปล่อยลมออกมาเพื่อให้ปลายลิ้นรัวสองครั้งขึ้นไป เสียงกระทบในภาษาไทยอาจมีปรากฏอยู่บ้างเมื่อ ร เรือ เป็นเสียงควบกล้ำ เช่น ปรับ ปรง เปรม แปร แต่ต้องสะบัดครั้งเดียว เสียงนี้ โมจซิน (Mojsin, 2009: 38) กล่าวว่า เมื่อฟังแล้วจะคล้าย d จึงเรียกเสียงเช่นนี้ว่า ดี ด่วน (fast d)

⁹ ความยาวของเสียงจะใช้เครื่องหมาย : หมายถึงยาว (long) เครื่องหมาย (Long) หมายถึงกึ่งยาว (half-long)

¹⁰ เครื่องหมายจุดใต้พยัญชนะ หมายถึง พยัญชนะนั้น ทำหน้าที่เป็นใจกลางของพยางค์

นอกจากที่กล่าวข้างต้นแล้ว โมจซินยังกล่าวว่า t และ d ที่ปรากฏระหว่างคำก็ออกเสียงเป็นดี ด่วน ได้ด้วย เช่น

get up	['geʌp]	‘ลุกจากนอน,
wait a minute	['weɪə, mɪnɪt]	‘รอสักครู,
add on	['æɹɒn]	‘เพิ่มเข้าไป,
made it	['meɪɪt]	‘ทำมัน,
fed up	['feʌp]	‘เบื่อหน่าย,

6. เสียงของพยัญชนะกัก t ที่ปรากฏหน้า n

พยัญชนะกัก t ที่ปรากฏหน้า n ในพยางค์ที่ไม่ลงเสียงหนักในคำเดียวกันนั้น แลเดอโฟเก็ด (Ladefoged, 2006: 61) กล่าวว่า ผู้พูดสำเนียงอเมริกันส่วนใหญ่ใช้วิธีปิดเส้นเสียงหรือกลั่นหายใจแทน ซึ่งใช้สัทอักษร [ɹ̥] เช่น

beaten	['biʔn]	‘ถูกตี’
kitten	['khr̥n]	‘ลูกแมว’
fatten	['fæʔn]	‘ทำให้อ้วนขึ้น’

ส่วนโมจซิน (Mojsin, 2009 : 36) กล่าวว่าไม่ต้องปล่อยเสียง t แต่ให้ปล่อยออกมาเป็นเสียง n แทน เช่น

cotton	['khatn]	‘ฝ้าย’
Britain	['bɪɪtn]	‘สหราชอาณาจักรอังกฤษ’
certain	['sɜːtn]	‘แน่นอน’
mountain	['maʊntn]	‘ภูเขา’

สำหรับพยัญชนะกัก d ที่ปรากฏหน้า n ในพยางค์ที่ไม่ลงเสียงหนักในคำเดียวกันนั้น ทั้งแลเดอโฟเก็ดและโมจซินกล่าวตรงกันว่าไม่ให้ปล่อยเสียง d แต่ให้ปล่อยเป็นเสียง n แทน เช่น

sadden	['sædn]	‘เศร้า’
sudden	['sɒdn]	‘ทันที’
leaden	['ledn]	‘เป็นสีตะกั่ว’

แลเดอโฟก็ตยั๊งกล่าวย้าว่าไม่ต้องเติมเสียงสระเป็น ['sædɔn], ['sʌdɔn], ['ledɔn] เพราะจะทำให้เป็นสำเนียงที่ไม่ใช่แบบอเมริกัน การออกเสียงในข้อนี้ต่างจากภาษาไทย เนื่องจากทุกๆ พยางค์ในภาษาไทยจะต้องมีเสียงสระเสมอ ดังนั้น จึงมักจะเติมเสียงสระเข้าไปด้วย เช่น sudden จะออกเป็น ['sʌdɔn] เป็นต้น

7. เสียงของพยัญชนะกัก t ที่ปรากฏหลัง n

พยัญชนะ t ที่ปรากฏหลัง n และอยู่ในพยางค์ที่ไม่ได้ลงเสียงหนักในคำเดียวกันนั้น โมจซิน (Mojsin, 2009: 36-37) กล่าวว่าไม่ต้องออกเสียง t ส่วนแลเดอโฟก็ต (Ladefoged, 2006: 74) กล่าวว่าไม่ต้องออกเสียง t เช่นกัน แต่ตัดเสียง n ออก แล้วเปลี่ยนเสียง t กลายเป็นเสียงกระทบขึ้นจมูก [ɾ̥] แทน¹¹ เช่น

internet	['ɪnt̥.nɛt]	'อินเทอร์เน็ต'
center	['sɛnt̥r]	'ศูนย์กลาง'
twenty	['θwɛnt̥i]	'ยี่สิบ'
cantaloupe	['kʰænt̥əlɔp]	'แคนตาลูป'
international	['ɪnt̥ənæʃənəl]	'นานาชาติ'

การออกเสียงในข้อนี้ภาษาไทยไม่มี เนื่องจากเป็นเสียงกระทบที่มีเสียงขึ้นจมูกรวมด้วย

8. เสียงของพยัญชนะกัก t และ d ที่ตามด้วย l

พยัญชนะ t และ d ที่ตามด้วย l ในพยางค์ที่ไม่ลงเสียงหนักนั้น แลเดอโฟก็ต (Ladefoged, 2006 : 63) กล่าวว่าไม่ต้องปล่อยเสียงออกมาแต่ให้ปล่อยเป็นเสียงออกข้างลิ้น และที่สำคัญพยัญชนะ t จะออกเป็นเสียง d ในสำเนียงอเมริกัน เช่น

little	['lɪdl]	'น้อย'
ladle	['leɪdl]	'ทัพพี'
paddle	['pʰædl]	'ใบพาย'

การออกเสียงในข้อนี้ ต่างจากภาษาไทย เนื่องจากทุกๆ พยางค์ในภาษาไทยจะต้องมีเสียงสระเสมอ ดังนั้น จึงมักจะเติมเสียงสระเข้าไปด้วย เช่น little จะออกเป็น ['lɪdət] เป็นต้น

9. เสียงของพยัญชนะควบ tr และ dr

พยัญชนะควบ tr และ dr นั้น โมจซิน (Mojsin, 2009: 39) กล่าวว่า tr ให้ออกเสียงเป็นเสียงกักเสียดแทรกไม่ก้อง ฟันลม ตามด้วย r ใช้สัทอักษรเป็น [tʃhɹ] และ dr ให้ออก

¹¹ เครื่องหมายคล้ายตัวหนอนบนสัทอักษรหมายถึงการมีเสียงขึ้นจมูก

เสียงเป็นเสียงกักเสียดแทรก ก้อง ฟันลม ตามด้วย r ใช้สัทอักษร [dʒhɹ] ตามลำดับ เช่น

travel	[ˈtʃhævəl]	‘เดินทาง’
translate	[ˈtʃhæns,leɪt]	‘แปล’
introduce	[,ɪntʃhɹəˈdus]	‘แนะนำ’
drink	[ˈdʒhɪŋk]	‘ดื่ม’
dream	[ˈdʒhɪm]	‘ฝัน’
hundred	[ˈhʌndʒhɪd]	‘ร้อย’
laundry	[ˈləʊndʒhɪi]	‘ซักรีด’

การออกเสียงในข้อนี้ ต่างจากภาษาไทยเล็กน้อย โดย จ, ช, ฉ ในภาษาไทยเป็นเสียง [tʃ] ซึ่งยกทั้งลิ้นส่วนปลายและลิ้นส่วนหน้า ส่วน [tʃh] ในสำเนียงอเมริกัน ยกเฉพาะลิ้นส่วนปลาย¹²

10. เสียงของพยัญชนะกัก tu, t-y และ du, d-y

พยัญชนะ t ตามด้วย u ในคำเดียวกันและ t ตามด้วย y ในคนละคำนั้น โมจซิน (Mojsin, 2009: 40) กล่าวว่า จะออกเสียงเป็นเสียงกักเสียดแทรก ฐานหลังปุ่มเหงือก ไม่ก้อง ฟันลม [tʃh] ส่วน d ตามด้วย u ในคำเดียวกัน และ d ตามด้วย y ในคนละคำนั้น จะออกเสียงเป็นเสียงกักเสียดแทรก ฐานหลังปุ่มเหงือก ก้อง ฟันลม [dʒh] เช่น

picture	[ˈpɪkɪˈtʃhə]	‘ภาพ’
ritual	[ˈɪtʃhʉəl]	‘พิธีกรรม’
situation	[,sɪtʃhʉˈeɪʃən]	‘สถานการณ์’
statue	[ˈstætʃhʉ]	‘รูปปั้น’
Don't you?	[ˈdoʊntʃhʉ]	‘คุณไม่ทำหรือ’
Can't you?	[ˈkænntʃhʉ]	‘คุณทำไม่ได้หรือ’
schedule	[ˈskɛdʒhʉəl]	‘กำหนดการ’
education	[,ɛdʒhəˈkeɪʃən]	‘การศึกษา’
Did you?	[ˈdɪdʒhʉ]	‘คุณทำหรือ’
Could you?	[ˈkʉdʒhʉ]	‘คุณทำได้หรือ’

¹² ข้อแตกต่างระหว่าง [tʃ] กับ [tʃh] ได้จากคำอธิบายของแลเดอโฟเก็ด (Ladefoged, 2006: 164)

11. เสียงของหน่วยคำ -ed

หน่วยคำเติม -ed จะออกเสียงต่างกันตามเสียงท้ายของคำที่ถูกเติม โมจซิน (Mojsin, 2009 : 40) กล่าวว่า หากเสียงท้ายคำเป็นเสียง t หรือ d นั้น -ed จะออกเสียงเป็น [ɪd] เช่น

needed	['ni:ɪd]	'ต้องการ'
admitted	[əd'mɪɪd]	'รับ'
visited	['vɪzɪɪd]	'เยี่ยมเยือน'
avoided	[ə'vɔɪɪd]	'หลีกเลี่ยง'
decided	[dɪ'saɪɪd]	'ตัดสินใจ'
attended	[ə'tendɪɪd]	'เข้าร่วม'

หากเสียงท้ายคำเป็นเสียงพยัญชนะก้องหรือเสียงสระ -ed จะออกเสียงเป็น [-d] เช่น

opened	['ɒpənd]	'เปิด'
changed	[tʃheɪndʒd]	'เปลี่ยน'
pulled	[pʰʊld]	'ดึง'
showed	[ʃəʊd]	'โชว์'

หากเสียงท้ายคำเป็นเสียงพยัญชนะไม่ก้อง -ed จะออกเสียงเป็น [-θ] เช่น

helped	[helpθ]	'ช่วย'
worked	[wɜ:kθ]	'ทำงาน'
laughed	[læfθ]	'หัวเราะ'
stopped	[stɒpθ]	'หยุด'
passed	[phæstθ]	'ผ่าน'
washed	[wɒʃθ]	'ล้าง'

การออกเสียงในข้อนี้ต่างจากภาษาไทย เนื่องจากภาษาไทยไม่มีการปล่อยเสียงกักท้ายพยางค์ไม่ว่ากรณีใดๆ จึงมักออกเสียงคำว่า stopped เป็น [stɒpt]

12. เสียงของพยัญชนะ p และ k ที่ปรากฏระหว่างสระ

พยัญชนะ p และ k ที่ปรากฏระหว่างสระและอยู่ต้นพยางค์ที่ไม่ลงเสียงหนัก (unstressed syllable)¹³ นั้น ผู้เขียนยังไม่พบตำราใดได้อธิบายไว้อย่างชัดเจน เช่น คำว่า

¹³ การลงเสียงหนัก (stress) ในคำภาษาอังกฤษหลายพยางค์ โรช (Roach, 2009:74) กล่าวว่าจะมีการลงเสียงหนัก 3 ระดับ ได้แก่ พยางค์ที่ลงเสียงหนักมาก (primary stress) พยางค์ที่ลงเสียงหนักรอง (secondary stress) และพยางค์ที่ไม่ลงเสียงหนัก (unstressed)

paper จะออกเสียงเช่นใดในสำเนียงอเมริกัน ระหว่าง ['pheiphə] กับ ['pheipə] ในทำนองเดียวกัน cookie จะออกเสียงเช่นใด ระหว่าง ['kʰɔkhi] กับ ['kʰɔki] ผู้เขียนจึงต้องตรวจสอบจากพจนานุกรมออนไลน์ที่สามารถฟังเสียงได้ รวมทั้งการตรวจสอบจากอาจารย์เจ้าของภาษา ดั้งชั้นตอนต่อไป

ผู้เขียนได้ค้นคำที่มีพยัญชนะ p และ k ที่ปรากฏระหว่างสระและอยู่ต้นพยางค์ที่ไม่ลงเสียงหนักจากพจนานุกรม เดอะนิวเบอรี เฮาส์ ดิกชันนารี ออฟ อเมริกัน อิงลิช (The Newbury House Dictionary of American English) ของไรด์เอาท์ (Rideout: 2000) โดยสุ่มมาจำนวน 100 คำ ตรวจสอบโดยการฟังเสียงจากพจนานุกรมออนไลน์ 3 แหล่ง ได้แก่ เมอร์เรียม เว็บสเตอร์ (Merriam Webster) เคมบริดจ์ ดิกชันนารี (Cambridge Dictionary) และกูเกิล ทรานสเลท (Google Translate)

หลังจากนั้น ได้ทำการตรวจสอบจากอาจารย์เจ้าของภาษา และเพื่อให้การตรวจสอบชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้เขียนจึงได้เลือกคำที่มีพยัญชนะ p ปรากฏทั้งต้นคำและปรากฏระหว่างสระมาอีก 10 คำ และเลือกคำที่มีพยัญชนะ k ปรากฏทั้งต้นคำและปรากฏระหว่างสระมาอีก 10 คำ รวมเป็น 20 คำ นำไปให้อาจารย์ชาวอเมริกันออกเสียงให้ และบันทึกเสียงด้วยเครื่องบันทึกแบบดิจิทัล แล้วใช้โปรแกรมเวฟเอดิเตอร์ (Wave Editor) ตัดออกเป็นไฟล์ละคำ จากนั้นจึงนำไฟล์เสียงของแต่ละคำมาวิเคราะห์คลื่นเสียงด้วยโปรแกรมพราต (Praat) เมื่อได้พิจารณาภาพคลื่นเสียงเปรียบเทียบกันแล้วพบว่า พยัญชนะ p ต้นพยางค์ที่ลงเสียงหนักจะมีการพ่นลมปกติ ส่วนพยัญชนะ p ที่ปรากฏระหว่างสระและไม่ลงเสียงหนัก จะไม่มีการพ่นลมในทุกคำที่ทดสอบ ทั้ง 10 คำออกเสียงเป็นดังนี้

papa	['phapə]	'พ่อ'
paper	['pheipə]	'กระดาษ'
people	['hipə]	'ผู้คน'
poppy	['phapi]	'ดอกป๊อปปี้'
popular	['phapjələ]	'เป็นที่นิยม'
preppy	['phɛpi]	'กระโหลก'
proper	['phiapə]	'เหมาะสม'
pupil	['ph'upəl]	'นักเรียน'
puppet	['phʌpɪt]	'หุ่นเชิด'
puppy	['phʌpi]	'ลูกสุนัข'

ตัวอย่างภาพคลื่นเสียง ดังภาพที่ 1 เป็นภาพคลื่นเสียงของคำว่า paper ซึ่งแสดงให้เห็นว่า p ที่ปรากฏต้นคำจะมีเสียงซ่า (noise) อย่างชัดเจน อันเป็นผลจากการพ่นลม (ระบุด้วยเครื่องหมายลูกศร) ส่วนพยัญชนะ p ที่ปรากฏระหว่างสระจะไม่มีการพ่นลม

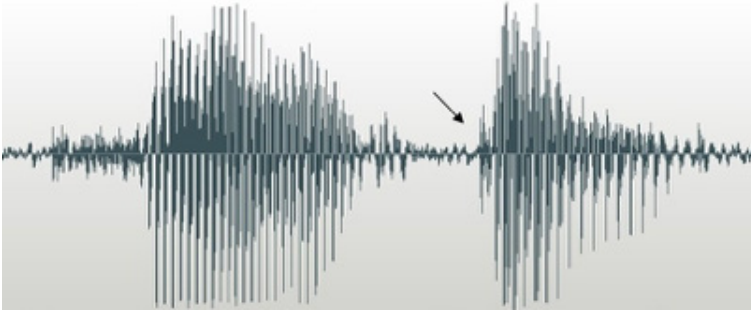

ภาพที่ 1 คลื่นเสียงของคำว่า paper

ส่วนพยัญชนะ k นั้น เมื่อได้พิจารณาภาพคลื่นเสียงเปรียบเทียบกับกันแล้วพบว่า พยัญชนะ k ต้นพยางค์ที่ลงเสียงหนักจะมีการพ่นลม ส่วนพยัญชนะ k ที่ปรากฏระหว่างสระและไม่ลงเสียงหนัก บางคำไม่มีการพ่นลม บางคำมีการพ่นลมเล็กน้อย ดังนี้

cackle	['khækhəl]	'(ไก) กระจิก'
coca	['khozkhə]	'ต้นโคคา'
cocky	['khaki]	'อวดดี'
cocoa	['khozkoʊ]	'โกโก้'
coconut	['khozkhə,nʌt]	'มะพร้าว'
cookie	['kʰʊki]	'คุกกี้'
cooking	['kʰʊkiŋ]	'ทำอาหาร'
cracker	['kʰiækhə]	'ประทัด'
crocodile	['kʰiækhə,dart]	'จระเข้'
crocus	['kʰiɔʊkəs]	'ดอกดิน'

ตัวอย่างภาพคลื่นเสียงดังภาพที่ 2 เป็นคำว่า coca ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพยัญชนะ k ที่ปรากฏระหว่างสระมีการพ่นลมเล็กน้อย (ระบุด้วยเครื่องหมายลูกศร)

ภาพที่ 2 คลื่นเสียงของคำว่า coca

ผลการตรวจสอบข้างต้นเห็นได้ว่า พยัญชนะ p ที่ปรากฏระหว่างสระจะไม่มี การพ่นลมในทุกคำที่ทดสอบ ผู้เขียนจึงขอสรุปว่า เมื่อ p ปรากฏระหว่างสระและอยู่ต้นพยางค์ที่ไม่ลงเสียงหนัก ให้ออกเสียง p เป็นเสียงที่ไม่พ่นลม คล้าย ป ในภาษาไทย ส่วนพยัญชนะ k ที่ปรากฏระหว่างสระ มีทั้งคำที่ k ออกเสียงไม่พ่นลม คล้าย ก ในภาษาไทย และคำที่ k ออกเสียงพ่นลมเล็กน้อย (weak aspiration) ผู้เขียนจึงขอสรุปว่า พยัญชนะ k สามารถออกเสียงได้ทั้งสองอย่าง และขอเสนอกฎการออกเสียงข้อที่ 12 ว่า เมื่อพยัญชนะ p และ k ปรากฏระหว่างสระและอยู่ต้นพยางค์ที่ไม่ลงเสียงหนักให้ออกเสียงเป็นเสียงไม่พ่นลม หรือเสียงพ่นลมเล็กน้อย

การตั้งกฎการออกเสียงข้อที่ 12 นี้ อาจมีคำถามตามมาว่า จะมีข้ออธิบายตามหลักการทางสัทศาสตร์อย่างไรดี ก่อนอื่นต้องเข้าใจคำว่า ไม่พ่นลม (unaspirated) และพ่นลม (aspirated) เสียก่อน ในวิชาสัทศาสตร์นั้น การพ่นลมสามารถอธิบายได้จากช่วงเวลาของการเริ่มเสียงสระที่ตามหลังพยัญชนะกัก ซึ่งศัพท์เฉพาะใช้คำว่า voice onset time กล่าวคือ ในการเปล่งเสียงพยัญชนะกักไม่พ่นลมนั้น เสียงสระจะตามมาเกือบจะทันทีที่พยัญชนะกักกระเปิดออก ส่วนพยัญชนะกักพ่นลมนั้น เสียงสระจะประวิงเวลาช่วงหนึ่งจึงจะตามมา จึงเป็นไปได้ที่พยัญชนะกักจะมีการพ่นลมนานมากหรือน้อยได้หลายระดับขึ้นอยู่กับช่วงเวลา ที่สระจะตามมดั่งกล่าว¹⁴ ดังนั้นคำว่า พ่นลมเล็กน้อย จึงหมายถึงหลังจากพยัญชนะกักกระเปิดออกแล้ว เสียงสระจะประวิงเวลาเล็กน้อยจึงจะตามมา สาเหตุที่ประวิงเวลาเพียงเล็กน้อยก็เนื่องมาจากการที่พยัญชนะ p และ k ทั้งสองปรากฏต้นพยางค์ที่ไม่ลงเสียงหนัก ซึ่งเป็น

¹⁴ รายละเอียดเกี่ยวกับ voice onset time โปรดดูใน Ladefoged (2006: 146-151)

พยางค์ที่ต้องใช้เวลาอันสั้นในการออกเสียง ดังนั้น เสียงสระจึงไม่สามารถที่จะประวิงเวลาให้นานได้ เสียงสระจะต้องตามมาเกือบจะทันทีที่พยัญชนะกักระเบิดออกดังกล่าว

สรุป

พยัญชนะกักในสำเนียงอเมริกันมีหลายเสียงย่อย หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ว่าสามารถออกเสียงได้หลายเสียงตามแต่จะปรากฏในบริบทใด แต่พยัญชนะกักในภาษาไทย แต่ละพยัญชนะนั้นออกเสียงได้เพียง 2 เสียงย่อย คือ เสียงพยัญชนะกักต้นพยางค์ซึ่งแตกต่างจากเสียงพยัญชนะกักท้ายพยางค์เท่านั้น ดังนั้น หากนำกฎการออกเสียงแบบไทยไปใช้กับการออกเสียงในสำเนียงอเมริกันก็จะกลายเป็นสำเนียงที่แปลก กฎการออกเสียงย่อยของพยัญชนะกักดังที่กล่าวข้างต้น จึงจำเป็นสำหรับผู้เรียนไทยที่ต้องนำมาใช้อยู่เสมอ อนึ่ง ปัจจุบันมีพจนานุกรมและมีแอปต่างๆ ในอินเทอร์เน็ตที่ออกเสียงเป็นสำเนียงอเมริกัน เช่น กูเกิล ทรานสเลท (Google Translate) เป็นต้น จึงสามารถนำมาเป็นเครื่องมือประกอบการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณอาจารย์ Joel Wayne Bruner เป็นอย่างสูง ที่ได้กรุณาออกเสียงคำในสำเนียงอเมริกันให้ผู้เขียนได้ทำการตรวจสอบในบทความนี้

บรรณานุกรม

- Abramson, Arthur S. (1972). Word Final Stops in Thai. In Editor, Jimmy G. Harris & Richard B **Tai Phonetics and Phonology**. (Noss. pp. 1-7). Bangkok: Central Institute of English Language.
- Abramson, Arthur S. (1989). Laryngeal Control of Plosives in Standard Thai. **PASAA**, 19(2), 86-93.
- Cambridge Dictionary. [Online]. Available from: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english>. [Accessed 1 September 2018].
- Easy Pronunciation.com. **IPA Chart for American English**. [Online]. Available from: <https://easypronunciation.com>. [Accessed 1 September 2018].
- Harris, Jimmy G. (1992). The consonant sounds of 17th century Siamese. **The Mon-Khmer Studies Journal**, 21, 1-17.
- Harris, Jimmy G. (2001). State of the Glottis of Thai Voiceless Stops and Affricates. In Editor, M.R. Kalaya Tingsabadh & Arthur S. Abramson. **Essays in Tai Linguistics**. (p.p. 3-12). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Heinle's Newbury House Dictionary of American English**. [Online]. Available from: <http://nhd.heinle.com>). [Accessed 1 September 2018].
- Ladefoged, Peter. (2006). **A Course in Phonetics**. Fifth Edition. Boston: Thomson Wadsworth.
- Merriam Webster**. Available from: <https://www.merriam-webster.com>. [Accessed 1 September 2018].
- Mojsin, Lisa. (2009). **Mastering the American Accent**. New York: Barron's Educational Series, Inc.
- Pike, Kenneth L. (1963). **Phonemics: A Technique for Reducing Languages to Writing. Eight Printing**. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Rideout, Phillip M. (2000). **The Newbury House Dictionary of American English**. Boston: Monroe Allen Publishers, Inc.
- Roach, Peter. (2009). **English Phonetics and Phonology, A Practical Course**. Fourth Edition. Cambridge: Cambridge University Press.

คำซ้อนในภาษาไทยถิ่นเหนือ

SYNONYMOUS COMPOUNDS IN THE NORTHERN THAI DIALECT

สุบินรัตน์ รัตน-ศิลา Subinrut Ruttanasila*

บทคัดย่อ

บทความคำซ้อนในภาษาไทยถิ่นเหนือ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาโครงสร้างและความหมายของคำซ้อนในภาษาไทยถิ่นเหนือ 8 จังหวัดในภาคเหนือ ที่ใช้ภาษาพื้นเมืองเป็นภาษาพูดในชีวิตประจำวัน ได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ และน่าน ผลการศึกษาพบว่า โครงสร้างของคำซ้อนในภาษาไทยถิ่นเหนือ มี 3 ประเภท คือ คำซ้อน 2 พยางค์ คำซ้อน 4 พยางค์ และคำซ้อนมากกว่า 4 พยางค์ ความหมายของคำซ้อนในภาษาไทยถิ่นเหนือ มี 3 ประเภท ได้แก่ ซ้อนแล้วความหมายปรากฏอยู่ที่หน่วยคำต้นหรือหน่วยคำท้ายเพียงหน่วยคำใดหน่วยคำหนึ่ง อีกหน่วยคำหนึ่งไม่มีความหมาย เป็นการซ้อนเพื่อเสียง ซ้อนแล้วความหมายปรากฏทั้ง 2 หน่วยคำ และซ้อนแล้วความหมายปรากฏเด่นอยู่ที่หน่วยคำใดหน่วยคำหนึ่ง อีกหน่วยคำหนึ่งช่วยเน้นความหมาย

คำสำคัญ: คำซ้อน, ภาษาถิ่นเหนือ

Abstract

Lexical meanings and origin of synonymous in the northern dialect the scope of which was in 8 provinces of the north. The data were drawn from daily conversational speech of the people who use the northern dialect in Mae Hong Son, Chiang Mai, Lamphoon, Lamphang, Chiang Rai, Phayao, Phrae and Nan. There are 3 types of synonymous compounds structure in the northern dialect; synonymous compounds composed of 2 syllables, of 4 syllables and of more than 4 syllables. The lexical meanings of synonymous compounds were classified into 3 types;

* อาจารย์ สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

*Lecturer, Thai Language, Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Nan Buddhist College

synonymous compounds having a meaning at either the initial or the final word while the other word had no meaning except, for rhyme, synonymous compounds having meanings at both words, and synonymous compounds having accurate meaning at either word while the other emphasized the meaning.

Key words: *Synonymous Compounds, The Northern Dialect*

บทนำ

คำซ้อน เป็นวิธีการสร้างคำอีกประเภทหนึ่งที่นับว่าเป็นเอกลักษณ์ของภาษาไทย ซึ่งทำให้มีคำใหม่เกิดขึ้นใช้ในภาษาไทยของเรามากมาย มีผู้ให้คำนิยามคำซ้อน และการศึกษาที่เกี่ยวข้องหลายลักษณะ เช่น พระยาอนุนุมาทรราชธน (2522) ให้ความหมายว่า คำซ้อนคือคำที่เกิดจากการนำคำมูลที่มีความหมายเหมือนหรือคล้ายคลึงไปในทางเดียวกัน มาควบซ้อนกัน โดยมีวัตถุประสงค์ไขความอีกคำหนึ่งให้ชัดเจนขึ้น ส่วนอัญชลี สิงห์น้อย (2551) จัดให้คำซ้อนเป็นคำประสมชนิดหนึ่ง คือคำประสมกึ่งมีไวยากรณ์แสดงให้เห็นการทับซ้อนของหมวดหมู่คำซ้ำ คำซ้อน และคำประสม ซึ่งบางคำไม่สามารถพิจารณาแยกขาดออกจากกันได้ พูนพงษ์ งามเกษม (2555) แสดงความคิดเห็นสรุปได้ว่า คำซ้อนหมายถึงคำที่เกิดจากการนำคำที่มีความหมายเหมือนกัน ความหมายไปในทางเดียวกัน หรือความหมายตรงกันข้ามกันมาต่อเนื่องกัน โดยนำคำที่นำมาควบซ้อนกันนั้นคำหนึ่ง อาจเป็นคำในภาษาต่างประเทศควบซ้อนกับคำไทย คำใหม่ที่เกิดจากการนำคำมาควบซ้อนกันนั้นมีทั้งเปลี่ยนความหมายและคงความหมายเดิมไว้

จากคำนิยามดังกล่าวสรุปได้ว่า คำซ้อน เป็นคำใหม่ที่เกิดจากการนำคำมูลที่มีความหมายเหมือนกัน คล้ายกัน หรือความหมายตรงข้ามกันมาเรียงต่อเนื่องกันเพื่อให้เกิดความหมายชัดเจนขึ้น

การศึกษาคำซ้อนส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาคำซ้อนที่ปรากฏในภาษาไทยมาตรฐานหรือคำภาษาไทยที่ใช้ในภาคกลาง การศึกษาลักษณะและความหมายที่ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย เช่น เพียรศิริ วงศ์วิมานนท์ (2531) อธิบายว่า ความหมายของคำซ้อนที่คล้ายกัน อาจแบ่งได้ 3 ระดับคือ คำพ้องความหมาย เช่น ร่างกาย แก่ชรา ฯลฯ คำเกือบพ้องความหมาย เช่น มีดพริ้ว ทั้งสิ้น ฯลฯ คำในอรรถเขตเดียวกัน เช่น มัวหม่น พุดคุย ฯลฯ ประพินมโนมัยวิบูลย์ (2547) แสดงความคิดเห็นไว้ว่า ยังมีคำซ้อนจำนวนหนึ่งที่เกิดจากการรับเอาภาษาต่างประเทศหรือคำภาษาถิ่นมาใช้ และนำคำไทยมาควบซ้อนเพื่อใช้อธิบายความหมาย

ของคำที่รับมาใช้ นั่น เช่น ผลัดเปลี่ยน แดงเถือก ฯลฯ เป็นการรับคำมาจากภาษาเขมรและภาษาจีน

จากการศึกษาที่ผ่านมาผู้เขียนได้นำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาคำซ้อนในภาษาไทยถิ่นเหนือซึ่งยังไม่มีการศึกษาในประเด็นนี้เลย คำซ้อนในภาษาไทยถิ่นเหนือเป็นคำภาษาไทยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของคนภาคเหนือใน 8 จังหวัด ที่ใช้ภาษาพื้นเมืองเป็นภาษาพูดในชีวิตประจำวัน ได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ และน่าน ซึ่งพบคำซ้อนเป็นจำนวนมาก และเมื่อศึกษาวิเคราะห์ในเบื้องต้น พบว่า คำซ้อนในภาษาไทยถิ่นเหนือ มี 3 ประเภท คือ คำซ้อน 2 พยางค์ คำซ้อน 4 พยางค์ และคำซ้อนมากกว่า 4 พยางค์ ตัวอย่าง เช่น กัดไก่ / kat& ka&i / คี๋ ใต้คี่เมื่อย / khi:@ khaj@ khi:@ muua&j / ซับปะลี้ลีนปิ่น / sa@p pa\$? li@: li^n pi@n/ และ ปากหลายลีนปิ่นหลายกำ /pa\$:k la&:j li^n pi@n la&:j kam/ เป็นต้น

คำซ้อนในภาษาไทยถิ่นเหนือ จึงเป็นกลุ่มคำที่สำคัญอีกกลุ่มคำหนึ่งซึ่งช่วยสร้างสรรค์คำใหม่ให้เกิดขึ้นใช้ในภาษาได้อย่างมากมาย ทำให้เกิดการสื่อสารที่ชัดเจน เข้าใจ ความหมาย ประสบผลสำเร็จในการสื่อสาร และเป็นเอกลักษณ์สำคัญของท้องถิ่น การศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะสามารถสร้างสรรค์การสื่อสารผ่านสื่อต่างๆ ในปัจจุบันให้เกิดความเข้าใจกันมากขึ้น ส่งผลให้เกิดความสามัคคีในสังคม ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนเมือง อันเป็นพื้นฐานในการดำรงสังคมและประเทศชาติให้สามารถพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าได้ต่อไปอย่างยั่งยืน

คำซ้อนในภาษาไทยถิ่นเหนือ

ภาษาไทย เป็นภาษาที่อยู่ในตระกูลภาษาคำโดดที่ลักษณะของคำส่วนใหญ่เป็นคำพยางค์เดียว ซึ่งจะสังเกตได้จากคำพื้นฐานในภาษาไทย เช่น พ่อ แม่ ดิน น้ำ ช้าง ม้า เป็นต้น แต่ภาษาเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งย่อมมีการเปลี่ยนแปลงจากคำพยางค์เดียวเป็นคำหลายพยางค์ นับเป็นวิธีการสร้างคำใหม่ซึ่งมีอยู่หลายวิธี คือ การสมาส การสนธิ การประสม การซ้ำคำ และการซ้อนคำ

การซ้อนคำ หรือ “คำซ้อน” เป็นอีกหนึ่งประเภทที่นับว่าเป็นเอกลักษณ์ของภาษาไทย เป็นวิธีการสร้างคำที่ทำให้มี “คำใหม่” เพิ่มขึ้นในภาษา ทำให้ภาษาไทยเจริญงอกงาม คำซ้อน คือ การนำคำที่มีความหมายเหมือนกัน คล้ายกัน หรือตรงกันข้าม ซึ่งเป็นคำประเภทเดียวกันมาซ้อนเข้าคู่กัน เพื่อให้ความหมายชัดเจนยิ่งขึ้น (วิเชียร เกษประทุม, 2557: 58) ซึ่งสอดคล้องกับพดล จันทรพิชญ์ (2557: 21) ให้ความหมายของ คำซ้อน ไว้ว่า หมายถึงคำสองคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกันหรือประเภทเดียวกันนำมาคู่กันเพื่อให้เกิด

ความหมายชัดเจนขึ้น เช่น รักใคร่ หลงใหล บ้านเรือน และกรรมกริการ วิมลเกษม (2549: 69) กล่าวว่า คำซ้อน เป็นการนำหน่วยคำอิสระที่มีความหมายเหมือนกัน คล้ายคลึงกัน ทำนองเดียวกัน หรือความหมายตรงข้าม ตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป มารวมกันเกิดเป็นคำใหม่ที่มีความหมายใกล้เคียงคำเดิมหรือเกิดความหมายใหม่หรือมีความหมายกว้างออกไปก็ได้

สรุปได้ว่า คำซ้อน เป็นคำใหม่ที่เกิดจากการนำคำมูลที่มีความหมายเหมือนกัน คล้ายกัน หรือความหมายตรงข้ามกันมาเรียงต่อเนื่องกันเป็นคำใหม่เพื่อให้เกิดความหมายชัดเจนขึ้น

คำซ้อน นอกจากจะปรากฏในภาษาไทยกลางแล้ว ยังปรากฏในภาษาถิ่นต่างๆ อีก เช่นกัน คือ ภาษาถิ่นใต้ เช่น เกี่ยวข้อง เช็ดหلاب ภาษาถิ่นอีสาน เช่น กองกอย หมายถึง หงอยเหงา ชะชวยยายยัง หมายถึง กระจัดกระจาย และภาษาถิ่นเหนือ เช่น แก้วเจ้า หมายถึง ต้นตอ คับจำ หมายถึง บังคับ เป็นต้น การศึกษาในครั้งนี้จะศึกษาคำซ้อนในภาษาถิ่นเหนือ

ตารางแสดงสัญลักษณ์ที่ใช้แทนเสียงวรรณยุกต์ในบทความคำซ้อนในภาษาไทยถิ่นเหนือ

สัญลักษณ์	แทนเสียง	แทนเสียง	แทนเสียง	แทนเสียง
\$	เอก			
&		โท		
@			ตรี	
^				จัตวา

การศึกษา “คำซ้อนในภาษาไทยถิ่นเหนือ” มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาโครงสร้างและความหมายของคำซ้อนในภาษาไทยถิ่นเหนือ ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1. โครงสร้างคำซ้อนในภาษาไทยถิ่นเหนือ

1.1 คำซ้อน 2 พยางค์

1) คำซ้อน 2 พยางค์ พยางค์ที่ 1 และพยางค์ที่ 2 มีพยัญชนะต้นเหมือนกัน

- สระเสียงสั้นกับสระเสียงสั้น ตัวอย่างเช่น

คำเดี่ยวพยางค์ที่ 1	คำเดี่ยวพยางค์ที่ 2	คำซ้อน
กั๊ด / kat& / ความหมาย: จุก, แน่นในท้อง	ไก้ / kaj& / ความหมาย: บวม, พอง, ชื่นอืด	กั๊ดไก้ / kat& ka&i / ความหมาย: จุก, เสียต, แน่นในท้องจนไม่สามารถจะรับประทานอาหารเข้าไปได้อีก
เก้า / ka&w / ความหมาย: ตัน	ก๊ก / kok@ / ความหมาย: โคน, ตัน, ลำตัน	เก้า ก๊ก / ka&w kok@ / ความหมาย: ตันตอ, ริเริ่มโดยปริยาย หมายถึง ผู้นำในงานหรือเรื่องนั้นๆ
เก๊ะ / k>?@ / ความหมาย: จับหรือยึดสิ่งใดไว้เพื่อทรงอยู่	ก้า / ka^m / ความหมาย: กำ-เอานิ้วมือโอบสิ่งใดสิ่งหนึ่ง, งอนิ้วมือจับสิ่งใดสิ่งหนึ่งไว้	เก๊ะก้า / k>@? ka^m / ความหมาย: จับ, กุม, ยึดไว้ อาจจะจับยึดอยู่กับที่หรือเกาะกุมแล้วเดินตาม เช่น อการเก๊ะหรือยึดแขนคนแล้วเดินตามไป
ญ๋อย / n)>&j / ความหมาย: เป็นชิ้นเล็กๆ พุดมาก, พุดไม่รู้จักจบ จนเป็นที่รำคาญของคนอื่น	ญ้า / n)am / ความหมาย: ขย่ำ, ขย่ำให้แหลก	ญ๋อยญ้า / n)>&j n)am / ความหมาย: เป็นชิ้นเล็กๆ, พร้าพุด, พุดไร้สาระ, พุดไม่มีแก่นสาร

- สระเสียงสั้นกับสระเสียงยาว ตัวอย่างเช่น

คำเดี่ยวพยางค์ที่ 1	คำเดี่ยวพยางค์ที่ 2	คำซ้อน
กิน / kon@ / ความหมาย: ส่วนเบื้องล่าง หรือส่วนท้ายของลำตัว	ก้อย / k>:'j / ความหมาย: ในที่นี้ไม่มี ความหมายแต่ซ้อนเข้ามา เพื่อเสียง	กินก้อย / kon@ k>:'j / ความหมาย: ส่วนเบื้องล่าง หรือส่วนท้ายของลำตัว
เก็บ / kep@ / ความหมาย: เก็บ-เอาไป หรือเอามาจากที่	กวาด / kwa:\$t / ความหมาย: ทำให้เตียน หรือหมดฝุ่นละอองด้วย ไม้กวาด	เก็บ กวาด / kep@ kwa:\$t / ความหมาย: ทำความสะอาด ให้ดูเรียบร้อย งามตา

- สระเสียงยาวกับสระเสียงยาว ตัวอย่างเช่น

คำเดี่ยวพยางค์ที่ 1	คำเดี่ยวพยางค์ที่ 2	คำซ้อน
กีด / ki:\$t / ความหมาย: แคบ, ขวาง	กั๊บ / kap@ / ความหมาย: คับ-มีขนาด ไม่พอดีกัน ทำให้แน่น ตึง หรือฝืด	กีด กั๊บ / ki:\$t kap@ / ความหมาย: คับแคบ กีดขวาง เพราะมีคนหรือ สิ่งของอยู่มาก
เกียด / kia&t / ความหมาย : โกรธ, โมโห	กุน / kun / ความหมาย: ไม่มีความ หมายซ้อนเข้ามาเพื่อเสียง	เกียด กุน / kia&t kun / ความหมาย: โกรธ, โมโห
โจ๊ก / co:&k / ความหมาย: โชค-สิ่งที่นำ ผลดีมาให้ เช่น โชคดี	ใจ / caj ความหมาย: ชัย-การชนะ, ความชนะ	โจ๊กใจ / co:&k caj / ความหมาย: โชคดี, มี ชัยชนะ จะใช้ประกอบกับคำ ว่า มี คือ “มีโจ๊กมีใจ”
เพี้ยว / phiaw@ / ความหมาย: เก็บ, เก็บกวาด	พัด / phat@ / ความหมาย: บัด-ทำให้ หมดไป หรือพ้นไปด้วยการ พัดหรือโบก	เพี้ยวพัด / phiaw@phat@ / ความหมาย: เก็บ, เก็บกวาด ทำความสะอาด
ล้ำ /la:@ / ความหมาย: ซ้ำ, ที่หลัง	ลุน / lun / ความหมาย: ที่หลัง	ล้ำลุน /la:@ lun / ความหมาย: ซ้ำ, ที่หลัง, ไม่ทันผู้อื่น

2) คำซ้อน 2 พยางค์ พยางค์ที่ 1 และพยางค์ที่ 2 มีพยัญชนะต้นต่างกัน ตัวอย่าง เช่น

- สระเสียงสั้นกับสระเสียงสั้น ตัวอย่างเช่น

คำเดี่ยวพยางค์ที่ 1	คำเดี่ยวพยางค์ที่ 2	คำซ้อน
กั๊ด / kat& / ความหมาย: อี้มมาก	อึ้ง / n)uu&n / ความหมาย: อี้ม, ท้องพอง ท้องโตขึ้น	กั๊ดอึ้ง / kat& n)uu&n / ความหมาย: จุก, เสียดแน่น ในท้อง
คั๊บบ / khap@ / ความหมาย: บั้งคั๊บบ	จ๊า / cam^ / ความหมาย: บั้งคั๊บบ	คั๊บบจ๊า / khap@ cam^ / ความหมาย: บั้งคั๊บบชูเข็ม

- สระเสียงสั้นกับสระเสียงยาว ตัวอย่างเช่น

คำเดี่ยวพยางค์ที่ 1	คำเดี่ยวพยางค์ที่ 2	คำซ้อน
ก้วน / kua^n / ความหมาย: ระบาย- ทำให้เกิดความรำคาญ	ควี้ / khwi: / ความหมาย: ระบาย- ทำให้เกิดความรำคาญ	ก้วนควี้ / kua^n khwi: / ความหมาย: ระบาย- ทำให้เกิดความรำคาญ (โดยทั่วไปจะใช้กับเด็ก)
ไก้ / kaj& / ความหมาย: ชื้นอืด, พอง, บวม	ป่อง / p>:n / ความหมาย: พอง, พอง ขึ้น	ไก้ป่อง / kaj& p>:n / ความหมาย: บวมเป่ง, ตึง เช่น หน้าท้องตึง
ขำ / kha^m / ความหมาย: คาอยู่, ติด อยู่	กา / ka: / ความหมาย: คาอยู่, ติด อยู่	ขำกา / kha^m ka: / ความหมาย: ค้างคา, ติด กับ, ติดอยู่

- สระเสียงยาวกับสระเสียงยาว ตัวอย่างเช่น

คำเดี่ยวพยางค์ที่ 1	คำเดี่ยวพยางค์ที่ 2	คำซ้อน
กั่ว / kua^ / ความหมาย: กลัว	หย้าน / n)a:n@ / ความหมาย: กลัว	กั่วหย้าน / kua^ n)a:n@ / ความหมาย: กลัว, มักจะ กลัว, ไม่กล้า
ขาม / kha:^m / ความหมาย: เกรง, คร้าม, หวาด	อาย / ?a:j / ความหมาย: รู้สึกร ระดาก, ขายหน้า	ขามอาย / kha:^m ?a:j / ความหมาย: กระดาก, อาย, ขายหน้า

- สระเสียงยาวกับสระเสียงสั้น ตัวอย่างเช่น

คำเดี่ยวพยางค์ที่ 1	คำเดี่ยวพยางค์ที่ 2	คำซ้อน
เกียด / kiat [^] / ความหมาย: โกรธ, ชุ่น เคืองในใจ, ไม่พอใจ	ชุ่น / khu\$ ⁿ / ความหมาย: ชุ่นเคือง- โกรธกรุ่นๆ อยู่ในใจ	เกียดชุ่น / kiat [^] khu\$ ⁿ / ความหมาย: โกรธ, โมโห
ขอย / kh>: [^] j / ความหมาย: อิจฉา	ญวน / n)uan / ความหมาย: ความอยาก, ความต้องการ, ความ ปรารถนา	ขอยญวน / kh>: [^] j n)uan / ความหมาย: อิจฉา, อยาก ได้, อยากมีเหมือนคนอื่น เขา

3) คำซ้อน 2 พยางค์ พยางค์ที่ 1 และพยางค์ที่ 2 พยัญชนะต้นต่างกัน
สระเหมือนกัน ตัวสะกดเหมือนกัน คำซ้อนประเภทนี้มีความไพเราะนุ่มนวลที่เสียงสัมผัส
ของสระและตัวสะกด ตัวอย่างเช่น

คำเดี่ยวพยางค์ที่ 1	คำเดี่ยวพยางค์ที่ 2	คำซ้อน
ก่าน / ka:n [^] / ความหมาย: งานที่ต้องทำ	งาน / na:n / ความหมาย: สิ่งที่ต้องทำ	ก่านงาน / ka:n [^] na:n / ความหมาย: การงาน-สิ่ง หรือเรื่องที่ต้องทำ
จ้อม / c>m@ / ความหมาย: รวมเป็นกอง ให้ดูเรียบร้อย	หอม / h>:m / ความหมาย: รวมกัน เป็นกลุ่มหรือเป็นหมู่	จ้อมหอม / c>m@ h>:m / ความหมาย: ทำให้รวม เป็นกองหรือเป็นกลุ่ม เป็นหมวดหมู่ ไม่ให้แตก กระจัดกระจาย

4) พยางค์ที่ 1 และพยางค์ที่ 2 มีพยัญชนะต้นต่างกัน สระเหมือนกัน ไม่มีตัวสะกด ตัวอย่าง เช่น

คำเดี่ยวพยางค์ที่ 1	คำเดี่ยวพยางค์ที่ 2	คำซ้อน
ดำ / da:\$ / ความหมาย: ใช้ถ้อยคำว่า คนอื่น ด้วยคำหยาบช้า	ว่า / wa:& / ความหมาย: พูด, พูดจา ติเตียน	ดำ ว่า / da:\$ wa:& / ความหมาย: ดำ, พูดให้อีก ฝ่ายหนึ่งเจ็บใจ
อู้อู / ?u:@ / ความหมาย: พูด	ฟู่ / fu:& / ความหมาย: พูด	อู้อูฟู่ / ?u:@ fu:& / ความหมาย: พูดคุย, สนทนา

1.2 คำซ้อน 4 พยางค์

1) พยางค์ที่ 1 และพยางค์ที่ 3 เป็นคำเดียวกัน ตัวอย่างเช่น

คำเดี่ยวพยางค์ที่ 1	คำเดี่ยวพยางค์ที่ 2	คำซ้อน
เงิน / cen& / ความหมาย: ช่วง, ระยะ	หูดำ / hu:^ ta:^ / ความหมาย: หู ตา	เงินหูเงินดำ / cen& hu:^ cen& ta:^ / ความหมาย: ช่วงของ สายตา ส่วนมากจะใช้ต่อ จากคำว่า ชูด / sut / เป็น ชูดเงินหูเงินดำ คือ สูด สายตา
ตั้ง / tan@ / ความหมาย: ด้าน, ทาง, บริเวณ	ชอกแฉม /kh>:\$k khE:m /ความหมาย ด้านข้าง, ริมสุดขอบ, รอบนอก	ตั้งชอกตั้งแฉม / tan@ kh>:\$k tan@ khE:m / ความหมาย: ด้านริมสุด, ทางด้านข้าง, ทางขอบ, ทางรอบนอก

2) พยางค์ที่ 1 และพยางค์ที่ 3 เป็นคำกริยา ตัวอย่างเช่น

คำเดี่ยวพยางค์ที่ 1	คำเดี่ยวพยางค์ที่ 2	คำซ้อน
คื / khi: / ความหมาย: มักจะ, มาก, มากขึ้น, มากมาย	คืคืเมื่อย / khaj@ muuaj / ความหมาย: เป็นไข้, ปวดเมื่อยทั่วทั้งตัว	คืคื คืคืเมื่อย / khi:@ khaj@ khi:@ muua&j / ความหมาย: มักจะเป็น ไข้, มักจะปวดเมื่อย ตามตัว
ค้ำ / khaw@ / ความหมาย: อาการที่ เคลื่อนไหวไปข้างใน	ค้ำค้ำ / pa:\$ kho:\$ / ความหมาย: ป่า, ที่รก ด้วยต้นไม้และกิ่งไม้	ค้ำค้ำค้ำค้ำ / khaw@ pa:\$ khaw@ kho:\$ / ความหมาย: เข้าไปในป่า, เข้าไปในที่รก

3) พยางค์ที่ 1 และพยางค์ที่ 3 เป็นคำวิเศษณ์ ตัวอย่างเช่น

คำเดี่ยวพยางค์ที่ 1	คำเดี่ยวพยางค์ที่ 2	คำซ้อน
ก๊ / ku:& / ความหมาย: ทุก	ฮ่อมฮู / h>m& hu: / ความหมาย: แดบ, ขึ้นเนิน	ก๊ ฮ่อม ก๊ ฮู / ku:& h>m& ku:& hu: / ความหมาย: ทุกที่ทุก ทาง, ทุกหนทุกแห่ง
ไก้ / kaj@ / ความหมาย: ไกล	บ้านจอง / ba:n& c>:n / ความหมาย: บ้าน	ไก้บ้านไก้จอง / kaj@ ba:n& kaj@ c>:n / ความหมาย: ไกลบ้าน
ไก้ / kaj@ / ความหมาย: ไกล	หอยฮื่อน / h>:^ huuan / ความหมาย: บ้านเรือน	ไก้หอยไก้ฮื่อน / kaj@ h>:^ kaj@ huuan / ความหมาย: ไกลบ้าน, ห่างไกลบ้านเรือน

1.3 คำซ้อนมากกว่า 4 พยางค์ ตัวอย่างเช่น

คำเดี่ยวพยางค์ที่ 1	คำเดี่ยวพยางค์ที่ 2	คำซ้อน
ขอสุมา / kh>: & su: ma: / ความหมาย: กล่าวขอโทษ	ลาโต้ด / la: to^:t / ความหมาย: ขอโทษ	ขอสุมา / kh>: & su: ma: / ลาโต้ด / la: to^:t / ความหมาย: ขอโทษ, ขอโทษด้วยสำนึกผิด
ซั๊บปะลี้ / sa@p pa\$? li@: / ความหมาย: พุด กลับกลอก, เชื่อไม่ได้	ลั้นปิ้น / li^:n pi@n/ ความหมาย: พุดไม่อยู่- กับร่องกับรอย	ซั๊บปะลี้ / sa@p pa\$? li@: / ลั้นปิ้น / li^:n pi@n/ ความหมาย: สับปลับ, เชื่อไม่ได้, โทก พุดไม่อยู่กับร่องกับรอย
ปากหลายลั้น/pa\$:k la&:j li^:n / ความหมาย: พุด กลับกลอก	ปิ้นหลายกำ / pi@n la&:j kam/ ความหมาย: พลิกคำพุด	ปากหลายลั้น/ pa\$:k la&:j li^:n / ปิ้นหลายกำ / pi@n la&:j kam/ ความหมาย: พุด กลับกลอก, กลับคำพุด

2. ความหมายของคำซ้อนในภาษาไทยถิ่นเหนือ

ความหมายของคำซ้อนในภาษาไทยถิ่นเหนือมีความหมาย 3 ลักษณะดังนี้

2.1 ซ้อนแล้วความหมายปรากฏอยู่ที่หน่วยคำต้นหรือหน่วยคำท้ายตรงตามความหมายนั้นเพียงหน่วยคำใดหน่วยคำหนึ่ง อีกหน่วยคำหนึ่งไม่มีความหมายปรากฏ เป็นการซ้อนเพื่อเสียง ในภาษาไทยถิ่นเหนือ พบทั้งประเภท 2 พยางค์ 4 พยางค์ และ 5 พยางค์ เช่น

1) ประเภท 2 พยางค์ ตัวอย่างเช่น

กั้นก้อย / kon@ k>:^j /

กั้น / kon@ / หมายถึง ส่วนเบื้องล่างหรือส่วนท้ายของลำตัว,
สุดท้ายหรือข้างหลังสุด

ก้อย / k>:^j / ในที่นี้ไม่มีความหมาย (ซ้อนเข้ามาเพื่อเสียง)

กั้นก้อย / kon@ k>:^j / หมายถึง ส่วนเบื้องล่างหรือส่วนท้าย
ของลำตัว, สุดท้ายหรือข้างหลังสุด

ปักปอก / pi&k p>:&k /

ปัก / pi&k / หมายถึง กลับ

ปอก / p>:&k / ไม่มีความหมาย

ปักปอก / pi&k p>:&k / หมายถึง กลับ, กลับมา ใช้กับคน

เช่น กลับบ้านหรือกลับมาที่เดิม เป็นต้น

ล้วยล้าย / luj@ la:j@ /

ล้วย / luj@ / หมายถึง หลุดลง, ออกจากที่

ล้าย / la:j@ / ไม่มีความหมาย

ล้วยล้าย / luj@ la:j@ / หมายถึง หลุดลง, หย่อนตัวลงจากที่

สูงอย่างรวดเร็ว

2) ประเภท 4 พยางค์ ตัวอย่างเช่น

จะลือตจะแล็ด / ca?\$ l>t@ ca?\$ let@ /

จะลือต / ca?\$ l>t@ / หมายถึง หมดจตสดใส น่ารักน่า

เอ็นดู มาจากคำว่า จือตลือต / c>t@ l>t@ / ซึ่งจะใช้ตามหลัง

คำว่า มต / mot@ / - หมด หรือหมดจต เป็น มตจือตลือต

/ mot@ c>t@ l>t@ / หมายถึง สะอาด, ผ่องใส, ไม่มีตำหนิ

จะแล็ด / ca?\$ let@ / ไม่มีความหมาย

จะลือตจะแล็ด / ca?\$ l>t@ ca?\$ let@ / หมายถึง หมดจต,

สดใส, น่ารักน่าเอ็นดู ใช้ขยายความคำที่มาข้างหน้า เช่น

หน้ามตจะลือตจะแล็ด / na:@ mot@ ca?\$ l>t@ ca?\$ let@

/ หมายถึง โบหน้าที่หมดจตดงาม น่าเอ็นดู

เพื่อเปิดเบ็ดเบือ / pha:& pha:t& ba:t\$ buua /

เพื่อเปิด / pha:& pha:t& / หมายถึง สกปรกรกรงรัง ฟุ้ง

กระจัดกระจายไม่เป็นระเบียบ ดูแล้วไม่งามตา

เบ็ดเบือ / ba:t\$ buua / ไม่มีความหมาย

เพื่อเปิดเบ็ดเบือ / pha:& pha:t& ba:t\$ buua / หมายถึง สกปรก

กรงรัง ฟุ้งกระจัดกระจายไม่เป็นระเบียบ ดูแล้วไม่งามตา

3) ประเภท 5 พยางค์ ตัวอย่าง เช่น

ตักชะป่าฮ่าเหว / tok@ kha?\$ pa:& ha:& he:w^ /

ตักชะป่า / tok@ kha?\$ pa:& / หมายถึง ตกประหมา

ฮ่าเหว / ha:& he:w^ / ไม่มีความหมาย

ตักกะป่าฮ่าเหว / tok@ kha?\$ pa:& ha:& he:w^ / หมายถึง

ตกใจ, ตกประหม่า, ตะลึง

2.2 ซ่อนแล้วความหมายปรากฏอยู่ที่ 2 กลุ่มคำ แต่ความหมายของคำซ่อน จะกว้างออกจากความหมายของกลุ่มคำเดิม ตัวอย่างเช่น

กำจู้ฮุน / kam& cu: ?u: nun^ /

กำจู้ / kam& cu: / หมายถึง คำชู-บำรุงให้เจริญขึ้น

ฮุน / ?u: nun^ / หมายถึง ช่วยเหลือเกื้อกูล

กำจู้ฮุน / kam& cu: ?u: nun^ / หมายถึง คำชูฮุน ช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อให้ได้รับความสุขสบาย

ขอสุมลาไตด์ / kh>:^ su: ma: la: to:t& /

ขอสุม / kh>:^ su: ma: / หมายถึง คำกล่าวขอโทษ

ลาไตด์ / la: to:t& / หมายถึง ขอโทษ

ขอสุมลาไตด์ / kh>:^ su: ma: la: to:t& / หมายถึง ขอโทษ, ขอโทษด้วยความสำนึกผิดจริงๆ

2.3 ซ่อนแล้วความหมายปรากฏเด่นอยู่ที่หน่วยคำ หรือกลุ่มคำต้น ตัวอย่างเช่น

คี้เบี่ยคี้ก้อม / khi:@ pia@ khi:@ k>m& /

คี้เบี่ย / khi:@ pia@ / หมายถึง ชี้โรค, ไม่สมบูรณ์

คี้ก้อม / khi:@ k>m& / หมายถึง คนที่เตี้ยผิดปกติ

คี้เบี่ยคี้ก้อม / khi:@ pia@ khi:@ k>m& / หมายถึง เป็นคนชี้โรค ไม่สมบูรณ์ผอมเหลือง แคระแกร็น

คี้ก้อม / khi:@ k>m& / จะช่วย คี้เบี่ย / khi:@ pia@ / ให้เห็นว่า เป็นคนไม่สมบูรณ์จริงๆ ทั้งยังบอกลักษณะอาการว่า อ่อนแออีกด้วย

สะลิตปีดป้าง / sa?\$ lit@ pit& pa:n& /

สะลิต / sa?\$ lit@ / หมายถึง มารยาท, กิริยา

ปีดป้าง / pit& pa:n& / ไม่มีความหมาย แต่ช่วยเน้น สะลิต /

sa?\$ lit@ / หมายถึง มารยาท, จริตจะก้าน

พอนแอะพอนแอน / f>:n@ ?e?@ f>:n@ ?en\$ /

พอนแอะ / f>:n@ ?e?@ / ช่วยเน้นความหมายของ พอนแอน
/ f>:n@ ?en\$ / ให้เห็นภาพพจน์ว่า รำแต่ไปมาอย่างสนุกสนาน
พอนแอน / f>:n@ ?en\$ / หมายถึง รำแต่
พอนแอะพอนแอน / f>:n@ ?e?@ f>:n@ ?en\$ / หมายถึง
รำแต่, รำด้วยความสนุกสนานรำเริง

บทสรุป

โครงสร้างคำซ้อนในภาษาไทยถิ่นเหนือมี 3 ประการคือ คำซ้อน 2 พยางค์ คำซ้อน 4 พยางค์ และคำซ้อนมากกว่า 4 พยางค์ คำซ้อน 2 พยางค์ วิเคราะห์ได้ 5 กลุ่ม ส่วนคำซ้อน 4 พยางค์ วิเคราะห์ได้ 6 กลุ่ม ในด้านความหมายของคำซ้อนในภาษาไทยถิ่นเหนือมี 3 ประเภท ได้แก่ ซ้อนแล้วความหมายปรากฏอยู่ที่หน่วยคำต้นหรือที่หน่วยคำท้ายเพียงหน่วยคำใดหน่วยคำหนึ่ง อีกหน่วยคำหนึ่งไม่มีความหมายปรากฏ เป็นการซ้อนเพื่อเสียง ซ้อนแล้วปรากฏความหมายทั้ง 2 หน่วยคำ และซ้อนแล้วความหมายปรากฏเด่นอยู่ที่หน่วยคำใดหน่วยคำหนึ่ง อีกหน่วยคำหนึ่งช่วยเน้นความหมาย สอดคล้องกับ สุจิตรา จำนงอุดม (2556 : 136) ศึกษาเรื่องการใช้คำซ้อนในวังนลิลลา พบว่า คำซ้อนกันเป็น 2 คู่ โดยมีหน่วยที่ 1 กับหน่วยที่ 3 เป็นคำเดียวกัน ส่วนหน่วยที่ 2 กับหน่วยที่ 4 เป็นคำที่มีความหมายเหมือนกัน อาจเป็นไปในทำนองเดียวกัน หรือเป็นคำตรงข้ามกัน ซึ่งคำซ้อนซ้ำเป็นประเภทของคำซ้อนสี่หน่วยที่พบมากที่สุด เพราะบางคำเป็นคำที่ใช้มานานจนกลายเป็นคำศัพท์ในภาษาไปแล้ว โดยคำซ้อนสี่หน่วยที่พบมักจะเป็นการซ้ำคำในหน่วยที่ 1 ซ้ำกับหน่วยที่ 3

การศึกษาคำซ้อนในภาษาไทยถิ่นเหนือทำให้เห็นโครงสร้างและความหมายของคำซ้อนในภาษาไทยถิ่น แสดงให้เห็นความมีศิลปะในการสร้างคำของคนไทยในท้องถิ่นภาคเหนือ ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นได้ เช่นเดียวกับการสร้างคำในลักษณะอื่นๆ การศึกษาในครั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อทำความเข้าใจภาษา สังคม วัฒนธรรม และเป็นแนวทางในการศึกษาทางด้านภาษาไทยตลอดจนด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้ต่อไป

บรรณานุกรม

- กรรณิการ์ วิมลเกษม. (2549). ภาษาไทยถิ่นเหนือ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัท ธรรมสาร จำกัด.
- นภดล จันท์เพ็ญ. (2557). หลักการใช้ภาษาไทย. กรุงเทพฯ: เจเนซิส มีเดียคอม จำกัด.
- ประพิณ มโนมัยวิบูลย์. (2547). ภาษาเทศในภาษาไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พูนพงษ์ งามเกษม. (2549). รายงานการวิจัยเรื่อง ความหมายของคำซ้อน. พิษณุโลก: ภาควิชาภาษาและคติชนวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วิเชียร เกษประทุม. (2557). หลักภาษาไทย. กรุงเทพฯ: พ.ศ. พัฒนา จำกัด.
- สุจิตรา จำนงอุดม. (2556). การใช้คำซ้อนสี่หน่วยในวัจนลีลา. วารสารธรรมศาสตร์, 32(1), 131-141.
- อนุমানราชธน, พระยา. (2522). นิรุกติศาสตร์. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.
- อัญชลี สิงห์น้อย. (2551). คำกริยาประสมในภาษาไทย: หมวดหมู่ที่ปรับเปลี่ยน ทับซ้อน และสับสน. ภาษาและวัฒนธรรม, 27(2), 23-40.

“กลวิธีการแสดงอารมณ์ขันในรายการซูเปอร์ต๋ม” Techniques of using humor in Super Mum.

เพลงขวัญ พันธรส-ภู Pangkuan Pansaku* สปี อุณหะยา Sopee Untaya**

บทคัดย่อ

บทความนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิธีการแสดงอารมณ์ขันในรายการซูเปอร์ต๋ม จากโทรทัศน์ช่องเวิร์คพอยท์ จำนวน 50 ตอน ผลการศึกษาพบกลวิธีการใช้ภาษาแสดงอารมณ์ขันในรายการซูเปอร์ต๋ม คือ การใช้ภาษาถิ่น การตัดคำ การใช้คำเลียนเสียง การใช้คำรุนแรง การเลี่ยงคำหยาบ การเล่นคำ การใช้คำต่างประเทศ และการสร้างคำใหม่ กลวิธีการแสดงอารมณ์ขันในรายการซูเปอร์ต๋ม ประกอบด้วย กลวิธีเสียดสีประชดประชัน กลวิธีการสร้างเรื่องให้เกินจริง กลวิธีการตั้งสมญานามให้กับบุคคล กลวิธีการใช้ภาษาแสดงภาพพจน์ กลวิธีความไม่เข้ากัน กลวิธีการทำให้เป็นเรื่องล้อเลียน กลวิธีการใช้ภาษาต่างประเทศปนคำไทย และกลวิธีล้อเลียน

คำสำคัญ: กลวิธีการแสดงอารมณ์ขัน, รายการซูเปอร์ต๋ม

Abstract

This article aims to study the techniques of using humor in Super Mum by studying the television network's Work Point of 50 clips. The results showed that the use of dialect, wrap word, mimic word, violence use, Avoidance coarse word, word play, the use of foreign words and the creation of new words. Techniques of using humor in Super Mum to consist of sarcasm, creating stories exaggerating, strategies is the nickname for the person, figures of speech, incompatibility, making a lewd, the techniques use foreign including the Thai language and parody.

Keywords: *Techniques of using humor, Super Mum.*

*นิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

** อาจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

*BA student, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University

**Lecturer, Dr, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University

บทนำ

สังคมในปัจจุบันมีความเครียดต่างๆ มากมายไม่ว่าจะเป็นปัญหาการทำงาน ปัญหาส่วนตัว ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการเรียน แม้กระทั่งปัญหาการเมือง ล้วนแต่มีผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกคนในสังคม แต่อย่างไรก็ตาม การที่คนเราเกิดความเครียดก็ย่อมหาที่ผ่อนคลายเพื่อทำให้จิตใจสบาย เช่น การฟังเพลง ออกกำลังกาย การไปเที่ยวพักผ่อน และสิ่งที่สำคัญกับคนในปัจจุบันอีกประการหนึ่งนั่นก็คือ การรับสื่อบันเทิงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อทางวิทยุ ภาพยนตร์ อินเทอร์เน็ต การอ่านหนังสือ หรือแม้กระทั่งสื่อโทรทัศน์ที่สามารถเข้าถึงง่าย ดูได้ทุกเพศทุกวัย มีรายการต่างๆ ที่สามารถทำให้คลายเครียดได้

รายการวาไรตี้โชว์หรือรายการปิกนิกะบันเทิง มาจากคำว่า Variety ซึ่งหมายถึงรายการบันเทิงประเภทเบ็ดเตล็ดต่างๆ (ชัชยงค์ พรหมวงศ์ และนิคม ทาแดง: 2530) เป็นรายการที่ได้รับความนิยมสูง รายการประเภทนี้ประกอบด้วยรูปแบบสัมภาษณ์บุคคลหรือรายการรูปแบบการพูด (Talk Show) รูปแบบดนตรี รูปแบบแสดงตลก รูปแบบการแข่งขันเกมโชว์ และรูปแบบการแสดงโชว์พิเศษต่างๆ

“ซูเปอร์หม่า” เป็นรายการวาไรตี้โชว์อีกรายการหนึ่งซึ่งสร้างความขบขันให้กับผู้ชมได้เป็นอย่างมากของบริษัทเวิร์คพอยท์ เอ็นเตอร์เทนเมนท์ จำกัด (มหาชน) ซึ่งปัจจุบันแพร่ภาพการออกอากาศทุกวันอาทิตย์ เวลา 12.30-13.30 น. ทางช่องเวิร์คพอยท์ หมายเลข 23 เริ่มแพร่ภาพออกอากาศครั้งแรก วันอาทิตย์ที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2557 เวลา 20.15-21.15 น. โดยมีเพชรทาย วงษ์คำเหลา (หม่า จ๊กมก) เป็นพิธีกรดำเนินรายการ สร้างความขบขันให้กับผู้ชมได้ทุกสถานการณ์ ในแต่ละเทปจะเชิญแขกรับเชิญมา เช่น ดารา นักแสดง นักร้อง เน็ตไอดอล หรือคนที่กำลังมีกระแสในสังคมมาพูดคุยในรายการ โดยเนื้อหาการพูดคุยจะมีทุกเรื่อง นับเป็นจุดเด่นของรายการนี้ เป็นรายการที่คนในรายการจะทำอะไรก็ได้ คำพูด การใช้ภาษาเป็นกันเองไม่เห็นวิชาการแต่เน้นการเป็นตัวเองให้มากที่สุด โดยเป็นการใช้ภาษาในรายการที่สร้างความขบขันได้อย่างโดดเด่น มีทั้งการใช้คำคล้องจอง การเล่นคำและเสียง การดัดแปลงสำนวนต่างๆ ให้เป็นภาษาของตัวเอง การใช้ภาษาแปลกไปจากเดิม พิธีกรมีกลวิธีในการใช้ภาษาที่สามารถทำให้แขกรับเชิญร่วมสนุกและตอบโต้กันได้เป็นอย่างดี

การนำภาษามาเป็นเครื่องมือในการสร้างอารมณ์ขันนับเป็นการรักษาและเพิ่มเติมภาษาไทยให้คงงามกลายเป็นความเจริญด้านวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง เพราะภาษาเกิดจากคน (คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2508: 17) การใช้ภาษาเป็นหนึ่งในการกลวิธีสร้างความขบขัน ถือได้ว่าเป็นความสร้างสรรค์อย่างหนึ่งที่นำศึกษา เนื่องจากทำให้

มีประสบการณ์ มีวิธีการตีความสิ่งต่างๆ ไม่เหมือนกัน นอกจากนี้วงการแพทย์ยังยืนยันว่าเสียงหัวเราะเป็นยารักษาโรคได้ เพราะการหัวเราะมีผลต่อกระบวนการสร้างภูมิคุ้มกันและฮอร์โมนต่อต้านความเครียด (กระดานสุขภาพ, 2548: 6) ปัจจุบันต่างประเทศก็ได้มีโครงการภาพยนตร์บำบัด ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าเรื่องตลกขบขันนั้นมีประโยชน์ต่อผู้ชม เพราะมีทั้งการใช้ภาษา การแสดงอารมณ์ที่ทำให้ผู้ชมคลายเครียดและมีความสุขได้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิธีการใช้ภาษาแสดงอารมณ์ขันในรายการซูเปอร์หม่า เพื่อเพิ่มพูนทักษะในการใช้ภาษา และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาที่เกี่ยวข้องได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการใช้ภาษาแสดงอารมณ์ขันในรายการซูเปอร์หม่า
2. เพื่อศึกษากลวิธีการแสดงอารมณ์ขันในรายการซูเปอร์หม่า

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษากลวิธีการใช้ภาษาแสดงอารมณ์ขันในรายการซูเปอร์หม่า เป็นรายการวาไรตี้โชว์ของบริษัทเวิร์คพอยท์ เอ็นเทอร์เทนเมนท์ จำกัด (มหาชน) นำเสนอทางโทรทัศน์ช่องเวิร์คพอยท์หมายเลข 23 โดยมี นายเพชรทาย วงษ์คำเหลา (หม่า จ๊กมก) เป็นพิธีกรดำเนินรายการ แพร่ภาพการแสดงออกอากาศในวันอาทิตย์ เวลา 12.30 - 13.30 น. รวบรวมคลิปบันทึกการแสดงตั้งแต่วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 ถึงวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2561 จำนวนทั้งหมด 50 คลิป

วิธีดำเนินการศึกษา

วิธีดำเนินการศึกษากลวิธีการใช้ภาษาแสดงอารมณ์ขันในรายการซูเปอร์หม่าในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีดำเนินการวิเคราะห์ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล

1.2 เก็บรวบรวมข้อมูลคลิปวิดีโอของรายการซูเปอร์หม่า โดยเริ่มรวบรวมจากวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 - 15 เมษายน พ.ศ. 2561 จำนวน 50 คลิป และนำภาษาพูดในรายการมาบันทึกเป็นตัวอักษรภาษาไทย

2. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 วิเคราะห์การใช้ภาษาแสดงอารมณ์ชั้น โดยใช้กรอบแนวคิดของ ธิดา โมสิกรัตน์ (2526: 427-438) แบ่งออกเป็นดังนี้

- 2.1.1 การใช้ภาษาถิ่น
- 2.1.2 การตัดคำ
- 2.1.3 การใช้คำเลียนเสียง
- 2.1.4 การใช้คำรุนแรง
- 2.1.5 การเลียงคำหยาบ
- 2.1.6 การเล่นคำ
- 2.1.7 การใช้คำต่างประเทศ
- 2.1.8 การสร้างคำใหม่

2.2 วิเคราะห์กลวิธีของการแสดงอารมณ์ชั้น โดยใช้กรอบแนวคิดของ ฉวาดา ชาญบัญญัติ (2551) แบ่งออกเป็นดังนี้

- 2.2.1 กลวิธีเสียดสีประชดประชัน
- 2.2.2 กลวิธีการสร้างเรื่องให้เกินจริง
- 2.2.3 กลวิธีที่ตั้งสมญานามให้กับบุคคล
- 2.2.4 กลวิธีการใช้ภาษาแสดงภาพพจน์
- 2.2.5 กลวิธีความไม่เข้ากัน
- 2.2.6 กลวิธีการทำให้เป็นเรื่องสัปดน
- 2.2.7 กลวิธีการใช้คำต่างประเทศปนคำไทย
- 2.2.8 กลวิธีล้อเลียน

3. ชั้นสรุปและอภิปรายผล

4. ชั้นนำเสนอผลการวิจัย

นำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษา

กลวิธีการใช้ภาษาแสดงอารมณ์ชั้นในรายการซูเปอร์หม่า มี 2 ประการ ดังนี้

1. การใช้ภาษาแสดงอารมณ์ชั้นในรายการซูเปอร์หม่า
2. การใช้กลวิธีแสดงอารมณ์ชั้นในรายการซูเปอร์หม่า

ผลการศึกษาแต่ละด้านปรากฏดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การใช้ภาษาแสดงอารมณ์ขันในรายการซูเปอร์หม่า แบ่งเป็น 8 ลักษณะดังนี้

1.1 การใช้ภาษาถิ่น

ในรายการซูเปอร์หม่า ส่วนใหญ่จะพบการใช้ภาษาถิ่นอีสาน ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะผู้ดำเนินรายการคือนายเพชรทวย วงศ์คำเหลา เป็นชาวอีสาน จึงปรากฏคำภาษาถิ่นอีสาน ในการศึกษาคำนี้พบภาษาถิ่นในข้อความสนทนาจำนวน 11 คำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หม่า: มาเมืองไทยนานร้อยครั้บ

ไมเคิล: มาตนะละครั้บ

(แพร่ภาพออกอากาศเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2561)

จากบทสนทนาข้างต้นมีการใช้ภาษาถิ่น คือ คำว่า ตนะ เป็นการใช้คำในภาษาอีสานหมายถึง นาน

1.2 การตัดคำ

การตัดคำในรายการซูเปอร์หม่าเป็นการตัดคำเดิมให้สั้นลงแต่ยังคงความหมายเดิมไว้ มีปรากฏในการใช้ภาษาแสดงอารมณ์ขันจำนวน 4 คำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หม่า: นี่สนุกกันใช่มี๊ย

หอย: เตี้ยว งามจริงไม่หนุกจะทำหรอ

(แพร่ภาพออกอากาศเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2560)

จากประโยคข้างต้นมีการตัดคำ คือ คำว่า หนุก มาจากคำว่า สนุก

1.3 การใช้คำเลียนเสียง

การใช้คำเลียนเสียงเพื่อให้เกิดภาพ อารมณ์ และความรู้สึกล้อเลียนตาม เช่น การเลียนเสียงสัตว์ การเลียนเสียงดนตรี การเลียนเสียงธรรมชาติต่างๆ เป็นต้น พบว่ามีจำนวน 11 คำ ดังตัวอย่างบทสนทนาต่อไปนี้

โรเบิร์ต: เคาะประตุให้เมี้ยเปิด

หม่า: เสียงเคาะ ดังไง

โรเบิร์ต: ป็อกๆๆๆ

(แพร่ภาพออกอากาศเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2560)

จากประโยคข้างต้นเป็นการใช้คำเลียนเสียงเคาะประตุ คือคำว่า ป็อกๆๆๆ

1.4 การใช้คำรุนแรง

การใช้คำรุนแรงเป็นการใช้คำหยาบหรือคำไม่สุภาพ เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความ รู้สึกไม่ดี เหมือนโดนต่อว่า แต่ทำให้เกิดอารมณ์ขันได้ พบว่ามีจำนวน 67 คำ ดังตัวอย่าง จากบทสนทนาต่อไปนี้

หม่า: แบ่งกันยังงี้ เงินอะ

เฟิร์ส: คนละ 2 บาท

หม่า: แล้วจะมาเล่นหาป้ามึงหรือ

(แพร่ภาพออกอากาศเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2561)

จากประโยคข้างต้นคำว่า มึง เป็นคำหยาบ

1.5 การเลี่ยงคำหยาบ

การเลี่ยงคำหยาบ ในรายการซูเปอร์หม่า เป็นการพูดที่ใช้คำหยาบแต่ไม่ ออกเสียง เพียงขยับปากพูดคำหยาบเท่านั้นพบว่ามีจำนวน 35 คำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หม่า: ชอบ 3 คนนี้ครับ

ดาว: ครับ

หม่า: เค้าไม่เอา ตีน ถีบหน้าก็บุญแล้ว

(แพร่ภาพออกอากาศเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2560)

คำว่า ตีน เป็นคำไม่สุภาพ หลีกเลี่ยงโดยการพูดไม่ออกเสียง

1.6 การเล่นคำ

การเล่นคำ เป็นการนำถ้อยคำมาดัดแปลงโดยวิธีต่างๆ เพื่อให้เกิดอารมณ์ ขัน เช่น การดัดแปลงส่วนประกอบของคำ การดัดแปลงพยัญชนะต้น สระ การสลับที่ของ ตัวสะกด การใช้คำพวน การพูดไม่ชัด ทำให้คล้องจอง เป็นต้น พบว่ามีจำนวน 36 คำ ดัง ตัวอย่างต่อไปนี้

ถ่วงอก: ถ้าเราไปวัดจะเจอเจดีย์หรือดีใจ

(แพร่ภาพออกอากาศเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2560)

คำว่า เจดีย์ กับคำว่า ดีใจ เป็นการสลับคำหน้า-คำหลัง เป็นการเล่นคำ ให้สนุกขบขัน

1.7 การใช้คำต่างประเทศ

การใช้คำภาษาต่างประเทศ เป็นการใช้คำทับศัพท์ในภาษาอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ ภาษาไทย ในที่นี้พบ 1 คำ เป็นภาษาอังกฤษ

ไมเคิล: ยู เซม เซม

(แพร่ภาพออกอากาศเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2561)

คำว่า ยู มาจากคำภาษาอังกฤษ you แปลว่า คุณ เขม มาจากคำ same แปลว่า เหมือน

1.8 การสร้างคำใหม่

การสร้างคำใหม่ เป็นการสร้างคำศัพท์ใหม่ขึ้นมา มีลักษณะแปลกกว่าคำศัพท์ที่ใช้กันทั่วๆ ไปส่วนใหญ่เป็นคำแสดงอารมณ์ พบว่ามีจำนวน 4 คำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

อ้วน: เรารู้ว่ามิชอบผู้ชาย เราก็จะชอบซีให้ดูเค้าก็จะ วิ๊ดวิ๊ด กะตุ้วฮู้ว

(แพร่ภาพออกอากาศเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2560)

คำว่า วิ๊ดวิ๊ด กะตุ้วฮู้ว เป็นการสร้างคำใหม่โดยเกิดจากการแสดงอารมณ์ให้คนอื่นสนใจซึ่งไม่มีความหมาย

การใช้ภาษาแสดงอารมณ์ขั้นสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ตารางแสดงการใช้ภาษาแสดงอารมณ์ขั้นในรายการซูเปอร์หม่า

การใช้ภาษา	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
การใช้ภาษาถิ่น	11	6.15
การตัดคำ	4	2.37
การใช้คำเลียนเสียง	11	6.15
การใช้คำรุนแรง	67	39.64
การเลียงคำหยาบ	35	20.71
การเล่นคำ	36	21.30
การใช้คำต่างประเทศ	1	0.59
การสร้างคำใหม่	4	2.37
รวม	169	100

2. กลวิธีการแสดงอารมณ์ขั้นในรายการซูเปอร์หม่า

การแสดงอารมณ์ขั้นในรายการซูเปอร์หม่า มีกลวิธีในหลายลักษณะดังต่อไปนี้

2.1 กลวิธีเสียดสีประชดประชัน

กลวิธีเสียดสีประชดประชันให้เกิดอารมณ์ขั้น โดยการใช้คำพูดกระทบกระเทียบ เสียดแทง ซึ่งบุคคลหนึ่งกล่าวต่ออีกบุคคลหนึ่งหรือเกี่ยวกับบุคคลนั้น อาจจะ

เป็นการตัดพ้อตัวเอง ตัดพ้อคนอื่น หรืออาจเป็นการยั่วล้อไปในทางสนุกสนาน พบว่ามีจำนวน 45 ข้อความ ดังตัวอย่างข้อความต่อไปนี้

หมา: ไม่ใช่หน้าที่ของพวกคุณ แหม หยิบจานหยิบอะไรเองเลย ผม
ท้อแท้จากการทำรายการเหลือเกินวันนี้

(แพร่ภาพออกอากาศเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2560)

จากข้อความข้างต้นเป็นการใช้กลวิธีเสียดสีประชดประชัน โดยการใช้คำว่า *ผมท้อแท้จากการทำรายการวันนี้เหลือเกิน* ที่จริงแล้วผู้พูดไม่ได้เหนื่อยแต่ต้องการประชดลูกน้องว่าเหนื่อย ท้อแท้ ด้วยน้ำเสียงที่หยอกล้อ

2.2 กลวิธีการสร้างเรื่องให้เกินจริง

กลวิธีการสร้างเรื่องให้เกินจริง เป็นการล้อเลียนให้สนุกสนานโดยสร้างเรื่องให้ผิดธรรมชาติเกินจากความเป็นจริง ไกลจากความเป็นจริง หรือไม่สามรถเป็นจริงได้ พบว่ามีจำนวน 16 ข้อความ ดังตัวอย่างข้อความต่อไปนี้

หมา: นี่ก็เพิ่งไปโรงพยาบาลมา เมียไปซื้อกระเบื้องเหยียบหัวนมตัวเองหัว
คะมำ

(แพร่ภาพออกอากาศเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2560)

ข้อความนี้ เป็นการสร้างเรื่องให้เกินจริงด้วยข้อความที่ว่า *เหยียบหัวนมตัวเองหัวคะมำ* เพราะมันเป็นไปไม่ได้ที่จะเหยียบหัวนมตัวเอง คนเราไม่สามารถที่จะมีนมยาวมาถึงเท้าได้ จึงสร้างเรื่องให้เกินจริงว่าเหยียบจนหัวคะมำ เป็นการล้อเลียนว่าเพราะมันใหญ่เกินไป

2.3 กลวิธีการตั้งสมญานามให้กับบุคคล

การตั้งสมญานามให้กับบุคคล ซึ่งไม่ใช่ชื่อจริง อาจมาจากชื่อเล่น ลักษณะท่าทาง บุคลิก หรือการกระทำของคนๆ หนึ่ง แล้วนำมาตั้งชื่อล้อเลียนเพื่อให้เกิดความสนุกสนานหรือมีอารมณ์ขัน พบว่ามีจำนวน 7 ข้อความ ดังตัวอย่างข้อความต่อไปนี้

หมา: ช่วงนี้พบกับนักร้องหนุ่มหน้าดี สไตล์เกาหลี ชยี้ใจสาว คชา
นนนนท์

(แพร่ภาพออกอากาศเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561)

ในข้อความข้างต้นหมาตั้งสมญานามให้กับชชาว่า *หนุ่มหน้าดี สไตล์เกาหลี ชยี้ใจสาว* เพราะชชาเป็นหนุ่มหล่อหน้าตาเหมือนเกาหลี ชาว และมีเสน่ห์ จึงได้ฉายานี้

2.4 กลวิธีการใช้ภาษาแสดงภาพพจน์

การใช้ภาษาแสดงภาพพจน์ เป็นการใช้ภาษาเพื่อบรรยายให้เห็นภาพชัดเจนขึ้น ทำให้เข้าใจง่ายสามารถจินตนาการตามได้ พบว่ามีจำนวน 13 ข้อความ ดังตัวอย่างข้อความต่อไปนี้

หม่า: มันไม่เหมือนเต็นอะะ มันเหมือนโดนน้ำร้อนลวก

(แพร่ภาพออกอากาศเมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2560)

ข้อความนี้เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นภาพว่าไม่เหมือนคนเต็น แต่เหมือนคนที่โดนน้ำร้อนลวกแล้วชັกคั้นชັกงอ

2.5 กลวิธีความไม่เข้ากัน

กลวิธีความไม่เข้ากัน เป็นการนำคำที่ใช้ในบริบทหนึ่งมาใช้ในอีกบริบทหนึ่ง ทำให้เกิดความไม่เข้ากัน ทำให้เกิดอารมณ์ขันสนุกสนาน พบว่ามีจำนวน 8 ข้อความ ดังตัวอย่างข้อความต่อไปนี้

หม่า: เค้าให้ค่าตัวเยอะมัย

ศรรม: ประมาณ 6 หลัก

หม่า: โห

กบ: หลักกิโล

(แพร่ภาพออกอากาศเมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2561)

จากบทสนทนาข้างต้นได้พูดถึงจำนวนเงินที่เป็นเงิน 6 หลัก แต่กบได้พูดถึงหลักกิโล ซึ่งคนละความหมาย จึงเป็นการใช้คำผิดบริบท

2.6 กลวิธีการทำให้เป็นเรื่องสัปดน

การทำให้เป็นเรื่องสัปดน เป็นการใช้ภาษาในเชิงลามก หรือใช้คำต้องห้ามเกี่ยวกับเรื่องเพศ เพื่อความสนุกสนาน พบว่ามีจำนวน 56 ข้อความ ดังตัวอย่างข้อความต่อไปนี้

หม่า: น้ำหนักขึ้นมัยนี้

เอิร์น: ขึ้นเป็น 10 โลคะ

หม่า: ไม่เป็นไรพาแฟนบินบ่อยๆ ก็ลงเองแหละ

(แพร่ภาพออกอากาศวันที่ 20 มิถุนายน 2560)

จากบทสนทนาข้างต้น หม่าบอกว่าพาแฟนบินบ่อยๆ เดี่ยวก็ลงเอง ในความหมายของหม่าหมายถึงการมีเพศสัมพันธ์กับแฟนตัวเองเดี๋ยวน้ำหนักก็ลง แต่หม่าใช้คำว่า บิน แทน

2.7 กลวิธีการใช้คำภาษาต่างประเทศปนคำไทย

กลวิธีการใช้คำภาษาต่างประเทศปนคำภาษาไทย ในรายการซูเปอร์ห่ม่า ส่วนใหญ่จะเป็นคำภาษาอังกฤษที่นำมาใช้ปนกับภาษาไทย พบว่ามีจำนวน 9 ข้อความ ดังตัวอย่างข้อความต่อไปนี้

ตุ๊กกี้: หนูเป็นคนร่างหญิงแต่ใจชาย ความสวีทจะไม่มี

(แพร่ภาพออกอากาศวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2560)

เป็นการใช้คำต่างประเทศคือ สวีท (sweet) แปลว่า หวาน

2.8 กลวิธีล้อเลียน

กลวิธีล้อเลียน เป็นการล้อเลียนคำพูด รูปร่าง กริยาท่าทาง การกระทำ ของบุคคลเพื่อให้เกิดอารมณ์ขันสนุกสนาน พบว่ามีจำนวน 43 ข้อความ ดังตัวอย่างข้อความต่อไปนี้

ห่ม่า: ผมว่าจะแต่งเพลงกับอาจารย์ไนต์ซึกเพลงชื่อเพลงตามหาคูปอง

ไนต์: ตามหาคูปองน้องแพ้ท้องที่เชียงใหม่

(แพร่ภาพออกอากาศเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2561)

จากบทสนทนาข้างต้น ไนต์ล้อเลียนห่ม่าโดยเอาเรื่องที่ถูกล้อเลียนในสังคมเรื่องเมียน้อยที่เชียงใหม่มาล้อเลียนให้เกิดความสนุกในรายการ

กลวิธีการแสดงอารมณ์ขันในรายการซูเปอร์ห่ม่าสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ตารางแสดงกลวิธีของการแสดงอารมณ์ขันในรายการซูเปอร์ห่ม่า

กลวิธีของการแสดงอารมณ์ขัน	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
กลวิธีเสียดสีประชดประชัน	45	22.84
กลวิธีการสร้างเรื่องให้เกินจริง	16	8.12
กลวิธีการตั้งสมญานามให้กับบุคคล	7	3.55
กลวิธีการใช้ภาษาแสดงภาพพจน์	13	6.60
กลวิธีความไม่เข้ากัน	8	4.06
กลวิธีการทำให้เป็นเรื่องสัปดน	56	28.43
กลวิธีการใช้คำต่างประเทศปนคำไทย	9	4.57
กลวิธีล้อเลียน	43	21.83
รวม	197	100

บทสรุป

ผลการวิเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษาแสดงอารมณ์ชั้นในรายการซูเปอร์หม่า ช่วงระยะเวลา ระหว่าง วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 - 15 เมษายน พ.ศ. 2561 จากคลิปบันทึกการแสดงจำนวน 50 คลิป สามารถสรุปได้ดังนี้

การวิเคราะห์การใช้ภาษาแสดงอารมณ์ชั้นพบ 8 ประเภท การใช้ภาษาแสดงอารมณ์ชั้นที่พบมากที่สุดคือ การใช้คำรุนแรง 67 คำ คิดเป็นร้อยละ 39.64 การเล่นคำ 36 คำ คิดเป็นร้อยละ 21.30 การเลี่ยงคำหยาบ 35 คำ คิดเป็นร้อยละ 20.71 การใช้ภาษาถิ่นและการใช้คำเลียนเสียง 11 คำ คิดเป็นร้อยละ 6.51 การตัดคำและการสร้างคำใหม่ 4 คำ คิดเป็นร้อยละ 2.37 และการใช้คำต่างประเทศ 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 0.59

การวิเคราะห์กลวิธีของการแสดงอารมณ์ชั้นพบ 8 ประเภท พบการใช้กลวิธีการทำให้เป็นเรื่องสัปดนมากที่สุด 56 ข้อความ คิดเป็นร้อยละ 28.43 กลวิธีเสียดสีประชดประชัน 45 ข้อความ คิดเป็นร้อยละ 22.84 กลวิธีล้อเลียน 43 ข้อความ คิดเป็นร้อยละ 21.83 กลวิธีการสร้างเรื่องให้เกินจริง 16 ข้อความ คิดเป็นร้อยละ 8.12 กลวิธีการใช้ภาษาแสดงภาพพจน์ 13 ข้อความ คิดเป็นร้อยละ 6.60 กลวิธีการใช้คำต่างประเทศปนคำไทย 9 ข้อความ คิดเป็นร้อยละ 4.57 กลวิธีความไม่เข้ากัน 8 ข้อความ คิดเป็นร้อยละ 4.06 และกลวิธีการตั้งสมญานามให้กับบุคคล 7 ข้อความ คิดเป็นร้อยละ 3.55

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา เทปบันทึกภาพการแสดงในรายการซูเปอร์หม่าจำนวน 50 คลิป เริ่มตั้งแต่วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 ถึง 15 เมษายน พ.ศ. 2561 ผลการศึกษากลวิธีการใช้ภาษาแสดงอารมณ์ชั้นในรายการซูเปอร์หม่า พบว่า การใช้ภาษาแสดงอารมณ์ชั้นมีหลายลักษณะ สร้างความน่าสนใจกระตุ้นผู้ชมให้ติดตามชมการแสดง เป็นการใช้ภาษาที่คนรุ่นใหม่รู้จักและมีความเข้าใจ โดยเฉพาะการใช้คำบางคำที่วัยรุ่นนิยมใช้กันในการสื่อสาร เป็นการใช้ง่ายๆ ที่ไม่เป็นทางการ เน้นให้เข้าใจง่าย สื่อสารกับผู้ชมทั่วไปได้ มีการสร้างคำใหม่หรือประโยคใหม่ๆ ที่น่าสนใจ นอกจากการใช้ภาษาแสดงอารมณ์ชั้นแล้วยังมีกลวิธีของการแสดงอารมณ์ชั้นที่หลากหลาย เช่น กลวิธีการทำให้เป็นเรื่องสัปดน กลวิธีเสียดสีประชดประชัน กลวิธีล้อเลียน ฯลฯ ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้เพื่อสร้างอารมณ์ชั้นให้เกิดความสนุกสนานในรายการแสดง ดังที่ปวีรส มิษา (2561: 2308) แสดงความคิดเห็นไว้ว่า ความตลกที่สอดแทรกในรายการโทรทัศน์ต่างๆ ได้ผ่านกลวิธีการนำเสนอของผู้มีส่วนร่วมในรายการนั้น นักแสดงตลกมีการปรับเปลี่ยนการนำเสนอระดับ

ความตลกขบขัน เน้นให้ผู้ชมเกิดอารมณ์ขันแบบเกี่ยวกับภาษา ความรู้สึก หรือการเสียดสี
สังคม เข้ามาแทนมุกตลกที่ใช้ในวงเหล้า ถือได้ว่าเป็นจุดสำคัญในการยกระดับการแสดง
ตลกไทย อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของมุกตลกที่ใช้นำเสนอในสื่อต่างๆ ได้อีกด้วย

จากผลการศึกษาพบว่า การใช้ภาษาแสดงอารมณ์ขันในรายการซูเปอร์หม่า
สอดคล้องกับงานวิจัยของธิตติธรรม ศรีธาดา (2542) ซึ่งศึกษาการใช้ภาษาในการแสดงตลก
โดยใช้ข้อมูลจากแถบวิดิทัศน์การแสดงของตลกซึ่งเผยแพร่ระหว่าง พ.ศ. 2536-2539 จาก
26 คณะ จำนวน 52 ม้วน พบว่ามีการใช้ภาษาในการแสดงตลก 13 ลักษณะ ได้แก่ การ
เล่นคำ การใช้คำและอักษรย่อ การใช้คำหยาบและคำพวน การใช้คำสองแง่สองง่าม การ
ใช้สัญลักษณ์ การใช้ภาพพจน์ การใช้ภาษาถิ่นและภาษาต่างประเทศ การเล่นสำนวน การ
พูดขัดแย้งกับความจริง การเหยียดหยัน การประชดประชัน การถากถางแตกดัน การล้อ
เลียนและสถานการณ์ การใช้ภาษาทั้งหมดจะเน้นไปทางการใช้คำหยาบและประชดประชัน
เสียดสี มีการใช้คำที่รุนแรง ซึ่งเป็นการใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายใช้สื่อสารได้ทั่วไป ส่วนกลวิธี
การแสดงอารมณ์ขันในรายการซูเปอร์หม่า สอดคล้องกับผลการศึกษาของชนัญญา ไย
ลลอบ (2544) ศึกษาเรื่องการสื่อสารอารมณ์ขันของนักแสดงตลกรายการโทรทัศน์ “ก่อนบ่าย
คลายเครียด” ผลการวิจัยพบว่า รายการก่อนบ่ายคลายเครียดใช้รูปแบบละครตลกนำเสนอ
โดยใช้ละคร ลิเก โขน ล้อเลียนละคร ภาพยนตร์ เกมโชว์ที่กำลังอยู่ในกระแสความนิยม ล้อ
เลียนประเด็นทางสังคมและการเมือง รวมไปถึงล้อเลียนวรรณคดี ละครพื้นบ้านทั้งของ
ไทยและต่างประเทศ ส่วนวิธีการแสดงตลกเป็นการนำเสนอแบบละครอาศัยโครงสร้างแบบ
กลุ่ม ซึ่งประยุกต์มาจากการสวดศฤง์ในอดีต และโครงสร้างของเนื้อหาเป็นโครงเรื่องที่
ยืดหยุ่นเพื่อให้เกิดความหลากหลาย โดยการสื่ออารมณ์ขัน มีองค์ประกอบ คือ การเล่าเรื่อง
การแสดง และบทสนทนาของนักแสดงตลกในการแสดง นอกจากนี้ยังมีการประยุกต์องค์
ประกอบของการทำรายการโทรทัศน์ เช่น เครื่องแต่งกาย ฉาก อุปกรณ์การแสดง ดนตรี
และเสียงประกอบเพื่อสร้างอารมณ์ขันให้แก่ผู้ชม

บรรณานุกรม

- กระดานข่าวสุขภาพ. (2549, 22 มกราคม). หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ, หน้า 6.
- คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2508). เอกสารประกอบการศึกษาวิชาภาษาไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชัญญา ไยล่อ. (2544). การสื่อสารอารมณ์ขันของนักแสดงตลก รายการโทรทัศน์ ก่อนบ่ายคลายเครียด. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และ นิคม ทาแดง. (2530) ประเภทและรูปแบบรายการโทรทัศน์. เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิทยุโทรทัศน์ หน่วยที่ 8-15. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ญาติา ชามัญชัย. (2551). กลวิธีการใช้ภาษาในงานเขียนอารมณ์ขัน เกตุเสพย์สวัสดิ์ ปาล กวงศ์ ณ อรุณยา. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธิดา โมสิกรัตน์. (2526). เอกสารสอนชุดวิชาภาษาไทย 4: วรรณคดีไทย หน่วยที่1-7. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ธิดิสรณ์ ศรีธาดา. (2542). การศึกษาวิเคราะห์การใช้ภาษาในการแสดงตลก. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ปวีรส มินา. (2561). กลวิธีการสร้างสรรค์ความตลกในรายการโทรทัศน์ไทย. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, 11(3), 2308.

การให้บริการสุขภาพแก่แรงงานข้ามชาติกัมพูชา ของสถานีอนามัยบ้านคลองมะขาม หมู่ 1 ตำบล หาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

Providing Service to Cambodian Migrant Workers of Bann Khlong Makhm Public Health Station Moo 1 Had-Lek Subdistrict, Khlong Yai District, Trat Province

นิจารีย์ บัวอินทร์ Nijaree Bua-in*

บทคัดย่อ

การเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามพรมแดนระหว่างประเทศนั้น ไม่เพียงแต่ใช้ข้อมูลด้านเศรษฐกิจเป็นตัวชี้วัดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานข้ามชาติ แต่ข้อมูลการเข้าถึงการบริการด้านสาธารณสุขยังเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานที่สำคัญอย่างหนึ่ง que แสดงถึงการได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมของมนุษย์ และสิทธิการดำรงชีพที่มีคุณภาพไม่ว่าเขาเหล่านั้นเป็นชนชาติใด เทศบาลตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด เป็นพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน มีแรงงานข้ามชาติชาวกัมพูชาเดินทางเพื่อทำงานในภาคการประมงในสถานประกอบการเป็นจำนวนมาก ชุมชนบ้านคลองมะขามเป็นชุมชนหนึ่งที่ตั้งอยู่ภายในเขตเทศบาลตำบลหาดเล็ก และเป็นที่ตั้งของสถานีอนามัยบ้านคลองมะขามที่เป็นสถานบริการด้านสุขภาพที่อยู่ใกล้ชิดคนในชุมชนที่สุด งานวิจัยเรื่องการให้บริการสุขภาพแก่แรงงานข้ามชาติกัมพูชาของสถานีอนามัยบ้านคลองมะขาม หมู่ 1 ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการให้บริการสุขภาพแก่แรงงานข้ามชาติกัมพูชาของสถานีอนามัยบ้านคลองมะขาม และศึกษาปัญหาการใช้บริการของแรงงานข้ามชาติกัมพูชาในสถานีอนามัยบ้านคลองมะขาม โดยการศึกษาเอกสารเพื่อการค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการด้านสุขภาพแก่แรงงานข้ามชาติ การสัมภาษณ์แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาที่เข้ามาใช้บริการในสถานีอนามัยบ้านคลองมะขาม และเจ้าหน้าที่สถานีอนามัย รวมทั้งใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วมเพื่อสังเกตการณ์และการใช้บริการของเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยและแรงงานกัมพูชา ผลการศึกษาพบว่า การให้บริการสุขภาพแก่แรงงานข้ามชาติกัมพูชาของสถานีอนามัยบ้านคลองมะขามเน้นการให้บริการขั้นพื้นฐานทั่วไป การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค และมีความร่วมมือกับมูลนิธิรักษ์ไทยในการให้ความรู้ด้านสุขภาพแก่แรงงานข้ามชาติ โดยการจัดระบบอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว เพื่อใช้เป็นช่องทางการติดต่อสื่อสารกับแรงงานชาวกัมพูชา ทั้งนี้

* เจ้าหน้าที่มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน

* Labor Rights Promotion Network Staff

สถานื่อนามัยยังมีข้อจำกัดในการดำเนินงานเพื่อให้บริการแก่แรงงานข้ามชาติ เช่น ปัญหา ด้านนโยบายรัฐที่ยังไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ในพื้นที่ คือ การให้บริการตรวจโรคทางเพศสัมพันธ์ให้กับคนที่เป็นโรคกลุ่มเสี่ยง ข้อจำกัดด้านสิ่งอำนวยความสะดวก วัสดุ อุปกรณ์ ยา เจ้าหน้าที่ ค่าตอบแทน และข้อจำกัดทางด้านภาษาในการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่สถานื่อนามัยบ้านคลองมะขามและแรงงานข้ามชาติชาวกัมพูชา ด้านปัญหาการใช้บริการของแรงงานข้ามชาติชาวกัมพูชาที่สถานื่อนามัยบ้านคลองมะขาม พบว่า แรงงานข้ามชาติชาวกัมพูชาบางกลุ่มยังไม่ทราบการให้บริการของสถานื่อนามัยในบางด้าน และยังไม่ทราบเรื่องการจัดระบบอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว รวมถึงยังมีปัญหาด้านการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่สถานื่อนามัยและแรงงานกัมพูชาเมื่อเข้าไปใช้บริการ

คำสำคัญ: แรงงานข้ามชาติชาวกัมพูชา, สุขภาพแรงงานข้ามชาติ, การให้บริการสุขภาพแรงงานข้ามชาติ, สถานื่อนามัยบ้านคลองมะขาม

Abstract

Labor mobility across international border requires not only economic data as an indicator of quality of life of migrant workers, but also data of public health service accessibility as an important fundamental factor which present an action of equality among mankind and the right of quality of existence, regardless of nationality. Had-Lek Subdistrict, Khlong Yai District, Trat Province is one of Thailand Special Economic Zones where Cambodian migrant workers migrate to work in field of fishery in the place of business. Baan Khlong Makham community located in Had-Lek subdistrict, where Baan Khlong Makham public health station located as a community nearest healthcare service. This research aimed to study healthcare service to Cambodian migrant workers of Baan Khlong Makham public health station and to study problems of Cambodian migrant workers in Baan Khlong Makham public health station. The research methods were studying from document to search the data related to providing healthcare service to migrant workers, interviewing Cambodian migrant workers who entered and used the service from Baan Khlong Makham public health station and from the staffs, and researchers also used observation to participant observation and non-participant observation in order to observe how staffs of public health station provide service as well as how Cambodian workers use the service. From the result

of this study, researchers found out that providing healthcare service to Cambodian migrant workers of Baan Khlong Makham public health station focused on serving fundamental service, immunization, and corporation with Rak Thai Foundation in educating knowledge of healthcare to migrant workers by manipulating public health volunteer system for aliens as the channel to communicate with Cambodian workers. However, public health station still had some limitations in operating service to migrant workers such as; problem in government policy which unrelated to situations in the area which is providing service of checking for sexually transmitted diseases to risk group; limitation in facility, materials, device, medicine, staffs, wage; limitation in language to communicate between Baan Khlong Makham public health station and Cambodian migrant workers. For the problem in using service of Cambodian migrant workers at Baan Khlong Makham public health station, researchers found out that, some groups of Cambodian migrant workers had not been informed about some aspects of service provided at public health station, as well as public health volunteer system for aliens, including the communication problem between public health station's staffs and Cambodian migrant workers.

Keywords: *Cambodian Migrant Workers, Health of Migrant Workers, Providing Health Service to Migrant Workers, Khlong Makham Public Health Station.*

บทนำ

สถานการณ์แรงงานข้ามชาติกลุ่มประเทศอาเซียน (อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ บรูไน เวียดนาม ลาว กัมพูชา และเมียนมา) เดือนตุลาคม พ.ศ. 2560 พบว่าจำนวนแรงงานข้ามชาติกลุ่มประเทศอาเซียนที่ได้รับอนุญาตทำงานคงเหลือทั่วราชอาณาจักรมีจำนวนทั้งสิ้น 1,664,003 คน จำแนกตามประเภทลักษณะฝีมือ ดังนี้ 1) ประเภทลักษณะงานกึ่งฝีมือ/ฝีมือ จำนวน 24,403 คน สัญชาติที่ได้รับอนุญาตทำงานมากที่สุด 5 อันดับ ได้แก่ (1) ฟิลิปปินส์ จำนวน 14,643 ตำแหน่ง (2) มาเลเซีย จำนวน 2,976 ตำแหน่ง (3) สิงคโปร์ จำนวน 2,030 ตำแหน่ง (4) เมียนมา จำนวน 1,939 ตำแหน่ง (5) อินโดนีเซีย จำนวน 1,304 ตำแหน่ง และ 2) ประเภทไร้ฝีมือ จำนวน 1,639,600 คน สัญชาติที่ได้รับอนุญาตทำงาน 3 อันดับแรก ได้แก่ (1) เมียนมา จำนวน 1,202,557 คน/ตำแหน่ง (2)

กัมพูชา จำนวน 308,421 คน/ตำแหน่ง (3) ลาว จำนวน 128,622 คน/ตำแหน่ง (กระทรวง
แรงงานและสำนักบริหารแรงงานต่างด้าว, 2560: 1) ทั้งนี้ ประเทศไทยมีการพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างแรงงาน มีการนำเข้าแรงงานข้ามชาติจาก
ประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลให้แรงงานข้ามชาติประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาทำงาน
ที่ประเทศไทยนั้นคือ สภาพเศรษฐกิจ แรงงานข้ามชาติตัดสินใจเดินทางเข้ามาทำงานที่
ประเทศไทยเพราะค่าจ้างงานที่ค่อนข้างสูง ทำให้เป็นแรงจูงใจให้แรงงานข้ามชาติมีคุณภาพ
ชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิมจากที่เป็นอยู่ สำหรับรายงานสถานการณ์แรงงานข้ามชาติ ประจำเดือน
ตุลาคม 2560 มีการสรุปจำนวนสถิติแรงงานทั่วประเทศไทย พบว่า แรงงานข้ามชาติที่ได้
รับอนุญาตทำงานทั่วราชอาณาจักร มีจำนวนทั้งสิ้น 1,848,295 คน จำแนกตามลักษณะการ
เข้าเมือง สรุปรายละเอียดได้ ดังนี้ 1) มาตรา 9 ประเภททั่วไป จำนวน 1,666,642 คน 2)
มาตรา 12 ส่งเสริมการลงทุนและกฎหมายอื่นๆ จำนวน 45,399 คน 3) มาตรา 13 ชนกลุ่ม
น้อย จำนวน 59,439 คน 4) มาตรา 14 แรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานในลักษณะ ไป-กลับ
หรือตามฤดูกาล จำนวน 16,266 คน (กระทรวงแรงงานและสำนักบริหารแรงงานต่างด้าว,
2560: 1) ทั้งนี้ การทำงานในประเทศไทยของแรงงานข้ามชาติมีข้อจำกัดด้วยกันในหลายๆ
ด้าน ซึ่งนโยบายรัฐเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของการกำหนดวิธีการใช้ชีวิตของแรงงานข้าม
ชาติ

กระทรวงสาธารณสุขกำหนดมาตรการและแนวทางการดำเนินงานตรวจสอบสุขภาพ
และประกันสุขภาพคนต่างด้าว ประจำปี 2556 ดังนี้ 1) ด้านนโยบาย คนต่างด้าวทุกคน
ต้องมีบัตรประกันสุขภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ประกันสังคมของกระทรวงแรงงาน หรือ
ประกันสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุข ส่วนคนต่างด้าวที่ไม่อยู่ในระบบประกันสังคมทุก
คนต้องผ่านการตรวจสุขภาพและทำประกันสุขภาพตามที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด
อีกทั้งคนต่างด้าวที่อยู่ระหว่างรอสิทธิประกันสังคมทุกคนต้องผ่านการตรวจสุขภาพและทำ
ประกันสุขภาพตามที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด 2) แนวทางการดำเนินงานของกระทรวง
สาธารณสุข มีภารกิจในการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพ ได้แก่ การตรวจ
สุขภาพประจำปี บริการด้านการรักษาพยาบาล บริการสร้างเสริมสุขภาพและการควบคุม
ป้องกันโรค การเฝ้าระวังโรค (ประกาศกระทรวงสาธารณสุข: 2556) และในปี 2559 กระทรวง
สาธารณสุขได้ออกประกาศเรื่อง การตรวจสุขภาพและประกันสุขภาพแรงงานต่างด้าว (ฉบับ
ที่ 2) โดยมีสาระสำคัญคือ ข้อ 1 การให้กระทรวงสาธารณสุขทำการตรวจสุขภาพและประกัน
สุขภาพแรงงานต่างด้าวสัญชาติเมียนมา ลาว และกัมพูชา ที่เคยทำงานอยู่ในประเทศไทย
อย่างถูกกฎหมาย 2 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มผู้ถือบัตรสีชมพู แรงงาน 3 สัญชาติ รวมถึง
ผู้ติดตามซึ่งเป็นบุตรของแรงงานต่างด้าวอายุไม่เกิน 18 ปี และกลุ่มที่มีเอกสารที่ประเทศ

ต้นทางออกให้ ข้อ 2 เรื่องอัตราค่าบริการ แรงงานต่างด้าวรวมผู้ติดตามแรงงานต่างด้าวที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปีบริบูรณ์เป็นต้นไป บัตรประกันสุขภาพราคา 3,700 บาท มีอายุคุ้มครอง 6 ปี ผู้ติดตามซึ่งเป็นบุตรของแรงงานต่างด้าวที่มีอายุ 7 ปีบริบูรณ์ บัตรราคา 730 บาท มีอายุคุ้มครอง 2 ปี และข้อ 3 กำหนดให้หน่วยบริการในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข โรงพยาบาลรัฐนอกสังกัดกระทรวงสาธารณสุข สถานพยาบาลอื่นที่เข้าร่วมโครงการ ดำเนินการตามมาตรการและแนวทางการตรวจสุขภาพและประกันสุขภาพแรงงานต่างด้าว (ประกาศกระทรวงสาธารณสุข: 2559)

ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด เป็นพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน สำหรับการเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทย แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาจะใช้เส้นทางการเดินทางเข้ามาผ่านจุดผ่านแดนถาวรบ้านหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด โดยใช้ใบอนุญาตผ่านแดนหรือบอร์เดอร์พาส (Border pass) ซึ่งสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองจะประทับตราอนุญาตในบัตรผ่านแดน ระยะเวลา 30 วันต่อครั้ง เพื่อเข้ามาทำงานในภาคการประมงตามสถานประกอบการเพราะเป็นพื้นที่ที่ติดกับชายฝั่งทะเล ตำบลหาดเล็กมีประชากรในเขตเทศบาลทั้งสิ้น 5,121 คน แยกเป็นชายจำนวน 2,648 คน หญิง 2,473 คน จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 1,894 ครัวเรือน ปัจจุบันมีประชากรแฝงที่ต้องรับภาระมาใช้บริการสาธารณสุขในพื้นที่ เช่น ผู้อพยพไทยเกาะกง ประชากรแรงงานข้ามชาติ โดยเข้ามาประกอบอาชีพและใช้แรงงาน จึงทำให้มีประชากรมากกว่าทะเบียนราษฎรจำนวน 2,940 คน (กองวิชาการและแผนงานเทศบาลตำบลหาดเล็ก, 2560: 6)

ชุมชนบ้านคลองมะขามเป็นชุมชนหนึ่งที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลหาดเล็ก และเป็นที่ตั้งของสถานื่อนามัยบ้านคลองมะขาม สถานื่อนามัยเป็นสถานบริการที่อยู่ใกล้ชิดคนในชุมชนที่สุด ซึ่งภายในสถานื่อนามัยบ้านคลองมะขามมีบุคลากรทางการแพทย์ที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานพยาบาล ดังนี้ นักวิชาการสาธารณสุข จำนวน 1 คน, พยาบาลวิชาชีพ จำนวน 2 คน , เจ้าหน้าที่งานสาธารณสุขชุมชน จำนวน 1 คน และแม่บ้านจำนวน 1 คน มีผู้เข้ารับการรักษาเฉลี่ยเดือนละประมาณ 287 คน หรือประมาณ 3,453 คนปี (กองแผนงานและวิชาการ: เทศบาลตำบลหาดเล็ก, 2560) ซึ่งข้อมูลตัวเลขจำนวนนี้เป็นข้อมูลที่รวมจำนวนแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาใช้บริการแล้ว การให้บริการของสถานื่อนามัยมีการให้บริการหลายด้าน เช่น การตรวจโรคทั่วไป บริการคลินิกทันตกรรม และการให้คำปรึกษาการวางแผนครอบครัว แต่การบริการบางบริการยังมีแรงงานกัมพูชาที่ยังเข้าไม่ถึงบริการนั้นๆ อยู่ ส่งผลให้เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาการใช้บริการของผู้รับบริการและการรับรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้บริการ ปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะศึกษาประเด็นการให้บริการด้านสุขภาพแก่แรงงานข้ามชาติกัมพูชาในสถานื่อนามัยบ้านคลองมะขาม และปัญหาการ

ใช้บริการของแรงงานข้ามชาติกัมพูชา ในพื้นที่บ้านคลองมะขาม ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการให้บริการสุขภาพแก่แรงงานข้ามชาติกัมพูชาของสถานีนอนามัยบ้านคลองมะขาม
2. เพื่อศึกษาปัญหาการให้บริการของแรงงานข้ามชาติกัมพูชาในสถานีนอนามัยบ้านคลองมะขาม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาเอกสาร เป็นการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยหรือบทความที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการด้านสุขภาพแก่แรงงานข้ามชาติ
2. สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยสัมภาษณ์แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาที่เข้ามาใช้บริการในสถานีนอนามัยบ้านคลองมะขาม และเจ้าหน้าที่สถานีนอนามัยเพื่อต้องทราบถึงการให้และการใช้บริการในสถานีนอนามัย โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
3. การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วมเพื่อสังเกตการให้และการใช้บริการของเจ้าหน้าที่สถานีนอนามัยและแรงงานข้ามชาติกัมพูชา

ผลการวิจัย

การให้บริการสุขภาพแก่แรงงานข้ามชาติกัมพูชาของสถานีนอนามัยบ้านคลองมะขาม

นโยบายของสถานีนอนามัยกับการให้บริการ สถานีนอนามัยมีนโยบายการให้บริการขั้นพื้นฐานทั่วไป การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค ตรวจรักษาโรคทั่วไป อีกทั้งยังมีการให้บริการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐานแก่คนไทยและแรงงานข้ามชาติอีกด้วย สำหรับการให้บริการของสถานีนอนามัยจะให้บริการทั้งกลุ่มคนไทยและกลุ่มแรงงานข้ามชาติ ให้การปฏิบัติอย่างเท่าเทียม สถานีนอนามัยเน้นหลักในการให้บริการ ดังนี้

1. การให้บริการอย่างเสมอภาค

การบริการของสถานีนอนามัยเป็นบริการที่ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนไทยหรือคนกัมพูชาก็สามารถใช้บริการได้ เมื่อคนกัมพูชาเข้ามาใช้บริการก็ควรได้รับบริการทุกบริการ เน้นการดูแลปฏิบัติอย่างเท่าเทียมและเสมอภาค

2. การให้บริการอย่างทั่วถึง

เพื่อให้ผู้ใช้บริการได้รับการบริการอย่างทั่วถึง เจ้าหน้าที่จะแจกบัตรคิวที่มีหมายเลขชัดเจนให้แก่ผู้มาใช้บริการ จากนั้นเจ้าหน้าที่ก็จะให้บริการตามบัตรคิว

3. การให้บริการตรงตามเวลา

ซึ่งเวลาทำการของสถานื่อนามัยจะเริ่มเปิดทำการตั้งแต่เวลา 8.30-16.30 น. และเวลา 16.30-20.30 น. จะเป็นการให้บริการผู้ป่วยฉุกเฉิน หากผู้ป่วยเจ็บหนักจะส่งต่อผู้ป่วยไปยังโรงพยาบาลคลองใหญ่ (เปิดทำการทุกวัน)

4. การให้บริการที่ใส่ใจผู้ใช้บริการ

เนื่องจากผู้ใช้บริการมีทั้งแรงงานกัมพูชาและคนไทย ทางสถานื่อนามัยจึงเห็นว่าควรมีล่ามแปลภาษาเพื่อให้ง่ายต่อการสื่อสาร และหากล่ามไม่อยู่ทางเจ้าหน้าที่จะให้แรงงานกลับไปบ้านอีกครั้งเพื่อพาคคนที่สามารถสื่อสารภาษาไทยพอได้มาด้วย

สิทธิประโยชน์ที่แรงงานข้ามชาติได้รับการใช้บริการสุขภาพจากสถานื่อนามัยบ้านคลองมะขาม แบ่งเป็น 7 การบริการ ดังนี้

1. การตรวจโรค การคัดกรองโรค, สร้างเสริมสุขภาพ, ฝากครรภ์, การรับวัคซีนที่แรงงานกัมพูชาสามารถใช้บริการได้

2. บริการทันตกรรม การบริการนี้สามารถใช้ได้ทั้งคนไทยและคนกัมพูชาสำหรับค่าใช้จ่ายของแรงงานกัมพูชานั้น หากแรงงานมีบัตรประกันสุขภาพจะเสียค่าใช้จ่าย 30 บาท แต่หากไม่มีบัตรจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเองทั้งหมด

3. การให้ความรู้ด้านสุขภาพ เช่น เรื่องโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โรคติดต่อจากสัตว์และแมลง การป้องกันโรคเรื้อรัง นอกจากนี้อนามัยยังมีการจัดอบรมในเรื่องของการดูแลสุขภาพนอกสถานที่ซึ่งจัดร่วมกับมูลนิธิริศึกษาไทย

4. การจัดส่งต่อผู้ป่วยเพื่อการรักษาระหว่างสถานพยาบาล การส่งต่อผู้ป่วยฉุกเฉินจะให้บริการแก่ผู้ป่วยที่มีอาการหนักเกินกว่าที่อนามัยจะให้การรักษาได้ ทางอนามัยจะประสานงานกับเทศบาลในการขอรถส่งต่อผู้ป่วยไปโรงพยาบาลคลองใหญ่

5. การตรวจสุขภาพกลุ่มเสี่ยง บริการนี้มีไว้สำหรับโรคที่ติดต่อทางเพศสัมพันธ์ เช่น โรคหนองใน

6. การวางแผนครอบครัว บริการนี้จะเปิดให้ผู้ใช้บริการเข้ามาพูดคุยหรือขอคำแนะนำต่างๆ

7. การจัดระบบอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว การจัดระบบอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว (อสต.) ขึ้นเพื่อที่จะทำงานร่วมกับกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการถ่ายทอดความรู้เรื่องสุขภาพ การเฝ้าระวังโรคแก่กลุ่มแรงงานกัมพูชาด้วย

กันเอง และช่วยในการรณรงค์กิจกรรมต่างๆ แรงงานกัมพูชาทุกคนสามารถเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขได้

การให้ความรู้ด้านสุขภาพแก่แรงงานข้ามชาติ

การให้ความรู้ด้านสุขภาพแก่แรงงานข้ามชาติ สถานื่อนามัยจะร่วมมือกับมูลนิธิรักษ์ไทย จัดกิจกรรมการอบรมให้ความรู้แก่แรงงานข้ามชาติ สถานื่อนามัยจะให้ความรู้ในเรื่องของสาธารณสุข การป้องกันโรคเรื้อรังและโรคต่างๆ เช่น โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โรคติดต่อจากสัตว์และแมลง เป็นต้น เจ้าหน้าที่งานสาธารณสุขชำนาญการ (ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 21 มีนาคม 2561) กล่าวว่า สถานื่อนามัยจัดอบรมสุขภาพแก่แรงงานข้ามชาติ ปีละ 2 ครั้ง จัดอบรมในเรื่องโรคต่างๆ เช่น โรคไข้เลือดออก อุจจาระร่วง ตาแดง โรคมือเท้าปาก โรคที่เกิดจากการทำงาน เช่น ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ วัณโรค โดยจัดอบรมที่สถานื่อนามัย บ้านคลองมะขาม ซึ่งการจัดอบรมทุกครั้งจะร่วมมือกับทางมูลนิธิรักษ์ไทยในการให้ความรู้กับแรงงานข้ามชาติ

การจัดตั้งอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว

อาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว (อสต.) เกิดขึ้นจากนโยบายที่ว่า ชุมชนมีการอยู่ร่วมกันระหว่างคนไทยและคนกัมพูชา ซึ่งการเข้าถึงหรือการเข้าพบปะกับแรงงานมีความเป็นไปได้ยากพอสมควร เนื่องจากภาษาในการสื่อสาร ผู้สื่อสารจะต้องพูดภาษากัมพูชาได้ การจัดตั้งอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าวเพื่อให้แกนนำเป็นกระบอกเสียงให้กับทางเจ้าหน้าที่ให้มีการติดต่อสื่อสารกับแรงงานได้ง่ายขึ้น ดังนั้นทางสถานื่อนามัยบ้านคลองมะขาม จึงมีการร่วมมือกับมูลนิธิรักษ์ไทยในการจัดตั้งอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ค้นหาตัวแทนกลุ่มแรงงานกัมพูชาเข้ามาเป็นหนึ่งในกลุ่มที่ทำงานร่วมกับสถานื่อนามัย มูลนิธิรักษ์ไทย และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน โดยกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าวประจำบ้านคลองมะขาม มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2557 ซึ่งงานหลักของอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว จะทำหน้าที่ดูแลด้านสุขภาพ ประชาสัมพันธ์ข่าวสารความรู้ด้านสาธารณสุขให้กลุ่มแรงงานสัญชาติของตนเอง การเป็นล่ามให้เจ้าหน้าที่ แจกข้อมูลข่าวสารทางสาธารณสุขที่สำคัญให้กับชุมชน สรรวจข้อมูลชุมชน การทำงานของอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าวจะเข้ามาส่งเสริมการทำงานเมื่ออนามัยจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมการเฝ้าระวังโรคที่กำลังแพร่ระบาดภายในชุมชน กิจกรรมแจกทรายอะเบท เป็นต้น นายจันทร์ เป็นประธานของกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าวคนแรกจนถึงปัจจุบัน หน้าที่ของกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว คือ การเข้าไปช่วยเจ้าหน้าที่อนามัยและเจ้าหน้าที่กลุ่ม

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านแจกทรายอะเบท และรณรงค์ตามกิจกรรมต่างๆ ที่ทางสถานีนอมา้ยได้จัดขึ้น นายจันท์ (สัมภาษณ์ วันที่ 23 มีนาคม 2561) เล่าว่า “เดิมกลุ่มนี้เกิดขึ้นเมื่อ 2-3 ปีแล้ว เกิดจากการที่มูลนิธิวิริภัยไทยกับอนาเมียเข้ามาบอกเข้ามาหาที่แถวบ้านก็เลยได้เข้าไปช่วยงาน สมาชิกตอนนี้ก็มีบางคนกลับกัมพูชาไปแล้ว บางคนก็ย้ายไปทำงานที่เมืองตราด ตอนนี้ก็เหลือสมาชิก 3-4 คน เวลาว่างก็จะเข้าไปช่วยก็ไปแจกทรายอะเบทบ้าง รณรงค์เก็บขยะบ้าง แรงงานบางคนก็ไม่รู้ว่ามีกลุ่มนี้ คนที่รู้จักมีแค่คนละแวกนี้ญาติพี่น้อง มูลนิธิวิริภัยไทยก็เข้ามาจัดโครงการที่ชุมชนบ่อย คนเข้าร่วมก็เยอะ มีของแจกเยอะ เราเห็นใครว่างก็จะชวนไปเข้าร่วม แต่ส่วนมากคนไทยไปร่วมเยอะ แรงงานกัมพูชา มีน้อย แต่เขาก็พอฟังไทยออกบ้าง คนที่เข้ามาร่วมกลุ่มอาสาสมัครเกิดจากความสมัครใจ”

ข้อจำกัดของสถานีนอมา้ยบ้านคลองมะขาม

ประการที่ 1 ด้านนโยบาย

นโยบายของสถานีนอมา้ย ชัดกับ นโยบายรัฐ เนื่องจากนโยบายของสถานีนอมา้ยมุ่งเน้นการให้บริการตามขั้นพื้นฐาน อีกทั้งยังมีการให้บริการเกี่ยวกับการตรวจโรคทางเพศสัมพันธ์ ซึ่งการที่มีบริการตรวจโรคทางเพศสัมพันธ์นั้นไม่สอดคล้องกับนโยบายรัฐในปัจจุบันที่ไม่มีการให้บริการที่เกี่ยวข้องกับการค้าประเวณี ซึ่งมีให้พบเห็นอยู่ภายในชุมชนและเป็นเรื่องที่น่าประหลาดใจและห้ามพูดถึงสำหรับคนในชุมชน คุณอรสา (สัมภาษณ์ วันที่ 21 มีนาคม 2561) กล่าวว่า “ด้านนโยบายของสถานีนอมา้ยในการให้บริการการตรวจโรคกลุ่มเสี่ยง โรคทางเพศสัมพันธ์ สามารถเปิดให้บริการได้ อนาเมียเปิดให้บริการในปี 2554 ถึง 2559 และได้ปิดการให้บริการไป เนื่องจากเวลาไปปรับผู้หญิงขายบริการมาตรวจ เขามักจะโดนกลุ่มทหาร ตำรวจ มาดักจับ เมื่อเขาถูกจับ เราจึงต้องปิดการให้บริการ”

ประการที่ 2 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

วัสดุ อุปกรณ์ ยา เจ้าหน้าที่ ค่าตอบแทน สิ่งเหล่านี้ได้รับมาจากโรงพยาบาลคลองใหญ่ ซึ่งรูปแบบการใช้งานจะอยู่ในรูปแบบการบริหารของ CUP (China Union Pay) ด้านการเงินได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานหลักประกันสุขภาพ และกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งโอนเงินเข้ามาให้โรงพยาบาลคลองใหญ่ หลังจากนั้นโรงพยาบาลคลองใหญ่ก็จะแบ่งจัดสรรงบให้ตามกิจกรรม ตามความเหมาะสม

ประการที่ 3 ด้านภาษา

ภาษาที่ใช้สื่อสารกับแรงงานกัมพูชาส่วนใหญ่จะใช้ภาษากัมพูชา ปกติแล้วทางอนาเมียจะมีล่ามแปลภาษา 1 คน คือ แม่บ้านที่ทำงานกับสถานีนอมา้ย หากวันใดที่ไม่มีล่ามแปลภาษา การสื่อสารจะเป็นอุปสรรคกับเจ้าหน้าที่อนาเมียพอสมควร

ปัญหาการใช้บริการของแรงงานข้ามชาติกัมพูชาในสถานื่อนามัยบ้านคลองมะขาม

การรับรู้เรื่องสิทธิประโยชน์และการบริการด้านสุขภาพของแรงงานข้ามชาติ

สิทธิประโยชน์ด้านการบริการสุขภาพที่แรงงานข้ามชาติกัมพูชาได้รับสิทธิขั้นพื้นฐาน สิทธิประโยชน์ที่แรงงานข้ามชาติได้รับมีหลายด้าน เช่น การตรวจโรค บริการทันตกรรม เช่น การถอนฟัน การอุดฟัน การขูดหินปูน การจัดส่งต่อผู้ป่วยเพื่อการรักษาระหว่างสถานพยาบาล การตรวจสุขภาพกลุ่มเสี่ยง การวางแผนครอบครัว การดูแลผู้ป่วยที่บ้าน การให้ความรู้ด้านสุขภาพ การจัดอบรมโครงการต่างๆ การจัดระบบอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว แต่ในด้านการรับรู้เรื่องสิทธิประโยชน์ของตนเองนั้น แรงงานกัมพูชาส่วนใหญ่ที่ผู้ศึกษาสัมภาษณ์มีการรับรู้ในบางเรื่องเท่านั้น เจ้าหน้าที่ที่มีการแจ้งรายละเอียดสิทธิประโยชน์ของแรงงานตั้งแต่แรงงานเริ่มเข้ามาใช้บริการ ซึ่งมีบริการขั้นพื้นฐานทั่วไป โดยแรงงานสามารถใช้ได้ทุกๆ บริการ แต่ในการใช้บริการตามปกตินั้นไม่มีบางบริการที่แรงงานกัมพูชาไม่เข้ามาใช้บริการ เช่น บริการทันตกรรม การวางแผนครอบครัว โดยแรงงานกัมพูชาส่วนใหญ่จะเข้ามาใช้บริการเพียงการฝากครรภ์และการตรวจโรคทั่วไป ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์แรงงานกัมพูชา พบว่า บริการบางบริการแรงงานกัมพูชาทราบว่ามีการให้บริการแต่ไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอน รายละเอียดการให้บริการของอนามัย อาทิ การส่งต่อผู้ป่วย การให้ความรู้ด้านสุขภาพผ่านการจัดการอบรม เป็นต้น หรือแรงงานบางส่วนต้องทำงานทุกวันจึงไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่ทางสถานื่อนามัยจัดขึ้น

นางทอน (สัมภาษณ์ วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2561) เล่าว่า ตนเคยไปหาหมอที่อนามัย เพราะตนเองมีอาการคันที่เต้านม เต้านมมีเม็ดสีแดงๆ ขึ้นมาจึงไปหาหมอ หมอถามชื่อและอายุ ตนได้ฉีดยาไปหนึ่งเข็ม หมอไม่ได้บอกชื่อโรคที่ตนเป็น หมอบอกว่าตนไม่ได้เป็นอะไร และตนไม่เคยรู้ว่ามียันตกรรม การอบรมก็ไม่เคยเข้าร่วม “มาอยู่เมืองไทยก็ไม่เคยรู้อะไรเกี่ยวกับอนามัยหรอก ถ้าจะไปใช้ก็จะไปแค่หาหมอตอนที่ไม่สบายเท่านั้น”

นางสาวฮวย (สัมภาษณ์ วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2561) เล่าว่า ตนกำลังทำงานคัดปลาอยู่ น้ำปลาก็กระเด็นเข้าตา ตนและคุณครูที่ศูนย์เตรียมความพร้อมฯ ได้ไปหาหมอที่อนามัย หมอให้ยามาหยอดตา ตนรู้ว่าอนามัยมีการจัดอบรมเกี่ยวกับโรคต่างๆ แต่ตนไม่เคยเข้าร่วมเพราะต้องไปทำงานทุกวัน

นางโส (สัมภาษณ์ วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2561) เล่าว่า ตนจะไปอนามัยเฉพาะตอนที่ตนเองไม่สบายแล้วต้องการยา อนามัยไม่เคยมีเอกสารอะไรแจก แต่ตนรู้ว่ามีการจัดอบรมที่อนามัยแต่ก็ไม่เคยเข้าร่วม และตนก็ไม่รู้ว่ามียันตกรรมด้วย เพราะหากตนจะใช้บริการก็จะไปที่โรงพยาบาลคลองใหญ่ “รู้ว่ามีการอบรม แต่ก็ไม่เคยเข้าร่วม แรงงานส่วนใหญ่ก็ไม่ค่อยรู้หรอก”

การรับรู้เรื่องการจัดระบบอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว

ด้านการรับรู้เรื่องการจัดกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว พบว่า แรงงานกัมพูชาที่อยู่พื้นที่ใกล้เคียงกับประธานอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าวคนปัจจุบัน คือ นายเจิม รู้จักกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว ส่วนแรงงานกัมพูชาที่ไม่ได้อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ใกล้เคียงไม่มีการรับรู้ถึงการจัดกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว เนื่องจากไม่มีการประชาสัมพันธ์กลุ่มนี้ให้แรงงานกัมพูชากลุ่มอื่นๆ ได้รับทราบ การรับรู้เรื่องกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าวจึงเป็นการรับรู้แค่คนกลุ่มน้อย ไม่มีการประชาสัมพันธ์การรับสมัครสมาชิกกลุ่มที่ทั่วถึง และการทำงานไม่ได้มีความโดดเด่น จึงทำให้ไม่เป็นที่รู้จักของกลุ่มแรงงานหมุ่มมาก

คุณอรสา เจ้าพนักงานสาธารณสุขชำนาญการ (สัมภาษณ์ วันที่ 21 มีนาคม 2561) กล่าวว่า สถานีอนามัยบ้านคลองมะขามและมูลนิธิริรักษ์ไทยได้ร่วมมือกันหาอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าวตามชุมชน ครั้งแรกมีสมาชิก 30 คน ปัจจุบันเหลือสมาชิก 10 คน การทำงานของอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าวจะทำงานร่วมกันกับอาสาสมัครสาธารณสุขของอนามัย ทำงานเกี่ยวกับการรณรงค์ใช้เลือดออก การดูแลสิ่งแวดล้อม การดูแลเพื่อนบ้านของตนเองแทนเจ้าหน้าที่อนามัย “แรงงานกัมพูชาส่วนใหญ่จะไม่รู้ว่ามีกลุ่มนี้ เพราะเราไม่ได้เน้นการโฆษณากลุ่มและไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์ที่ทั่วถึง แต่เราเน้นการทำงานร่วมกัน”

นายจันทร์ (สัมภาษณ์ วันที่ 23 มีนาคม 2561) เล่าว่า เดิมกลุ่มนี้เกิดขึ้นเมื่อ 2-3 ปีแล้ว เกิดจากการที่มูลนิธิริรักษ์ไทยกับอนามัยเข้ามาบอกเข้ามาหาที่แถวบ้านจึงได้เข้าไปช่วยงาน สมาชิกตอนนั้นก็ยังมีบางคนกลับกัมพูชาไปแล้ว บางคนย้ายไปทำงานที่เมืองตราด ตอนนี้มีสมาชิก 3-4 คน เวลาถึงงานจะเข้าไปช่วยก็ไปแจกทรายอะเบทบ้าง รณรงค์เก็บขยะบ้าง แรงงานบางคนก็ไม่รู้ว่ามีกลุ่มนี้ ผมอยู่หมุ่มที่ 1 คนที่รู้จักมีแค่คนละแวกนี้ มีแค่ญาติพี่น้อง มูลนิธิริรักษ์ไทยก็เข้ามาจัดโครงการที่ชุมชนบ่อย คนเข้าร่วมก็เยอะ มีของแจกเยอะ เราเห็นใครว่างก็จะชวนไปเข้าร่วม แต่ส่วนมากคนไทยไปร่วมเยอะ แรงงานมีน้อย แต่เขาก็พอฟังไทยออก บางคนเข้ามาร่วมกลุ่มอาสาสมัครเกิดจากความสมัครใจ “แรงงานกัมพูชาหมุ่มอื่นๆ ก็ไม่รู้จักกันหรอกครับ ผมชวนแค่คนแถวนี้”

นางทอน (สัมภาษณ์ วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2561) เล่าว่า ตนอยู่หมุ่มที่ 1 มาหลายปีแล้วไม่เคยเห็นใครมาเชิญชวนหรือประชาสัมพันธ์อะไร ตนไม่รู้จักกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขคนแถวนี้ก็ไม่ใครรู้จัก

นางรอน (สัมภาษณ์ วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2561) เล่าว่า ตนไม่รู้ว่ามีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสถานีอนามัย อาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าวก็ไม่รู้จัก มีกลุ่มนี้ตอนไหนก็ไม่ทราบ

นางสาวฮวย (สัมภาษณ์ วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2561) เล่าว่า ปกติตนทำงานทุกวัน ไม่ได้อยู่บ้านเท่าไร ตนไม่ได้ยินชื่อกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข “หนูไม่รู้ว่ามันคือกลุ่มอะไร หนูไม่เคยได้ยิน”

ข้อจำกัดด้านการสื่อสาร

ภาษาที่ใช้สื่อสารกับแรงงานกัมพูชาส่วนใหญ่จะใช้ภาษากัมพูชา ปกติแล้วทางอนามัยจะมีล่ามแปลภาษา 1 คน คือ แม่บ้านที่ทำงานกับสถานีนอนามัย คุณสร้อยสุดา (สัมภาษณ์ วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2561) โดยเจ้าหน้าที่คนอื่นๆ สามารถพูดภาษากัมพูชาได้เล็กน้อย พูดได้เป็นคำๆ แต่ไม่สามารถสื่อสารเป็นประโยคยาวๆ ได้ “เราต้องมีการเรียนรู้ภาษาเพิ่มเติม เพื่อให้ง่ายต่อการสื่อสาร”

สรุปผลและอภิปรายผล

สรุปผล

นโยบายของสถานีนอนามัยบ้านคลองมะขามเน้นการให้บริการขั้นพื้นฐานทั่วไป ได้แก่ ตรวจรักษาโรคทั่วไป บริการฝากครรภ์ บริการส่งต่อผู้ป่วยฉุกเฉิน การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค สำหรับการให้บริการของสถานีนอนามัยจะให้บริการทั้งกลุ่มคนไทยและกลุ่มแรงงานข้ามชาติ เจ้าหน้าที่ทุกคนจะให้การปฏิบัติกับผู้ใช้บริการอย่างเท่าเทียม มีนโยบายการดำเนินงานโดยยึดตามหลัก MOPH คือ การเป็นนายตนเอง เร่งสร้างสิ่งใหม่ ใส่ใจประชาชน และอ่อนน้อมถ่อมตน โดยมีวิสัยทัศน์ เพื่อเป็นเครือข่ายชั้นนำด้านสุขภาพแห่งเขตเศรษฐกิจพอเพียงชายแดนตะวันออก อีกทั้งสถานีนอนามัยยังยึดหลักการให้บริการอย่างเสมอภาค การให้บริการอย่างทั่วถึง การให้บริการตรงตามเวลา และการให้บริการที่ใส่ใจผู้ใช้บริการ สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่ยึดและนำมาปฏิบัติในการทำงาน

สิทธิประโยชน์ที่แรงงานข้ามชาติได้รับจากการใช้บริการสุขภาพ แรงงานข้ามชาติทุกคนย่อมมีสิทธิในการรักษาพยาบาล การตรวจสุขภาพอนามัยจากสถานบริการสุขภาพทุกแห่ง สำหรับแรงงานข้ามชาติกัมพูชาที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลหาดเล็กมีสิทธิในการเข้าไปใช้บริการที่สถานีนอนามัยบ้านคลองมะขาม ซึ่งแรงงานข้ามชาติทุกคนมีสิทธิประโยชน์ที่ได้รับจากสถานีนอนามัย ดังนี้ 1. การตรวจโรคทั่วไป 2. บริการทันตกรรม 3. การให้ความรู้ด้านสุขภาพ 4. การจัดส่งต่อผู้ป่วยเพื่อการรักษาระหว่างสถานพยาบาล 5. การตรวจสุขภาพกลุ่มเสี่ยง 6. การวางแผนครอบครัว 7. การจัดระบบอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว 8. บริการฝากครรภ์

การให้ความรู้ด้านสุขภาพแก่แรงงานข้ามชาติ สถานื่อนามัยจะร่วมมือกับมูลนิธิ รัักษ์ไทยจัดกิจกรรมการอบรมให้ความรู้แก่แรงงานข้ามชาติ สถานื่อนามัยจัดอบรมสุขภาพ แก่แรงงานข้ามชาติปีละ 2 ครั้ง สถานื่อนามัยจะให้ความรู้ในเรื่องของสาธารณสุขและให้ ให้ความรู้เรื่องโรคชนิดต่างๆ เช่น โรคไข้เลือดออก อุจจาระร่วง ตาแดง โรคมือเท้าปาก โรค ที่เกิดจากการทำงาน เช่น ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ วัณโรค สถานที่จัดการอบรมจัดที่สถาน ื่อนามัยบ้านคลองมะขามแห่งนี้ ซึ่งการจัดอบรมทุกครั้งจะร่วมมือกับทางมูลนิธิรัักษ์ไทยใน การให้ความรู้กับแรงงานข้ามชาติ การป้องกันโรคเรื้อรัง และโรคต่างๆ เช่น โรคติดต่อทาง เพศสัมพันธ์ โรคติดต่อจากสัตว์และแมลง

การจัดระบบอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว เพื่อให้แกนนำเป็นกระบอกเสียงให้กับ ทางเจ้าหน้าที่ให้มีการติดต่อสื่อสารกับแรงงานง่ายขึ้น ดังนั้น ทางอนามัยจึงมีการร่วมมือ กับมูลนิธิรัักษ์ไทยในการจัดตั้งอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ค้นหาตัวแทน กลุ่มแรงงานกัมพูชาเข้ามาเป็นหนึ่งในกลุ่มที่ทำงานร่วมกับสถานื่อนามัย มูลนิธิรัักษ์ไทย และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน การทำงานของอาสาสมัครสาธารณสุขจะเข้ามา ทำงานเมื่ออนามัยจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมการเฝ้าระวังโรคที่กำลังแพร่ระบาดภายใน ชุมชน กิจกรรมแจกทรายอะเบท เป็นต้น

ด้านปัญหาการใช้บริการของแรงงานข้ามชาติกัมพูชาในสถานื่อนามัยบ้านคลอง มะขาม พบว่าสิทธิประโยชน์ที่แรงงานข้ามชาติได้รับมีหลายด้าน แต่แรงงานข้ามชาติ ที่เข้าไปใช้บริการสถานื่อนามัยไม่ทราบสิทธิประโยชน์ที่ตนได้รับทั้งหมด การรับรู้สิทธิ ประโยชน์ของแรงงานสามารถจำแนกประเภทการรับรู้ได้ ดังนี้ ประเภทแรก คือ แรงงาน เข้าไปใช้บริการทราบสิทธิของตนเอง และใช้บริการตามสิทธิประโยชน์ของตน และประเภท ที่สอง คือ แรงงานข้ามชาติทราบสิทธิของตนเอง แต่ไม่ได้ใช้สิทธิประโยชน์ของตนเอง ด้าน เจ้าหน้าที่อนามัยได้แจ้งเรื่องสิทธิประโยชน์ให้แรงงานข้ามชาติรับทราบตั้งแต่ครั้งแรกเมื่อ แรงงานข้ามชาติได้เข้ามาใช้บริการ สำหรับการให้บริการของสถานื่อนามัยจะให้บริการตาม กิจกรรมบริการพื้นฐานของสถานื่อนามัย แรงงานข้ามชาติสามารถใช้บริการได้เหมือนกัน กับคนไทย

การรับรู้เรื่องการจัดระบบอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว ในมุมมองของแรงงาน กัมพูชาที่อาศัยอยู่ในบริเวณตำบลหาดเล็กไม่ทราบว่าอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว หรือ อสต. คืออะไร เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง จึงทำให้ไม่เป็นที่รู้จักของกลุ่มแรงงาน หมู่มาก นอกจากนี้ปัญหาด้านภาษาเป็นปัญหาสำคัญในการใช้บริการของผู้ใช้บริการชาว กัมพูชา เนื่องด้วยเจ้าหน้าที่สถานื่อนามัยบ้านคลองมะขามทุกคนเป็นคนไทย การสื่อสาร กับคนกัมพูชาจึงเป็นเรื่องที่เป็นอุปสรรค เนื่องจากเจ้าหน้าที่ไม่สามารถสื่อสารกับแรงงาน กัมพูชาเป็นคำพูดประโยคยาวๆ ได้

อภิปรายผลการศึกษา

ด้านนโยบายของสถานเอนามัยมีการให้บริการขั้นพื้นฐานทั่วไป ซึ่งการรับบริการต่างๆ สามารถใช้ได้ทั้งคนไทยและแรงงานกัมพูชา ด้านหลักในการให้บริการนั้นสถานเอนามัยจะยึดหลัก การเป็นนายตัวเอง การเร่งสร้างสิ่งใหม่ การใส่ใจประชาชน และการอ่อนน้อม ถ่อมตน ทั้งนี้สถานเอนามัยยังคำนึงถึงการให้บริการอย่างเสมอภาค การให้บริการที่ทั่วถึง ไม่มองข้ามประชาชนที่เข้ามาใช้บริการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการให้บริการทางสุขภาพ วีระพงษ์ เณิมจิระวัฒน์ (2539: 7-8) กล่าวถึงการให้บริการตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Service ซึ่งเป็นลักษณะ 7 ประการของผู้ให้บริการที่ดี ดังนี้

S คือ ยิ้มแย้มและเอาใจเขามาใส่ใจเรา

e คือ ตอบสนองต่อความประสงค์ของผู้ใช้บริการอย่างรวดเร็ว

r คือ แสดงออกถึงการให้เกียรติ

v คือ ลักษณะการให้บริการแบบสมัครใจและเต็มใจ

i คือ เป็นการรักษาภาพพจน์ของผู้ให้บริการ

c คือ การมีกิริยาอาการอ่อนน้อมถ่อมตน

e คือ มีความกระตือรือร้นอยู่เสมอในขณะที่ให้บริการ

ทั้งนี้ สถานเอนามัยบ้านคลองมะขามมีข้อจำกัดในการให้บริการของเจ้าหน้าที่และสถานเอนามัย ในด้านนโยบาย สิ่งอำนวยความสะดวก และด้านภาษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบุบผา อนันต์สุชาติกุล และลิลา ผาดโรสง-ชัยพานิช (2554) ศึกษาปัญหาและนโยบายด้านสังคมต่อผู้ป่วยพหุขมา: กรณีการศึกษาและการสาธารณสุข พบว่า ปัญหาด้านการให้บริการสาธารณสุขแก่ผู้ป่วย ปัญหาที่พบส่วนมาก ได้แก่ ข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลทางสุขภาพของแรงงานต่างด้าว ความไม่ชัดเจนของนโยบายในหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับแรงงานต่างด้าว รวมถึงการขาดแคลนเครื่องมือทางการแพทย์และปัญหาการติดต่อสื่อสาร ซึ่งในกรณีนี้สามารถนำแนวคิดการย้ายถิ่นและผลกระทบจากการย้ายถิ่นมาอธิบายการตั้งถิ่นฐานของผู้ย้ายถิ่น นำไปสู่ประเด็นทางด้านการปรับตัว ความแตกต่างทางวัฒนธรรม ประเด็นทางเศรษฐกิจและสังคม ด้านสุขภาพ ผู้ย้ายถิ่นทุกคนย่อมที่จะได้รับผลกระทบในการดำเนินชีวิตและโอกาสทางด้านต่างๆ และเมื่อแรงงานเข้ามาทำงานที่ประเทศไทยแรงงานข้ามชาติต้องเผชิญปัญหาสุขภาพเมื่อต้องทำงานที่เป็นงาน 3D jobs ได้แก่ งานยาก งานอันตราย และงานสกปรก สิ่งหนึ่งที่แรงงานข้ามชาติพึงที่จะได้รับคือ สิทธิในสุขภาพ ทั้งนี้ระบบการช่วยเหลือและบริการทางสุขภาพของแรงงานทางหนึ่งคือ การจัดระบบอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าวในพื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด แรงงานกัมพูชาที่เข้าไปใช้บริการสถานเอนามัยและแรงงานกัมพูชาที่อยู่ใน

พื้นที่ส่วนใหญ่ไม่รู้จักกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว หรือ กลุ่ม อสต. สาเหตุเกิดจากการประชาสัมพันธ์ที่ไม่ทั่วถึงในเรื่องของการจัดหาคนเพื่อเข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่ม อสต. สมาชิกส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมกลุ่มจะเป็นคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านใกล้เรือนเคียงกับประธาน อสต. คนปัจจุบัน ทำให้กลุ่มแรงงานกัมพูชาที่อาศัยอยู่ภายในพื้นที่ตำบลขนาดเล็กไม่มีการรับรู้ถึงการจัดตั้งกลุ่ม และการคัดเลือกคนเข้าร่วมกลุ่มไม่ได้มีข้อกำหนดคุณลักษณะใดๆ เข้าร่วมกลุ่มตามความพึงพอใจและตามความสมัครใจ ประเด็นการจัดระบบอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าวจึงไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของสำนักงานวิจัยเพื่อการพัฒนาหลักประกันสุขภาพไทย สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข ศึกษาสถานการณ์การให้บริการสุขภาพกับชาวกัมพูชาที่ชายแดนไทย-กัมพูชา: กรณีศึกษาจังหวัดสระแก้ว จันทบุรี และตราด เนื่องจากงานวิจัยนี้เห็นว่า คนต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยด้วยอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว (อสต.) นั้น มีความสำเร็จของการดำเนินงานในประเทศไทยขึ้นกับปัจจัยหลัก 3 ประการ คือ ประการแรก ด้านการสนับสนุนให้มีบริการ ปัจจุบันการจัดบริการด้วยอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว เป็นการดำเนินงานผ่านองค์กรที่มีใช้รัฐ หากจะให้การจัดบริการด้วย อสต. ยังคงอยู่ องค์กรที่รับผิดชอบต้องได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ประการที่สอง ด้านความพร้อมของบุคลากร การจะปฏิบัติงานเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว ต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสม หากอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าวที่คัดเลือกเข้ามาปฏิบัติงานมีคุณสมบัติไม่ได้ตามที่ควรจะเป็น จะส่งผลให้อาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าวขาดแรงจูงใจที่จะปฏิบัติงานต่อไปในอนาคต ประการสุดท้าย คือ ความเหมาะสมในบริบทของพื้นที่ พื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการดำเนินงานของอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว อาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าวจึงต้องพิจารณาความเหมาะสมของพื้นที่ด้วย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ประการที่ 1 ภายในสถานื่อนามัยควรมีมุมความรู้เรื่องสุขภาพและจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ แผ่นพับ หรือเอกสารการให้ความรู้ด้านสุขภาพ โรคชนิดต่างๆ ไว้ให้บริการแก่ผู้ใช้บริการได้อ่านเสริม หรือนำมาแจกแก่ผู้ใช้บริการ และในการจัดทำข้อมูลควรจัดทำทั้งภาษาไทยและภาษากัมพูชา

ประการที่ 2 ในการประชาสัมพันธ์การจัดอบรมแก่แรงงานข้ามชาติ ควรมีการประชาสัมพันธ์ที่ทั่วถึง แรงงานกัมพูชาทุกหลังคาเรือนควรได้รับทราบและเข้าร่วมกิจกรรมที่สถานอนามัยจัด ในระหว่างการลงไปประชาสัมพันธ์ทุกหมู่บ้านควรทำแผ่นประชาสัมพันธ์แจกให้สมาชิกทุกหลังคาเรือน หรือติดประกาศไว้ตามสถานที่ต่างๆ เพื่อให้คนในชุมชนได้อ่านและได้รับข้อมูลอย่างครบถ้วน

ประการที่ 3 สำหรับการจัดหาสมาชิกอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว (อสต.) สถานีอนามัย มูลนิธิริรักษ์ไทย และสมาชิก อสต. กลุ่มปัจจุบันควรมีการประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจน มีการลงไปเชิญชวนแรงงานกัมพูชาเข้ามาร่วมด้วยตนเอง มีการทำงานที่เป็นรูปธรรมและเห็นได้ชัดเพื่อให้แรงงานกัมพูชาที่อาศัยอยู่ได้รับรู้ เพื่อให้เกิดกลุ่มเครือข่ายการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มแรงงานกัมพูชาและกลุ่มคนไทย

บรรณานุกรม

- กองวิชาการและแผนงานเทศบาลตำบลหาดเล็ก. (2560). **แผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. 2561—2564) เทศบาลตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด**. ตราด: กองแผนงานและวิชาการ.
- บุบผา อนันต์สุชาติกุล และลิลา ผาดไธสง-ชัยพานิช. (2554). **ปัญหาและนโยบายด้านสังคมต่อผู้อพยพชาวพม่า: กรณีการศึกษาและการสาธารณสุข**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- ประกาศกระทรวงสาธารณสุข. (2556). **การตรวจสุขภาพและประกันสุขภาพคนต่างด้าว**. [ออนไลน์]. ได้จาก: https://www.ayo.moph.go.th/insurance/file_upload/subblocks. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 12 ธันวาคม 2560].
- _____. (2559). **การตรวจสุขภาพและประกันสุขภาพแรงงานต่างด้าว (ฉบับที่ 2)**. [ออนไลน์]. ได้จาก: <http://fwf.cfo.in.th/information>. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 12 ธันวาคม 2560].
- วีรพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์. (2539). **คุณภาพในงานบริการ**. กรุงเทพมหานคร: ส. เอเชียเพลส.
- สำนักงานบริหารแรงงานต่างด้าว. (2560). **สถิติจำนวนคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานคงเหลือที่วราชอาณาจักร ประจำเดือน ตุลาคม 2560**. [ออนไลน์]. ได้จาก: https://www.doe.go.th/prd/assets/upload/files/alien_th/3aa70ebcc48e240dea288fb9315bb859.pdf. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 1 ธันวาคม 2560].
- สำนักงานบริหารแรงงานต่างด้าว. (2560). **วารสารสถิติจำนวนคนต่างด้าวกลุ่มประเทศอาเซียนได้รับอนุญาตทำงานประจำเดือน ตุลาคม 2560**. [ออนไลน์]. ได้จาก: https://www.doe.go.th/prd/assets/upload/files/alien_th/3140909ff22272a60a393c9ffe9fe7eb.pdf. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 6 ธันวาคม 2560].

การฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

Rehabilitation of community welfare fund Phra Khru subDistrict,
Muang District, Buriram Province.

ชฎาพร จันทนา* Chadaporn Janthana
พิมพ์พร ภูครองเพชร** Pimporn Phukrongpet

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ และเพื่อศึกษาเงื่อนไขที่เกี่ยวกับการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการศึกษาพบว่า การฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เกิดขึ้นมาจากสาเหตุและปัจจัยหลายๆ ด้านที่เข้ามากระทบในกองทุนฯ จนทำให้ผู้นำ คณะกรรมการ และสมาชิกในกองทุนฯ เกิดความตระหนักถึงความเสี่ยงที่จะทำให้กองทุนฯ ล้มได้ในอนาคตหากไม่มีการควบคุมแก้ไขความเสี่ยงในเร็ววัน โดยสาเหตุปัญหาที่ทำให้กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นหนึ่งใน 79 กองทุนฯ ที่มีความเสี่ยงต่อการล้มของกองทุนสวัสดิการชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ มีสาเหตุปัญหามาจากหลายๆ ด้านโดยจากการสอบถามข้อมูลเบื้องต้นพบว่า เป็นปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจในเรื่องแนวคิดและหลักการจัดสวัสดิการชุมชนของกองทุนฯ ที่ผู้นำ คณะกรรมการกองทุนฯ และสมาชิกทั้งในชุมชนและในกองทุนฯ ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในส่วนนี้ และยังมีในด้านทักษะการบริหารกองทุนฯ การจัดการระบบเอกสารต่างๆ อีกทั้งยังมีเรื่องการให้ความร่วมมือของผู้นำชุมชนในบางชุมชนที่ไม่ให้ความร่วมมือกับกองทุนฯ ในเรื่องการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของกองทุนฯ

คำสำคัญ: การฟื้นฟู, กองทุนสวัสดิการชุมชน

* นิสิตชั้นปีที่ 4 สาขาการพัฒนาชุมชน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

** อาจารย์ ดร. ประจำสาขาการพัฒนาชุมชน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

* BA 4th year student, Community Development, Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University

** Lecturer, Dr, Community Development, Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University

Abstract

Research on the rehabilitation of community welfare fund phraKhrudistrict, muangdistrict, buriramprovince. Qualitative Research The purpose of this study was to investigate the process of rehabilitation of community welfare fund phraKhrudistrict, muang district, buriram province. And to study the conditions regarding the rehabilitation of community welfare fund phraKhrudistrict, muang district, buriram province. The study indicated that therehabilitation of community welfare fund PhraKhrudistrict, muang district, buriram province, was initiated by various causes and factors. The impact on the fund until the leaders of the board and members of the fund. Awareness of the risks to the fund. Fall in the future if there is no risk control soon. The problem is that the Welfare Fund is one of the 79 funds that are vulnerable to the failure of the buriramprovince Community Welfare Fund. There are many problems. From the initial inquiry, it was found that there was a problem in understanding the concepts and principles of community welfare of the fund. And members in both the community and the fund. There is no knowledge in this section. And also in the fund management skills. Document Management System There is also the cooperation of community leaders in some communities that do not cooperate with the fund. The public relations information of the fund.

Keywords: *Rehabilitation, Community welfare fund.*

บทนำ

ระบบสวัสดิการสังคมไทยมีลักษณะเป็นชุมชนสวัสดิการฐานปัจเจก บำนาญและสวัสดิการที่สำคัญในการจัดสวัสดิการของชุมชน จนมาสู่ยุคที่รัฐบาลมีบทบาทในการจัดสวัสดิการให้แก่ประชาชนตามความจำเป็นของกลุ่มคนที่สมควรได้รับการสงเคราะห์ เช่นสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ การจัดบ้านพักคนชรา ศูนย์สงเคราะห์เด็ก ตลอดจนการสงเคราะห์ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสในรูปแบบต่างๆ ทั้งที่ดำเนินการโดยกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่นๆ ซึ่งเป็นสวัสดิการในลักษณะสงเคราะห์ที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและใช้งบประมาณจำนวนมาก (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน: 2550) แต่อย่างไรก็ตาม การจัดสวัสดิการโดยหน่วยงานภาค

รัฐนั้นไม่ได้ครอบคลุมผู้ที่อยู่นอกระบบ และผู้ที่ขาดโอกาสไม่สามารถเข้าถึงระบบสวัสดิการของรัฐได้ในยามที่มีความทุกข์ยากในชีวิต ดังนั้น สวัสดิการชุมชนในระดับท้องถิ่นจึงเป็นระบบสวัสดิการที่มีความแพร่หลายที่จะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงในสังคม (ปัตทมาวดี โพนบุญกุล ชูชูგი: 2552) โดยระบบสวัสดิการชุมชนเกิดขึ้นบนฐานความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม มีวัฒนธรรมชุมชนเป็นศูนย์กลาง มีศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นที่พึ่งพาในการแก้ปัญหา ต่อมาในปี พ.ศ. 2547 ได้มีการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล เพื่อเป็นฐานรากของการสร้างหลักประกันความมั่นคงของคนในชุมชน บนพื้นฐาน “ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” และเพื่อให้สวัสดิการชุมชนเป็นรากฐานในการร่วมสร้างสังคมสวัสดิการในการป้องกัน แก้ไขปัญหา พัฒนา และส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรมตามมาตรฐาน โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนจะได้รับ และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ (ปวย อังภาภรณ์: 2560)

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนการจัดสวัสดิการให้กับประชาชน โดยมุ่งหวังให้ประชาชนไทยทุกคนมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีหลักประกันในชีวิต จึงได้มีนโยบายและโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชนเพื่อยกระดับให้สวัสดิการชุมชนเป็นวาระแห่งชาติในการสร้างหลักประกันแห่งความมั่นคงของชุมชนฐานราก พื้นฟูทุนทางสังคม ความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการดูแลช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เปิดโอกาสให้ทุกพื้นที่สามารถจัดตั้งและพัฒนาคุณภาพสวัสดิการชุมชนอย่างทั่วถึง โดยรัฐบาลได้สนับสนุนพัฒนาความเข้มแข็งของกองทุนและสมทบงบประมาณ รวมถึงพัฒนาสวัสดิการชุมชน ท้องถิ่น และภาครัฐ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน: 2555)

จังหวัดบุรีรัมย์เป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีการขับเคลื่อนงานสวัสดิการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีเป้าหมายผลักดันให้เป็นเมืองแห่งสวัสดิการเพื่อการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น มีการขับเคลื่อนงานสวัสดิการอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาความเข้มแข็งของกองทุน ภายใต้เป้าหมาย “เมืองแห่งสวัสดิการชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง” มีการรายงานสถานะความก้าวหน้าผลการดำเนินงานสวัสดิการชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อกำหนดเป้าหมาย ทิศทางที่จะก้าวต่อไปข้างหน้า มีการกำหนดนโยบายการจัดสวัสดิการชุมชนเป็นวาระแห่งชาติ โดยมุ่งหวังจะให้ประชาชนได้รับสวัสดิการถ้วนหน้า ภายในปี 2560 คนไทยต้องได้รับการดูแลเรื่องสวัสดิการพื้นฐานและหลักประกันในการดำรงชีวิตทุกคนทุกพื้นที่สำหรับจังหวัดบุรีรัมย์ มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 208 แห่ง มีการจัดตั้งและดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน 195 กองทุน มีสมาชิก 91,118 คน มีเงินออมจาก

สมาชิก 58,555,985 บาท รัฐบาลสมทบ 21,799,607 บาท องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สนับสนุน 811,863 บาท (สุรัชย์ พิรักษา: 2556)

จากข้อมูลการสอบทานในปี 2560 พบว่า กองทุนสวัสดิการชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ จากทั้งหมด 201 กองทุนฯ เงินกองทุนรวมประมาณ 210 ล้านบาท มีความเสี่ยง 79 กองทุนฯ สาเหตุเกิดจากปัญหาในทางระบบการบริหารกองทุนฯรวม 28 กองทุนฯ ปัญหาทางระบบการจัดการรวม 38 กองทุนฯ และเป็นปัญหาจากการตั้งรวม 13 กองทุนฯ ในตอนเริ่มต้น ถ้าหากยังไม่ปล่อยไว้จะเสี่ยงต่อการล้ม 26 กองทุนฯ และมีการฟ้องแบบโจ่งแจ้ง 20 กองทุนฯ ความเสียหายประมาณ 5 ล้านบาท ซึ่งอยู่ในระหว่างการดำเนินการทางกฎหมาย มี 76 กองทุนฯ ที่ขับเคลื่อนได้ ส่วนสาเหตุสำคัญในภาพรวมเกิดจากไม่เข้าใจแนวคิด หลักการสำคัญของกองทุนสวัสดิการชุมชน คณะกรรมการไม่เข้าใจ ไม่มีความรู้ ทักษะในการบริหารงานกองทุนฯ ขาดการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกองทุนฯ ไม่มีระเบียบ กติกาของตนเอง หลายแห่งคัดลอกจากกองทุนอื่น ไม่มีการประชุมต่อเนื่อง ขาดความรู้ทางการจัดการ งานการเงิน การบัญชีที่เป็นระบบ และขาดการวิเคราะห์ความเสี่ยงของกองทุนสวัสดิการอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม หัวหน้ากลุ่มจังหวัดได้เสนอแนวทางการพัฒนาในเบื้องต้นว่ากองทุนฯควรดำเนินการ คือ 1) จัดประชุมสร้างความเข้าใจกองทุนสวัสดิการชุมชน 2) ทบทวนกระบวนการทำงานใหม่ คณะกรรมการ, การบริหาร, การจัดการ และระเบียบกติกา และ 3) เสริมทักษะความรู้เรื่องการบริหารจัดการ การเงิน และการบัญชี

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลอีกกองทุนหนึ่งในจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีความเสี่ยง เนื่องจากกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครูประสบปัญหาในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านทักษะการบริหารงานกองทุนฯ การจัดการระบบเอกสาร การเงิน การบัญชีในกองทุนฯที่ยังไม่เป็นระบบ ระเบียบเท่าที่ควร อีกทั้งคณะกรรมการและสมาชิกในกองทุนฯส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจหลักการและแนวคิดในการจัดสวัสดิการชุมชน นอกจากนี้ในปี 2558 กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครูยังเป็นอีกหนึ่งกองทุนฯ ที่ประสบปัญหาการฟ้องเงินกองทุนฯ แบบโจ่งแจ้งอีกด้วย โดยหลังจากมีการสอบทานกองทุนสวัสดิการชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ขึ้นในปีงบประมาณ 2560 ทางจังหวัดบุรีรัมย์จึงได้มีการจัดตั้งขบวนคณะทำงานขึ้นใหม่ โดยคัดเลือกจากคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในแต่ละอำเภอขึ้นมา อำเภอละ 3 คน และในการจัดตั้งคณะทำงานขบวนจังหวัดใหม่ในครั้งนี้ได้มีการสร้างเป้าหมายและกำหนดวิสัยทัศน์ของจังหวัดในการจัดสวัสดิการชุมชนขึ้นมาใหม่เป็น “บุรีรัมย์นครแห่งความสุข” ในการกำหนดวิสัยทัศน์เป้าหมายใหม่ในครั้งนี้กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ จึงเป็นหนึ่งในกองทุนฯเสี่ยงที่จะมีการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการฯขึ้นมาใหม่เช่นกัน จากปรากฏการณ์

ข้างต้นจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาประเด็นการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อศึกษากระบวนการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู เพื่อเผยแพร่กระบวนการฟื้นฟู การจัดการกองทุนฯ และเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์ โดยผู้ศึกษาจะนำเสนอข้อมูลโดยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยจะศึกษาเอกสารและบทความต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับสวัสดิการชุมชน กองทุนสวัสดิการชุมชน การฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชน และเงื่อนไข ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชน
2. การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant observation) ผู้วิจัยจะเข้าไป เรียนรู้การทำงานร่วมกับสมาชิกและคณะกรรมการกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู ในกระบวนการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการฯ เพื่อที่จะได้เห็นการทำงานของสมาชิกและ คณะกรรมการกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชนในการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์
3. การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant interview) ผู้วิจัยจะเข้าไปเก็บ ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์คณะกรรมการ ประธาน เลขานุการ และเหรัญญิกกองทุนสวัสดิการ ชุมชนตำบลพระครู ถึงเงื่อนไขต่างๆ ในการจัดตั้งกองทุน และสาเหตุที่ส่งผลต่อการฟื้นฟู กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู
4. การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ผู้วิจัยจะเข้าไปเก็บข้อมูลโดยการ เข้าไปร่วมในการสนทนากลุ่มย่อยของคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู เพื่อเรียนรู้ถึงกระบวนการ สาเหตุ เงื่อนไข และวิธีการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในการฟื้นฟูกองทุน สวัสดิการชุมชนตำบลพระครู

ผลการวิจัย

1. กระบวนการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

กระบวนการฟื้นฟูของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เริ่มมาจากในปีงบประมาณ 2560 ทางคณะทำงานกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลจังหวัดบุรีรัมย์ ได้มีการสอบถามกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลจังหวัดบุรีรัมย์ทั้งหมด พบว่า กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลจังหวัดบุรีรัมย์ จากทั้งหมด 201 กองทุนฯ มีเงินในกองทุนฯ ทั้งหมดรวมประมาณ 210 ล้านบาท ทั้งนี้มีกองทุนฯ ที่มีความเสี่ยง 79 กองทุนฯ สาเหตุเกิดจากปัญหาในทางระบบการบริหารกองทุนฯ รวม 28 กองทุนฯ ปัญหาทางระบบการจัดการรวม 38 กองทุนฯ และเป็นปัญหาจากการตั้งรวม 13 กองทุนฯ ในตอนเริ่มต้น ถ้าหากยังไม่ปล่อยไว้จะเสี่ยงต่อการล้ม 26 กองทุนฯ และมีการฟ้องแบบโจ่งแจ้ง 20 กองทุนฯ สร้างความเสียหายทั้งสิ้นประมาณ 5 ล้านบาท ซึ่งอยู่ในระหว่างการดำเนินการทางกฎหมาย มี 76 กองทุนฯ ที่สามารถทำการขับเคลื่อนได้ ส่วนสาเหตุสำคัญในภาพรวมของความเสียหายกองทุนฯ เหล่านี้เกิดจากความไม่เข้าใจแนวคิดที่ไม่เข้าใจหลักการสำคัญของกองทุนสวัสดิการชุมชน คณะกรรมการกองทุนฯ ไม่มีความรู้ ไม่มีความเข้าใจในทักษะการบริหารงานกองทุนฯ ขาดการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกองทุนฯ กองทุนฯ ไม่มีระเบียบกติกาของตนเอง กองทุนฯ หลายแห่งตัดลอกข้อมูลเอกสารจากกองทุนฯ อื่น ภายในกองทุนฯ ไม่มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง ขาดความรู้ทางการจัดการระบบข้อมูลกองทุนฯ อีกทั้งงานการเงิน การบัญชีในกองทุนฯ ไม่มีการจัดการที่เป็นระบบ และขาดการวิเคราะห์ความเสี่ยงภายในกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลของตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจากการสอบถามในครั้งนั้นกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นหนึ่งใน 79 กองทุนฯ ที่มีความเสี่ยงมาจากปัญหาทางทักษะการบริหารงานกองทุนฯ ของคณะกรรมการกองทุนฯ ปัญหาทางการจัดการระบบข้อมูลเอกสารกองทุนฯ มีการตัดลอกข้อมูลเอกสารจากกองทุนฯ อื่น ไม่มีการจัดการระบบการเงิน การบัญชีในกองทุนฯ ภายในกองทุนฯเองไม่มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งคณะกรรมการกองทุนฯ เองยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในแนวคิดหลักการสำคัญของการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน และมีปัญหาในเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกองทุนฯ นอกจากนั้นยังมีเรื่องของการฟ้องกองทุนฯ แบบโจ่งแจ้ง ที่ยังอยู่ในระหว่างการดำเนินการทางกฎหมายอีกด้วย และเนื่องจากในปีงบประมาณ 2561 ทางคณะทำงานขบวนจังหวัดบุรีรัมย์ ได้มีการจัดตั้งขบวนคณะทำงานขบวนจังหวัดบุรีรัมย์ใหม่ขึ้น โดยคัดเลือกจากคณะกรรมการที่ทำงานกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลในแต่ละอำเภอ

ขึ้นมา 69 คน และในการจัดตั้งขบวนการทำงานใหม่ในครั้งนี้ได้มีการสร้างเป้าหมายและกำหนดวิสัยทัศน์ของจังหวัดในการจัดสวัสดิการชุมชนขึ้นมาใหม่ โดยตั้งเป้าหมายให้จังหวัดบุรีรัมย์เป็น “บุรีรัมย์นครแห่งความสุข” ในการจัดตั้งขบวนการทำงานกองทุนสวัสดิการชุมชนขบวนจังหวัดบุรีรัมย์ชุดใหม่ในครั้งนี้ที่มีการกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายในการจัดสวัสดิการชุมชนของจังหวัดเพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรมและบรรลุเป้าหมายให้ได้นั้น จึงนำมาสู่การฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลที่มีความเสี่ยง เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย “บุรีรัมย์นครแห่งความสุข” กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ จึงเป็นอีกหนึ่งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเกิดขึ้น

กระบวนการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ครั้งนี้ เกิดขึ้นมาจากสาเหตุและปัจจัยหลายๆ ด้านที่เข้ามากระทบในกองทุนฯ จนทำให้ผู้นำคณะกรรมการ และสมาชิกในกองทุนฯ เกิดความตระหนักถึงความเสี่ยงที่จะทำให้กองทุนฯ ล้มได้ในอนาคตหากไม่มีการควบคุมแก้ไขความเสี่ยงในเร็ววัน โดยสาเหตุปัญหาที่ทำให้กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นหนึ่งใน 79 กองทุนฯ ที่มีความเสี่ยงต่อการล้มของกองทุนสวัสดิการชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ มีสาเหตุปัญหามาจากหลายๆ ด้าน โดยจากการสอบถามข้อมูลเบื้องต้นพบว่าเป็นปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจในเรื่องแนวคิดและหลักการจัดสวัสดิการชุมชนของกองทุนฯ ที่ผู้นำ คณะกรรมการกองทุนฯ และสมาชิกทั้งในชุมชนและในกองทุนฯ ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในส่วนนี้ และยังมีในด้านการบริหารจัดการกองทุนฯ การจัดการระบบเอกสารต่างๆ อีกทั้งยังมีเรื่องการให้ความร่วมมือของผู้นำชุมชนในบางชุมชนที่ไม่ให้ความร่วมมือกับกองทุนฯ ในเรื่องการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ของกองทุนฯ

จากการที่กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ทำการวิเคราะห์ความเสี่ยงกองทุนฯ ในวันที่ 23 มีนาคม 2561 ที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมการวิเคราะห์ความเสี่ยงกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู ทำให้ได้ทราบถึงปัญหาในด้านการบริหารจัดการของกองทุนฯ ที่ยังขาดบุคลากรในกองทุนฯ ที่มีความรู้ความสามารถในด้านนี้เข้ามาช่วยเหลือ อีกทั้งยังมีปัญหาด้านการจัดการระบบข้อมูลเอกสาร การเงิน การบัญชี รายรับ-รายจ่ายในกองทุนฯ ที่ยังไม่มีการจัดการที่เป็นระบบระเบียบเท่าที่ควร และยังมีปัญหาด้านความหลากหลายของช่วงอายุของสมาชิกในกองทุนฯ ที่ยังไม่มีความหลากหลาย สมาชิกกองทุนฯ ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ โดยปัญหาตรงนี้ถือว่าเป็นปัญหาใหญ่ของกองทุนฯ ที่จะต้องเร่งหาแนวทางแก้ไขและควบคุมโดยเร็ว แม้ในการทำงานที่ผ่านมากองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครูจะพยายามดำเนินงานประชาสัมพันธ์กองทุนฯ ในแต่ปีอย่าง

สม่าเสมอก็ตาม แต่การดำเนินงานก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้น จากการวิเคราะห์ความ
เสี่ยงกองทุนสวัสดิการชุมชนในครั้ง นี้ จึงได้หาแนวทางแก้ไขและควบคุมความเสี่ยงกองทุนฯ
โดยอาศัยปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกกองทุนฯ เข้ามาช่วยในการผลักดันกองทุนฯ ให้
ประสบความสำเร็จในการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู

2. เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอ เมือง จังหวัดบุรีรัมย์

เงื่อนไขในการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัด
บุรีรัมย์ จากกระบวนการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัด
บุรีรัมย์ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ความเสี่ยงกองทุนสวัสดิการชุมชนเข้ามาช่วยในกระบวนการ
ฟื้นฟู เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาความเสี่ยงที่กองทุนฯ กำลังประสบปัญหาอยู่แล้ว ใน
กระบวนการวิเคราะห์ความเสี่ยงกองทุนฯ ครั้งนี้ยังทำให้เห็นถึงเงื่อนไขหรือปัจจัยที่เข้ามา
กระทบทั้งต่อความเสี่ยงของกองทุนฯ และในระหว่างที่มีการจัดกระบวนการฟื้นฟูกองทุนฯ
อีกด้วย โดยเงื่อนไขหรือปัจจัยที่เข้ามากระทบจนทำให้กองทุนฯ เกิดความเสี่ยง และกระทบ
ในระหว่างที่มีการจัดกระบวนการฟื้นฟูขั้นนั้น สามารถแบ่งเงื่อนไขและปัจจัยออกได้เป็น
สองปัจจัย

โดยปัจจัยทั้งสองปัจจัยนี้จะแบ่งได้เป็น ปัจจัยภายใน และ ปัจจัยภายนอก ซึ่ง
เป็นปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อเป็นการช่วย
ในการอธิบายให้เห็นถึงกระบวนการเกิดกระบวนการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชน ที่ไม่ว่า
จะเป็นด้านที่กระทบจนทำให้เกิดความเสี่ยง และด้านที่กระทบจนทำให้ประสบความสำเร็จ
ในการฟื้นฟู เกิดมาจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล
พระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยปัจจัยสองปัจจัยนี้จะมีลักษณะดังนี้

ปัจจัยภายในกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ คือ
ปัจจัยที่ทั้งสนับสนุนและส่งผลต่อกองทุนฯ จนทำให้การดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการ
ชุมชนตำบลพระครูเกิดทั้งความเสี่ยงและประสบความสำเร็จในการฟื้นฟูกองทุนฯ ซึ่งปัจจัย
ภายในกองทุนฯ มีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ผู้นำกองทุนฯ คณะกรรมการกองทุนฯ
สมาชิกทั้งภายในกองทุนฯ และภายในชุมชน และทรัพยากรที่มีอยู่ในภายในกองทุนฯ โดย
ปัจจัยภายในแต่ละส่วนจะต้องมีลักษณะดังนี้

1) ผู้นำและคณะกรรมการกองทุนฯ คือ ผู้นำหรือคณะกรรมการดำเนินงาน
กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ได้รับการเลือกตั้ง
จากสมาชิกภายในกองทุนฯ ที่มีรายชื่อในทะเบียนรายชื่อตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัด
บุรีรัมย์ เป็นบุคคลที่สมาชิกในกองทุนฯ ให้ความเชื่อมั่นในการทำงาน นอกจากนั้นผู้นำและ

คณะกรรมการกองทุนฯ จะต้องมึ่ทักษะในด้านการบริหารงานกองทุนฯ และเข้าใจในแนวคิด และหลักการทำงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนอีกด้วย หากผู้นำหรือคณะกรรมการกองทุนฯ ขาดคุณลักษณะจากที่กล่าวไปข้างต้น อาจทำให้ภายในกองทุนฯ เกิดความเสี่ยงจนนำไปสู่การล้มของกองทุนฯ ได้

2) สมาชิกในกองทุนฯ และคนในชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ คือประชาชนในตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่สมัครเข้าร่วมกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู และประชาชนทั่วไปในตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีรายชื่ออยู่ในทะเบียนรายชื่อตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 65 ปีขึ้นไป โดยสมาชิกทั้งในกองทุนฯ และในชุมชนจะต้องให้ความร่วมมือในการร่วมทำกิจกรรมทั้งภายในกองทุนฯ และในชุมชน อย่างมีจิตสำนึกที่ดีในการร่วมกันพัฒนาและร่วมทำกิจกรรมในชุมชน อีกทั้งสมาชิกจะทำความเข้าใจในแนวคิดและหลักการจัดกองทุนสวัสดิการชุมชนของตนเอง ว่ากองทุนสวัสดิการชุมชนจัดขึ้นเพื่ออะไร มีประโยชน์ต่อตนเองและชุมชนอย่างไร

3) ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในกองทุนฯ หรือภายในชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ คือ สิ่งที่มีเอื้ออำนวยต่อการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยการนำเอาวัฒนธรรมประเพณีในชุมชนมาประยุกต์ใช้ในการดัดแปลงทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เป็นสื่อในการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกทั้งในชุมชนและในกองทุนฯ ทำให้สมาชิกทั้งในกองทุนฯ และในชุมชนตระหนักถึงประโยชน์ของการจัดสวัสดิการในชุมชน

ปัจจัยภายนอกกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ คือ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคีเครือข่ายต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องหรือสนใจให้ความช่วยเหลือด้านความรู้ แนวคิด หลักการ และวิธีการจัดกองทุนสวัสดิการชุมชน สนับสนุนส่งเสริมด้านวิชาการ การจัดการระบบข้อมูลเอกสารต่างๆ ของกองทุนฯ อีกทั้งยังให้คำแนะนํ้าแก่กองทุนฯ ด้านการเงิน การบัญชี การจัดทำเอกสารรายรับ-รายจ่ายของกองทุนฯ ที่เป็นระบบระเบียบและง่ายต่อการตรวจสอบ เพื่อให้การดำเนินงานของกองทุนฯ เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งปัจจัยภายนอกกองทุนฯ มีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ หน่วยงานภายนอก องค์กรภาคีเครือข่าย และกระแสการเปลี่ยนแปลง โดยปัจจัยภายนอกแต่ละส่วนจะต้องมีลักษณะดังนี้

1) หน่วยงานภายนอก คือ หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่คอยให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนและส่งเสริมด้านวิชาการ องค์ความรู้เรื่องแนวคิดและหลักการจัดสวัสดิการชุมชนทั้งแก่ผู้นำ คณะกรรมการ สมาชิกทั้งในกองทุนฯ และในชุมชน เรื่องแนวคิด

และหลักการจัดสวัสดิการชุมชน อีกทั้งยังให้คำแนะนำด้านทักษะการบริหารจัดการกองทุน สวัสดิการชุมชนแก่ผู้นำและคณะกรรมการในกองทุนฯ นอกจากนี้ยังให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน และให้ความรู้ด้านการจัดการระบบเอกสาร การบัญชีแก่ผู้ดูแลการเงินการบัญชี ภายในกองทุนฯ รวมทั้งยังคอยช่วยเหลือติดต่อประสานงานขอความช่วยเหลือและขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานอื่นๆ ให้เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานของ กองทุนฯ อีกด้วย

2) องค์กรภาคีเครือข่าย คือ กลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่มีเป้าหมายร่วมกันในการทำงาน มารวมตัวกันด้วยความสมัครใจ เพื่อทำกิจกรรมนั้นๆ ให้บรรลุเป้าหมาย (เป็นการร่วมกันคิด/ร่วมกันวางแผนร่วมทำ/ร่วมกันประเมินผลโครงการกองทุนฯ) โดยในกลุ่มองค์กรภาคีเครือข่ายกับกองทุนฯ ร่วมจะมีความสัมพันธ์กันในแนวราบ มีความเสมอภาค และเรียนรู้การทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งองค์กรภาคีเครือข่ายเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในการผลักดันการทำงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนให้ประสบความสำเร็จในการจัดสวัสดิการชุมชน โดยจะต้องมีการติดต่อและประสานกับองค์กรภาคีเครือข่ายเหล่านี้ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการช่วยเหลือให้กองทุนฯ มีหน่วยงานสนับสนุนการทำงานของกองทุนฯ เพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ในการทำงานร่วมกันทุกฝ่ายจะต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ของการทำงานร่วมกัน เพื่อให้การทำงานบรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ และผู้ปฏิบัติงานเกิดความพอใจในการทำงานนั้นๆ ด้วย

3) กระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมภายในชุมชน คือ กระแสการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนที่สังคมความเป็นอยู่ภายในชุมชนมีความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต จากที่เคยเป็นชุมชนชนบทเปลี่ยนแปลงไปเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น จากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมภายในชุมชนทำให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนเป็นปัจจัยภายนอกอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อกองทุนสวัสดิการชุมชน และเป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชน

เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องในการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครูอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ครั้งนี้เกิดจากปัจจัยหลายๆ ด้านที่เข้ามากระทบ ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกองทุนฯ จนทำให้เกิดความเสี่ยง หรือปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกองทุนฯ จนทำให้เกิดกระบวนการฟื้นฟูกองทุนฯ ในครั้งนี้ขึ้น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกองทุนฯ ทั้งในด้านบวกและด้านลบ โดยปัจจัยต่างๆ นั้นล้วนเกิดขึ้นจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกกองทุนฯ ที่ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยภายในที่ได้รับผลกระทบมาจากคณะกรรมการสมาชิกในกองทุนฯ และประชากรในชุมชนพื้นที่การจัดตั้งกองทุนฯ เองที่ต่างมีอิทธิพลต่อการทำให้กองทุนฯ เกิดความเสี่ยง และเกิดกระบวนการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ขึ้น

นอกจากปัจจัยภายในที่จะส่งผลกระทบต่อเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความเสี่ยงและเกิดกระบวนการฟื้นฟูกองทุนฯ แล้ว ปัจจัยภายนอกยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อให้กองทุนฯเกิดความเสี่ยงและเกิดกระบวนการฟื้นฟูกองทุนฯ ขึ้นอีกด้วย โดยผลกระทบจากปัจจัยภายนอกที่จะก่อให้เกิดความเสี่ยงหรือกระบวนการฟื้นฟูนั้นมาจากหน่วยงานภายนอกภาครัฐหรือเอกชน และกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมภายในชุมชน ที่เข้ามามีบทบาทในการทำงานร่วมกับกับกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยมีการให้ความช่วยเหลือกองทุนฯ หรือให้ความรู้เรื่องแนวคิดและหลักการสำคัญของสวัสดิการชุมชนแก่คณะกรรมการ สมาชิกกองทุนฯ และประชาชนในชุมชนพื้นที่กองทุนฯ เพื่อเป็นการเสริมสร้างศักยภาพกองทุนฯ ให้ทุกคนที่เป็นสมาชิกกองทุนฯ และไม่ได้เป็นสมาชิกกองทุนฯ ได้มีความรู้ความเข้าใจคำว่า “สวัสดิการชุมชน” เข้าใจวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกองทุนฯ มากยิ่งขึ้น รวมทั้งให้การสนับสนุนกองทุนฯ ไม่ว่าจะป็นเรื่องงบประมาณในการดำเนินงานกองทุนฯ หรือบุคลากรที่มีความรู้ มีทักษะในการจัดการระบบข้อมูลเอกสารกองทุนฯ เข้ามาให้ความรู้แก่คณะกรรมการหรือสมาชิกในกองทุนฯ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพจนทำให้การทำงานของกองทุนฯ ประสบผลสำเร็จ ซึ่งหากกองทุนฯ ไม่มีปัจจัยภายนอกเหล่านี้เข้ามาหนุนเสริมอาจจะทำให้กองทุนฯ ประสบปัญหาความเสี่ยงต่อการล้มได้ ทั้งยังมีกระแสการเปลี่ยนแปลงสังคมภายในชุมชนที่เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะเข้ามากระทบต่อการฟื้นฟูกองทุนฯ ครั้งนี้ เนื่องจากในยุคปัจจุบันสังคมภายในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงจากชุมชนชนบทในอดีตเป็นชุมชนเมืองสูงมาก จนทำให้ภายในชุมชนขาดทุนทางสังคมภายในชุมชน จึงมีผลทำให้กระทบต่อการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการภายในชุมชน ดังนั้น ปัจจัยทั้งภายในและภายนอกเหล่านี้จึงมีความสำคัญต่อการทำให้กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลดำเนินการขับเคลื่อนกระบวนการทำงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่อไปโดยไม่เกิดความเสี่ยงในการยุติการดำเนินงานกองทุนฯ ในอนาคต และกลายเป็นมรดกของชุมชนส่งต่อไปยังรุ่นลูกรุ่นหลานต่อไป

สรุปและอภิปรายผล

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชนที่จัดตั้งขึ้นโดย พ.ร.บ. การจัดสวัสดิการชุมชนปี 2549 จัดตั้งขึ้นจากการสนับสนุนของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดบุรีรัมย์ โดยในการจัดตั้งกองทุนฯ ได้รับการสนับสนุนจากหลายหน่วยงาน ไม่ว่าจะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลพระครู และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หลายปีที่ผ่านมากองทุนฯ ได้ดำเนินการจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกมาโดยตลอด จนกระทั่งทางขบวนคณะทำงาน

จังหวัดบุรีรัมย์มีการสอบทานกองทุนสวัสดิการชุมชนทั้งหมดในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่ากองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลจังหวัดบุรีรัมย์ จากทั้งหมด 201 กองทุนฯ มีเงินในกองทุนฯ ทั้งหมดรวมประมาณ 210 ล้านบาท มีกองทุนฯ ที่มีความเสี่ยงทั้งสิ้น 79 กองทุนฯ หากยังปล่อยไว้จะเสี่ยงต่อการล้ม 26 กองทุนฯ และมีการฉ้อโกงแบบโจ่งแจ้ง 20 กองทุนฯ สร้างความเสียหายทั้งสิ้นประมาณ 5 ล้านบาท ซึ่งอยู่ในระหว่างการดำเนินการทางกฎหมาย ส่วนสาเหตุสำคัญในภาพรวมของความเสี่ยงกองทุนฯ เหล่านี้เกิดจากความไม่เข้าใจแนวคิดไม่เข้าใจหลักการสำคัญของกองทุนสวัสดิการชุมชน คณะกรรมการกองทุนฯ ไม่มีความรู้ความเข้าใจในทักษะการบริหารงานกองทุนฯ ขาดการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกองทุนฯ กองทุนฯ ไม่มีระเบียบกติกาของตนเอง กองทุนฯ หลายแห่งคัดลอกข้อมูลเอกสารจากกองทุนฯ อื่น ภายในกองทุนฯ ไม่มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง ขาดความรู้ทางการจัดการระบบข้อมูลกองทุนฯ อีกทั้งงานการเงิน การบัญชีในกองทุนฯ ไม่มีการจัดการที่เป็นระบบ และขาดการวิเคราะห์ความเสี่ยงภายในกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลของตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจากการสอบทานในครั้งนั้นกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นหนึ่งใน 79 กองทุนฯ ที่มีความเสี่ยงมาจากปัญหาทางทักษะการบริหารงานกองทุนฯ ของคณะกรรมการกองทุนฯ ปัญหาทางการจัดการระบบข้อมูลเอกสารกองทุนฯ มีการคัดลอกข้อมูลเอกสารจากกองทุนฯ อื่น ไม่มีการจัดการระบบการเงินการบัญชีในกองทุนฯ ภายในกองทุนฯ เองไม่มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งคณะกรรมการกองทุนฯ เองยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในแนวคิดหลักการสำคัญของการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนและมีปัญหาในเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกองทุนฯ นอกจากนี้ยังมีเรื่องของการฉ้อโกงกองทุนฯ แบบโจ่งแจ้งที่ยังอยู่ในระหว่างการดำเนินการทางกฎหมายอีกด้วย จากสาเหตุดังกล่าวจึงทำให้นำมาสู่การฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ขึ้น

กระบวนการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชน จากการศึกษาพบว่า กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยนำแนวคิดสวัสดิการชุมชนของกนกศักดิ์ แก้วนพ มาใช้ในการอธิบายเรื่องกระบวนการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครูว่า ในกระบวนการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเกิดความร่วมมือของคนในชุมชนในกระบวนการแก้ไขปัญหานี้ นับตั้งแต่ตระหนักถึงปัญหา การวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน ตลอดจนการหาแนวทางหรือวิธีการแก้ไข การตัดสินใจ ตลอดจนการดำเนินการและประเมินผลร่วมกัน การจัดสวัสดิการชุมชนจะต้องเกิดจากความสามารถในการดำเนินการแก้ไขปัญหา หรือสนองตอบต่อความต้องการภายในชุมชนในด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงาน และมีรายได้และความมั่นคงของคนภายในชุมชน โดยทั้งนี้

อาจมีการระดมทรัพยากรจากภายในและภายนอกมาใช้ในการดำเนินการสนองต่อความต้องการและปัญหา ซึ่งมีเป้าหมายนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชนได้ในที่สุด

เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชน จากการศึกษาพบว่า กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพระครู อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยนำแนวคิดสวัสดิการชุมชนของเถลิง ไพโรจน์ภักดิ์ มาใช้ในการอธิบายเรื่องเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนว่า ในการฟื้นฟูหรือจัดตั้งกองทุนฯ จะต้องอาศัยทุนเข้ามาช่วยเป็นอันดับแรก โดยทุนต่างๆ เหล่านี้ไม่ได้หมายถึงแค่ทุนที่เป็นเงินตราเพียงเท่านั้น เพราะจริงๆ แล้วทุนในการจัดสวัสดิการชุมชนนั้นทุนทางเงินตราเป็นเพียงทุนหนึ่งเท่านั้น แต่ทุนที่จะเข้ามาช่วยจริงๆ ในการจัดสวัสดิการชุมชนจะต้องอาศัยทุนในชุมชน ที่มีคนในชุมชนเป็นเงื่อนไขสำคัญที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชนให้มีการดำเนินงานต่อไปในอนาคตได้ และนอกจากทุนในชุมชนที่เป็นปัจจัยภายในกองทุนฯ แล้ว ยังจะต้องอาศัยทุนจากภายนอกที่เป็นปัจจัยภายนอกอีกปัจจัยหนึ่งเข้ามาสนับสนุนเงื่อนไขในการดำเนินงานกองทุนฯ เพื่อให้กองทุนฯ ประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานขับเคลื่อนงานกองทุนสวัสดิการชุมชนต่อไป

ความสำเร็จของกองทุนสวัสดิการชุมชน คือ สามารถให้การช่วยเหลือสมาชิกได้อย่างกว้างขวาง ต่อเนื่อง ครบถ้วน สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินการและสามารถดำเนินการได้อย่างยั่งยืน เป็นเครื่องมือสร้างหลักประกันทางสังคมที่สำคัญของชุมชน กองทุนสวัสดิการชุมชนจะประสบความสำเร็จได้จาก

1) ความเข้าใจ ความเชื่อมั่นในแนวคิดอุดมการณ์สวัสดิการชุมชน ที่เน้นเรื่องการพึ่งตนเองและช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามแนวคิด “ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” ให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงทุนภายใน มีการจัดสวัสดิการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและปัญหาความต้องการของชุมชน ทั้งสวัสดิการที่ใช้เงินกองทุนและสวัสดิการที่เป็นการดูแลช่วยเหลือกันโดยไม่ต้องใช้เงิน

2) จำนวนสมาชิก คือ สมาชิกที่เพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอ จนครอบคลุมประชากรทั้งตำบล กระจายทุกช่วงวัยเพราะยังมีสมาชิกมากเงินสมทบจะมีมาก ความเสี่ยงในการจ่ายเงินสวัสดิการจะยิ่งน้อยลง เพราะมีการกระจายความเสี่ยงออกไปมากขึ้น กองทุนที่มีสมาชิกน้อยจะมีความเสี่ยงมากกว่ากองทุนที่มีสมาชิกมาก

3) มีความมั่นคงทางการเงิน เพราะสมาชิกจ่ายเงินสมทบครบถ้วน สม่ำเสมอ มีการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ มีรายรับจากแหล่งอื่นๆ ของกองทุนอย่างต่อเนื่อง สัดส่วนการจ่ายสวัสดิการให้สมาชิกและค่าใช้จ่ายบริหารจัดการสัมพันธ์กับรายรับ เน้นการพึ่งพาทุนภายในชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ

4) การบริหารจัดการเปิดเผยโปร่งใส ระบบบัญชีการเงินถูกต้องทันเวลา และสมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผลการดำเนินงานสู่สมาชิก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณะอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

การฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการชุมชน ควรจะมีการแจ้งสถานการณ์การดำเนินงานของคณะกรรมการกองทุนฝ่ายบัญชีและการเงิน ประสานงานกับทุกฝ่ายเมื่อมีการเปลี่ยนแปลง ข้อมูลเกี่ยวกับงบประมาณการสนับสนุนหรือการเก็บเงินสมทบจากสมาชิกกองทุน เพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับการเข้าเป็นสมาชิกกองทุนและสวัสดิการที่ได้รับจากกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยเฉพาะสื่อที่ประชาชนสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างสะดวก เช่น ทาง Application Line, Facebook

บรรณานุกรม

- ป้วย อึ้งภากรณ์.(2560). กองทุนสวัสดิการชุมชน กลไกพัฒนาคุณภาพแห่งชีวิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ปัทมาวดี โพนกุลชูชูก .(2552). วรรณกรรมปริทัศน์และการสังเคราะห์ความรู้เรื่อง สวัสดิการชุมชนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2555). คู่มือการดำเนินงานโครงการสนับสนุนการจัด สวัสดิการชุมชนปี 2554. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน องค์การมหาชน.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน .(2550). สวัสดิการชุมชนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน องค์การมหาชน.
- สุรัชย์ พิรักษา. (2556). ชาวท้องถิ่นบุรีรัมย์จัดเวทีสมัชชาชาวบ้านองค์กรชุมชนขับเคลื่อนงาน สวัสดิการอย่างมีประสิทธิภาพ. อุบลราชธานี: สำนักงานประชาสัมพันธ์เขต 2 กรมประชาสัมพันธ์.

การเข้าสู่การเป็นแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาในเขตพื้นที่ชุมชนปากน้ำ ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

The Process of Becoming Cambodian Transnational Child Labor in Paknam community, Paknam Subdistrict, Mueang District, Rayong Province.

รัตนานันท์ ส-ดมสุข* Rattanaporn Radomsuk

บทคัดย่อ

การเข้าสู่การเป็นแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาในเขตพื้นที่ชุมชนปากน้ำ ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการเข้าสู่การเป็นแรงงานเด็กข้ามชาติ และลักษณะการทำงานของแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา ในเขตพื้นที่ชุมชนปากน้ำ ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสารจากหนังสือ เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเข้าสู่การเป็นแรงงานเด็กข้ามชาติ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชนปากน้ำ และกิจกรรมร่วมกับเด็กที่เป็นแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม โดยศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนและสังเกตสภาพบรรยากาศการทำงาน of แรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา นอกจากนี้ ยังมีการสัมภาษณ์กลุ่มแรงงานข้ามชาติ ทั้งผู้ประกอบการของแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาจำนวน 20 คน เพื่อให้ทราบถึงภูมิหลังและสาเหตุการเข้ามาของเด็กข้ามชาติในประเทศไทย การสัมภาษณ์แรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาในพื้นที่ชุมชนปากน้ำ จำนวน 20 คน รวมทั้งสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน ผู้ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสิทธิเด็ก ส่งเสริมการเข้าถึงการศึกษา และป้องกันมิให้เด็กและแรงงานข้ามชาติตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ ในงานวิจัยนี้พบว่า กระบวนการเข้าสู่การเป็นแรงงานเด็กชาวกัมพูชานั้น เกิดจากการติดตามผู้ประกอบการเข้ามา ซึ่งส่วนใหญ่มาหางานทำในธุรกิจการประมง การเคลื่อนย้ายเข้ามาทำงานในประเทศไทยของผู้ปกครองเด็กมาจากวิถีชีวิตจากประเทศต้นทางมีความยากลำบากและต้องการแสวงหางานทำที่ประเทศไทย เนื่องจากมีโอกาสในการทำงานและมีรายได้ที่ดีกว่าการทำอาชีพเดิมที่ประเทศกัมพูชา ประกอบกับบางครั้งครอบครัวมีเครือข่ายจากญาติพี่น้องหรือคนรู้จักที่เคยทำงานในประเทศไทยชักชวนเข้ามา ทั้งนี้ แรงงานเด็กสัญชาติกัมพูชาส่วนใหญ่ที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยนั้น เริ่มแรกไม่ได้ตั้งใจเข้ามาหางานทำ แต่

* เจ้าหน้าที่มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน

* Labor Rights Promotion Network Staff

ด้วยความจำเป็นในการหารายได้ช่วยเหลือครอบครัว ประกอบกับบางส่วนมีปัญหาการปรับตัวกับเพื่อนร่วมชั้นเรียนเมื่อเข้าเรียนในระบบการศึกษาของไทย จึงเข้าสู่กระบวนการการเป็นแรงงาน โดยลักษณะการทำงานของเด็กนั้น มีทั้งอยู่ในสถานประกอบการประมงต่อเนื่อง เช่น การคัดแยก การต้ม ตากหมึกหรือปลา และบางส่วนทำงานในสถานประกอบการรับจ้างทั่วไป เช่น ร้านอาหาร ร้านรับซื้อของเก่า ช่างซ่อม ร้านขายของชำ โดยชั่วโมงการทำงานของเด็กอยู่ระหว่าง 8-11 ชั่วโมง และมีรายได้ที่แตกต่างกันไปตามลักษณะงานที่ทำ

คำสำคัญ: แรงงานเด็ก, แรงงานเด็กกัมพูชา, แรงงานข้ามชาติ, ชุมชนปากน้ำ จังหวัดระยอง

Abstract

This research aimed to study the process of becoming transnational child labors and job characteristic of Cambodian transnational child labor in Paknam community, Paknam Subdistrict, Mueang District, Rayong Province. Research methods were; document analysis from books, academic papers and researches related to process of becoming transnational child labor; participant observation by participating in activity of Paknam community and activity with Cambodia transnational child labors; non-participant observation by studying general condition of community and observing atmosphere when Cambodian transnational child labor worked; and interview of transnational labors including 20 guardians of Cambodian transnational child labors in order to understand background and causes that transnational children entered to Thailand; interview of 20 Cambodian transnational child labors; interview of officers of Labour Right Promotion Network who took charge in promoting children's right, right accessing to education, and protected transnational labors and children not to be victims of human trafficking. From the research, researcher found out that the process of becoming Cambodian transnational labors occurred when they followed their parents entering to Thailand. Most of them entered to hunt for a job in fishery business. The reason that the parents of the children moved to work in Thailand were; their living at hometown was suffering and wanted to seek for jobs in Thailand because of better opportunity in jobs and wage than their occupation at Cambodia. Besides, some family had relatives' network or acquaintances who used to work in

Thailand persuaded them to work in Thailand. However, most Cambodian child labors who entered to Thailand did not intend to seek for a job at first place, they needed to earn more income to help their families. In addition, some of them had problems with adaptation to classmates when enrolled in Thai education system. Hence, they became to the process of being labors. The jobs' characteristic of the children were in fishery business such as sorting, boiling, fish or squid airing, and some of them worked as employees at general business such as restaurants, second hand shops, repairing shop, groceries store. Their working hours were between 8-11 hours per day with different wages depended on their jobs' characteristic.

Keywords: *child labor, Cambodian child labor, migrant workers, Paknam community, Rayong province.*

บทนำ

ประเทศไทยมีการพัฒนาทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการประกอบอาชีพ ในขณะที่อัตราค่าแรงของแรงงานไทยปรับตัวสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันคนไทยจึงเลือกที่จะไม่ทำงานประเภทธุรกิจที่ใช้แรงงานระดับล่าง เช่น ในภาคอุตสาหกรรมประมง จึงเกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงาน จำเป็นต้องหาแรงงานเข้ามาทดแทนโดยเฉพาะแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาว พม่า และกัมพูชา ที่เคลื่อนย้ายเข้ามาทำงานในประเทศไทย เนื่องจากความไม่มั่นคงทางชีวิตและทรัพย์สินในประเทศบ้านเกิด การได้รับอัตราค่าจ้างที่ต่ำกว่าประเทศไทย (คิวไล ชยางกูร: 2555) ทั้งนี้สถิติแรงงานข้ามชาติจำแนกตามประเภทการได้รับอนุญาต ดังนี้ พิสูจน์สัญชาติพม่า 713,293 คน กัมพูชา 89,661 คน ลาว 61,841 คน รวม 864,795 คน MOU พม่า 191,931 คน กัมพูชา 155,040 คน ลาว 46,578 คน รวม 393,549 คน ผ่อนผันตามมติ ครม. พม่า 723,360 คน กัมพูชา 385,829 คน ลาว 69,489 คน รวม 1,178,678 คน ประมงทะเล พม่า 20,035 คน กัมพูชา 13,013 คน ลาว 802 คน รวม 33,850 คน แปรรูปสัตว์น้ำ พม่า 50,171 คน กัมพูชา 7,822 คน ลาว 1,228 คน รวม 59,221 คน จ้างงานชายแดน พม่า 1,773 คน กัมพูชา 15,869 คน รวม 17,642 คน ซึ่งมีจำนวนสถิติรวมทั้งหมด 2,547,735 คน (กระทรวงแรงงานและสำนักบริหารแรงงานต่างด้าว, 2560: 1)

ลักษณะการเข้ามาของแรงงานข้ามชาติมักจะมีผู้ติดตามเข้ามาด้วย ในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2560 สถิติผู้ติดตามแรงงานข้ามชาติที่มาจากทะเบียนข้อมูล ณ เดือนเมษายน 2560 โดยแบ่งตามประเภท คือ ผ่อนผันตามมติ ครม. พม่า 11,157 คน กัมพูชา 10,559 คน ลาว 1,953 คน รวม 23,660 คน ประเภทแปรรูปสัตว์น้ำ พม่า 348 คน กัมพูชา 255 คน ลาว 27 คน รวม 630 คน (กระทรวงแรงงานและสำนักบริหารแรงงานต่างด้าว, 2560: 1) โดยเฉพาะคนที่เป็นบุตรหลานแรงงานข้ามชาติจำนวนมาก ซึ่งมีการติดตามเข้ามาตั้งแต่แรกเกิด เด็กบางส่วนตามมาที่หลังอยู่ในช่วงอายุ 4-15 ปี เด็กเหล่านี้ยังอยู่ในช่วงวัยเรียนและควรได้รับสิทธิทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง แต่ความจำเป็นทางเศรษฐกิจและความคาดหวังในบทบาทของสมาชิกในครอบครัวแรงงานข้ามชาติทำให้เด็กส่วนใหญ่อยู่ภายใต้แนวโน้มความเสี่ยงที่จะเข้าสู่กระบวนการแรงงานเด็กในประเทศไทย ส่วนหนึ่งมาจากการเข้ามาทำงานของแรงงานต่างชาติที่มักเข้ามาทำงานในลักษณะผิดกฎหมายและบางครั้งจะมีครอบครัวและผู้ติดตามที่เป็นเด็กมาด้วย นอกจากนี้ ยังมีเด็กบางส่วนที่เกิดในประเทศไทยและกลายเป็นเด็กไร้สัญชาติ ทำให้ขาดโอกาสทางการศึกษา แต่จำเป็นต้องผันตัวเป็นแรงงานเด็กเพื่อช่วยพ่อแม่ทำงานหารายได้ และต้องกลายเป็นแรงงานที่ไม่มีคุณภาพในที่สุด (เปริกา และ วรดา: 2554)

สาเหตุที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นเข้ามาในประเทศไทยของแรงงานข้ามชาติที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การที่มีญาติพี่น้องอยู่ในประเทศไทยหรือทำงานอยู่ก่อน เมื่อกลับคืนสู่บ้านหรือชุมชนพร้อมรายได้ที่ได้จากการขายแรงงานในประเทศไทย เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเงินที่ได้รับ แม้รายได้ดังกล่าวจะไม่มากนักแต่ก็กลายเป็นรายได้ที่มีมูลค่ามากสำหรับคนในหมู่บ้าน อีกทั้งการแต่งกายที่ทันสมัย ประสบการณ์เดินทางไปต่างประเทศทำให้เป็นแบบอย่างที่ลือเลื่องให้คนในหมู่บ้านลอกเลียนแบบ ซึ่งรวมไปถึงเด็กด้วย ส่วนประสบการณ์ที่เลวร้ายและเป็นปัญหาจะไม่ถูกถ่ายทอดให้รับรู้ จึงมีเพียงด้านบวกที่ปรากฏสู่ชุมชน นอกจากนี้บุคคลที่เคยมีประสบการณ์แล้วย่อมรู้จักช่องทางการทำงาน ทำให้ง่ายต่อการเดินทางกลับมาประเทศไทยพร้อมกับคนอื่นๆ อีก จึงกลายเป็นเครือข่ายแรงงานย้ายถิ่นเกิดขึ้น (ยุพาวดี ปะทะโน: 2545)

จังหวัดระยองเป็นเมืองที่มีภูมิประเทศที่ตั้งเป็นจังหวัดชายทะเล มีความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำหลากหลายชนิดซึ่งเป็นทรัพยากรที่เอื้ออำนวยทางด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก เป็นพื้นที่ที่มีการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมประมง ประมงต่อเนื่อง ภาคบริการ และการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่มีความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงาน จึงจำเป็นต้องมีนโยบายรับรองแรงงานข้ามชาติเข้ามาทำงานเพื่อเป็นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ซึ่งในพื้นที่จังหวัดระยองมีแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาที่

หลังไหลเข้ามาทำงานเพื่อทดแทนแรงงานไทยที่เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ดังนั้นแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาจึงกลายเป็นส่วนสำคัญของแรงงานไร้ฝีมือ ในภาคการผลิตและแปรรูปต่างๆ ที่แรงงานไทยส่วนใหญ่ไม่ยอมทำ หรือเรียกว่างานประเภท 3D สกปรก (Dirty) อันตราย (Dangerous) และยากลำบาก (Difficult) อย่างเช่น ประมง ก่อสร้าง ก่อสร้าง เด็กเสิร์ฟ ปรก. คนสวน แม่บ้าน เป็นต้น เพราะเป็นงานที่หนักและรายได้ต่ำ โดยจังหวัดระยองมีจำนวนแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาที่มาจดทะเบียนทั้งหมด 41,483 คน แบ่งเป็นเพศชาย 25,707 คน เพศหญิง 15,776 คน จำแนกตามลักษณะการเข้าเมืองและประเภทแรงงานข้ามชาติ ดังนี้ เข้ามาแบบทั่วไป 1,256 คน พิสูจน์สัญชาติเดิม 23,711 คน นำเข้าตาม MOU 12,970 คน ส่งเสริมการลงทุน 3,185 คน ชนกลุ่มน้อย 361 คน (สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว, 2560: 14)

ลักษณะการเข้ามาของแรงงานเด็กข้ามชาติในจังหวัดระยอง เป็นการติดตามพ่อแม่เข้ามาทำงานในชุมชนปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง มีแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา 53 คน โดยแบ่งเป็นช่วงอายุ ดังนี้ ช่วงอายุแรกเกิดถึง 1 ปี มี 14 คน ช่วงอายุระหว่าง 1-3 ปี มี 9 คน ช่วงอายุระหว่าง 4-6 ปี มี 13 คน ช่วงอายุระหว่าง 7-14 ปี มี 10 คน ช่วงอายุระหว่าง 15-18 ปี มี 7 คน เด็กส่วนหนึ่งเกิดในประเทศไทยเป็นลูกหลานของแรงงานข้ามชาติ บางส่วนยังคงไม่ได้รับโอกาสทางการศึกษา เนื่องจากพ่อแม่ไม่ทราบถึงกระบวนการต่างๆ ในการส่งลูกเข้าเรียน รวมทั้งยังกังวลเรื่องค่าใช้จ่ายที่จะตามมาในภายหลัง เมื่อเด็กกลุ่มนี้เข้าไม่ถึงการศึกษาและครอบครัวอยู่ในสถานะที่ต้องช่วยกันหาเงิน เด็กกลุ่มนี้จึงเข้าสู่การเป็นแรงงานได้ง่าย ถึงแม้จะได้ค่าตอบแทนน้อยกว่า ต้องทำงานหนักและไม่ได้รับสวัสดิการใดๆ แต่เมื่อเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศกัมพูชาแล้วพบว่า ค่าตอบแทนที่ได้รับยิ่งมากกว่าอยู่ที่กัมพูชา (องค์การแพลนอินเตอร์ชั้นแนล ประเทศไทย และมูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน, 2559: 10) ทำให้เด็กบางส่วนที่ไม่ได้เรียนหนังสือ อ่านหนังสือไม่ออก หรือไม่มีความรู้ในเรื่องสิทธิพื้นฐาน จึงทำให้เด็กเสี่ยงต่อการเข้าสู่การเป็นแรงงานผิดกฎหมายและการค้ามนุษย์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการเข้าสู่การเป็นแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาในเขตพื้นที่ชุมชนปากน้ำ ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง
2. เพื่อศึกษาลักษณะการทำงานของแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาในเขตพื้นที่ชุมชนปากน้ำ ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

วิธีดำเนินการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเรื่องการเข้าสู่การเป็นแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาในพื้นที่ชุมชนปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง โดยมีวิธีการเก็บข้อมูลดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ผู้ศึกษาสัมภาษณ์กลุ่มแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลความเป็นมาของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา ในการสัมภาษณ์ผู้ศึกษาจะสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

1.1 การสัมภาษณ์ผู้ปกครองของแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา จำนวน 20 คน เพื่อให้ทราบถึงวิถีชีวิตก่อนเข้ามาทำงานและหลังเข้ามาทำงาน รวมทั้งการตัดสินใจย้ายถิ่นเข้ามาทำงานและ การดำเนินชีวิตประจำวัน

1.2 การสัมภาษณ์กลุ่มแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาจำนวน 20 คน เพื่อให้ทราบถึงการตัดสินใจเข้าสู่การเป็นแรงงาน รวมทั้งลักษณะงานที่เด็กทำ

1.3 สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการที่เด็กเข้าสู่การเป็นแรงงานเด็ก รวมทั้งแนวทางการแก้ไขปัญหา

2. การสังเกต (Observation) โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม ดังนี้

2.1 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผู้ศึกษาได้เข้าไปสังเกตการณ์ในชุมชน โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม พร้อมทั้งสังเกต ซักถามข้อมูลที่ยังสงสัยและจดบันทึกอย่างเป็นระบบ

2.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้ศึกษาจะทำการสังเกตสภาพทั่วไปของชุมชน และสังเกตสภาพบรรยากาศการทำงานของแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา

3. การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) ผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารหนังสือทางวิชาการ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเข้าสู่การเป็นแรงงานเด็กข้ามชาติ

ผลการวิจัย

วิถีชีวิตแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่เดิมอาศัยอยู่กับพวษาประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งมีรายได้น้อย จึงมีการเคลื่อนย้ายเข้ามาทำงานในประเทศไทย และเปลี่ยนมาทำอาชีพประมงประมงต่อเนื่อง ในการเคลื่อนย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติส่งผลให้เด็กติดตามผู้ปกครองเข้ามาทำงานในประเทศไทยมากขึ้น จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองและเด็กสัญชาติกัมพูชา เพื่อให้ทราบถึงวิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาก่อนเดินทางมาที่ประเทศไทย รวมทั้งเด็กข้ามชาติที่ติดตามเคลื่อนย้ายเข้ามาทำงาน ผลการศึกษาดังนี้

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ก่อนเข้ามาทำงานอยู่ประเทศไทยของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา

แรงงานสัญชาติกัมพูชาส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ลำบาก ครอบครัวมีฐานะยากจนไม่มีพื้นที่ในการทำมาหากิน ส่วนใหญ่แรงงานกัมพูชาจะประกอบอาชีพเกษตรกรซึ่งทำให้รายได้ไม่เพียงพอใช้จ่ายภายในครัวเรือน รวมไปถึงความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจของไทยและกัมพูชาที่เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ตัดสินใจเข้าสู่การเป็นแรงงาน เพราะประเทศไทยมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากกว่าประเทศกัมพูชา ทำให้เกิดความแตกต่างทางด้านของรายได้และการมีโอกาสมุ่งงานทำสูงกว่าอยู่ประเทศกัมพูชา ด้านความเป็นอยู่ของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาที่อยู่ประเทศกัมพูชา แรงงานข้ามชาติมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย แต่ความต้องการด้านรายได้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้แรงงานต้องเคลื่อนย้ายถิ่นเข้ามาทำงาน ซึ่งแรงงานที่เคลื่อนย้ายถิ่นเข้ามาทำงานส่งผลให้แรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาติดตามผู้ปกครองเข้ามาทำงานในประเทศไทย ซึ่งการทำงานในประเทศไทยสามารถสร้างรายได้ให้แก่แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาและมีความมั่นคงทางด้านการทำงาน รวมไปถึงการเคลื่อนย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในประเทศไทยสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาได้

สาเหตุหลักที่จูงใจให้แรงงานข้ามชาติเหล่านี้เข้ามาทำงานในประเทศไทย

การเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาส่วนใหญ่ยังถือว่าเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของแรงงาน สรุปได้ว่ามีสาเหตุ 2 ประการ ที่ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในประเทศไทย ดังนี้

1. สาเหตุผลกดันจากประเทศต้นทาง

แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาที่เคลื่อนย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานในประเทศไทยมีสาเหตุผลกดันให้เข้ามาทำงานในประเทศไทยดังต่อไปนี้

1.1 ด้านเศรษฐกิจในประเทศกัมพูชา คือ ไม่มีแหล่งจ้างงานมากพอรองรับแรงงานข้ามชาติเหล่านี้ ประกอบกับความแห้งแล้งของสภาพภูมิอากาศที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการทำเกษตรกรรม เมื่อแรงงานเหล่านี้ประสบปัญหาดังกล่าวจึงเป็นสาเหตุที่สำคัญที่สุดที่ผลกดันให้แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาเคลื่อนย้ายถิ่นฐานข้ามเขตแดนเข้ามาในประเทศไทย

1.2 การขาดแคลนที่ดินทำกิน แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง พื้นที่ทำกินไม่เพียงพอและพื้นที่ส่วนใหญ่ขาดความอุดมสมบูรณ์ ผลผลิตได้เพียงเล็กน้อยไม่มีเหลือขายหรือใช้สอยภายในครอบครัว จึงเปลี่ยนมาหางานทำในประเทศไทย

2. สาเหตุตั้งจากประเทศปลายทาง

2.1 ความต้องการเงิน เป็นสาเหตุหลักที่สำคัญของแรงงานทุกอาชีพ รวมทั้งแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย ซึ่งเป็นการทำงานที่ได้เงินเกือบทุกวัน จากการทำงานประมงต่อเนื่องไม่ต้องรอจ่ายเป็นงวด ทำให้แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาส่วนใหญ่ไม่ต้องกลัวหรือกังวลเรื่องที่จะถูกนายหน้าหรือนายจ้างโกงเงินไม่จ่ายค่าแรง

2.2 โอกาสในการทำงาน ในประเทศไทยมีงานให้เลือกทำมากมายโดยเฉพาะงานประเภท 3D ซึ่งแรงงานที่เป็นคนไทยไม่นิยมทำกันเท่าไรนัก ดังนั้นโอกาสในการทำงานของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาจึงถูกจ้างเพิ่มมากขึ้น ทั้งยังเป็นงานที่ไม่ต้องอาศัยความรู้ ไม่มีกระบวนการคัดเลือกคนสลับซับซ้อนมาก และยังต้องการงานแรงงานเพิ่มขึ้นอยู่เรื่อยๆ

2.3 มีเครือข่ายชักชวนกันมาทำงาน จากการมีเพื่อนบ้าน ญาติมิตร หรือคนรู้จักที่เข้ามาทำงานอยู่ก่อนแล้วชักชวนให้มาทำด้วย นับว่าเป็นสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาได้ตัดสินใจเคลื่อนย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานในประเทศไทย เพราะไม่ต้องเสียค่านายหน้าให้กับคนที่ชักชวนมาซึ่งเป็นญาติหรือเพื่อนกันทำให้ลดค่าใช้จ่ายในการเข้ามาทำงานลง

กระบวนการย้ายถิ่นเข้ามาทำงานของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา

กระบวนการย้ายถิ่นเข้ามาทำงานของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา จะมีเครือข่ายชักชวนกันมาทำงานจากการมีเพื่อนบ้าน ญาติมิตร หรือคนรู้จักที่เข้ามาทำงานอยู่ก่อนแล้วชักชวนให้มาทำด้วย นับว่าเป็นแรงจูงใจที่สำคัญที่ทำให้คนกัมพูชามีแรงจูงใจในการตัดสินใจเคลื่อนย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานในประเทศไทย เพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของตัวเอง การเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทยสามารถเข้าได้หลายทาง คือ รถขนส่งแรงงานที่รับจ้างขนส่งแรงงานตามเขตชายแดนไทย-กัมพูชา ซึ่งอยู่บริเวณเกาะกง-หาดเล็ก จังหวัดตราด ช่องทางบ้านแหลมจังหวัดจันทบุรี และอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ซึ่งการเดินทางจะมีนายหน้ามารอรับที่ชายแดนเพื่อที่จะคอยรับไปส่งให้กับนายจ้างยังสถานที่ทำงานต่างๆ เสียค่าเดินทางคนละ 2,500-3,000 บาท/คน ทั้งนี้แรงงานกัมพูชาที่ไม่เคยเข้ามาทำงานในประเทศไทยได้รับแหล่งข้อมูลข่าวสารต่างๆ ในการเข้ามาทำงานจากเพื่อนบ้าน คนรู้จัก รวมไปถึงญาติพี่น้องที่เข้ามาทำงาน ทำให้รู้จักกับหัวหน้าคนงานหรือนายจ้าง และเมื่อต้องการเข้ามาทำงานเพียงโทรศัพท์บอกนายจ้างก็สามารถเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทยได้ โดยนายจ้างจะจัดคนไปรับพามาแหล่งที่ทำงานที่มีแรงงานอยู่ และก็

จะพาไปทำบัตรต่างตัวให้ โดยแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาทั้งหมดรู้ว่ามาทำงานในประเทศไทยไม่มีปัญหาอะไร เพราะการเสียเงินทำบัตรแรงงานต่างตัวเป็นรายปี โดยเสียค่าใช้จ่ายปีละ 4,800 บาท ซึ่งนายจ้างจะเป็นคนออกเงินทำบัตรให้ก่อน แล้วจึงมาหักเงินในการทำบัตรที่หลัง โดยจะหักเงินจากการทำงานของแรงงานเดือนละ 400-500 บาท ส่วนค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทยประมาณ 2,000-3,000 บาท เป็นค่าพาหนะและเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทาง โดยนายจ้างจะเป็นผู้ออกรับค่าใช้จ่ายส่วนนี้ให้ก่อนแล้วค่อยหักจากค่าแรงในการทำงานเดือนละ 400 บาท

ด้านสถานการณ์ด้านแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาพบว่า กลุ่มที่ติดตามผู้ปกครองเข้ามาในประเทศไทยนั้น จากสถิติช่วงปี 2547-2548 มีนโยบายเกี่ยวกับการศึกษา การเปิดโอกาสให้กับเด็กข้ามชาติได้รับสิทธิทางการศึกษานั้นยังไม่เปิดเต็มที่นัก ทำให้เด็กข้ามชาติที่ติดตามผู้ปกครองเข้ามาในประเทศไทยเพื่อเข้ามาทำงาน ยังไม่มีสถานที่หรือหน่วยงานในการให้บริการด้านการคุ้มครองหรือการช่วยเหลือเกี่ยวกับการศึกษาอย่างเต็มที่ ส่งผลให้เด็กที่ติดตามผู้ปกครองมาหรือเกิดในประเทศไทยช่วงนั้นยังต้องพักอาศัยอยู่หรือยังต้องอยู่ในสถานที่ทำงานที่ผู้ปกครองอาศัยอยู่ โอกาสการเข้าเป็นแรงงานเด็กจึงมีสูง โดยเฉพาะเด็กที่ไม่มีเอกสาร ไม่มีสถานะบุคคลที่ชัดเจน ทำให้สถานประกอบการหรือทำให้ผู้ปกครองที่มีความต้องการหารายได้เข้าสู่ครอบครัวนั้น อาจจะให้เด็กเข้ามาทำงานกับผู้ปกครองในช่วงต้น ทั้งนี้ในช่วงวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 ทางกระทรวงศึกษาธิการ และทางคณะกรรมการคุ้มครองเด็กมีความเห็นว่า เด็กควรได้รับโอกาสตามสิทธิของเด็กหรือได้โอกาสทางการศึกษา โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มที่อยู่ในพื้นที่ตะเข็บชายแดน ไม่ว่าจะเป็นกาญจนบุรี ตราด จันทบุรี หรือในเมืองชั้นในที่มีการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติและเด็กข้ามชาติเข้ามาในประเทศไทยได้รับโอกาสในการศึกษา เพื่อป้องกันไม่让孩子ต้องตกไปอยู่ในสภาพพื้นที่สังคมที่เสี่ยงและไม่ได้รับสิทธิเด็กตามวัยอันควร จึงเปิดโอกาสให้กลุ่มเด็กที่ไม่มีประวัติหรือไม่มีสถานะบุคคลสามารถเข้าถึงการศึกษา โดยเป็นระเบียบให้กระทรวงศึกษาธิการ สถานศึกษานี้รับกลุ่มเด็กที่ยังเข้าไม่ถึงโอกาสทางการศึกษาเข้าสู่ระบบการศึกษาไทย ทำให้ช่วง พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้มีการขึ้นทะเบียนผู้ปกครองแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย ทำให้เรื่องสถานะบุคคลนั้นมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น และตัวของเด็กเองที่เป็นผู้ติดตามก็ได้รับสถานะในเรื่องของการเป็นผู้ติดตามว่าเป็นลูกใคร และมีการกำหนดตัวเลขแรงงานข้ามชาติขึ้นมาในช่วง พ.ศ. 2548-2549 เป็นต้นมา สภาพหรือปัญหาที่เห็นได้ชัดเจนคือ เด็กที่ติดตามผู้ปกครองมาจะมีอายุเกินเกณฑ์การศึกษา มีอายุที่young เข้าสู่แรงงาน รวมถึงพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานเพื่อการป้องกันการใช้แรงงานเด็กตอนนั้นผู้คนยังไม่ให้ความสนใจมากนัก ส่งผลให้เด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี เข้าไปอยู่ใน

สภาพการจ้างงานอุตสาหกรรมประมงต่อเนื่องหรืออุตสาหกรรมประมง โดยเฉพาะภาคธุรกิจ ที่เกี่ยวกับการจับสัตว์น้ำ การแปรรูปสัตว์น้ำ ซึ่งแรงงานไทยให้ความสนใจจำนวนน้อย

สาเหตุที่ทำให้เด็กเข้าสู่กระบวนการเป็นแรงงานเด็กข้ามชาติ

เด็กที่ติดตามพ่อแม่เข้ามาทำงาน อาจยังไม่ได้เข้ามาทำงานใช้แรงงานในช่วงแรก แต่หลังจากที่เด็กติดตามพ่อแม่หรือสมาชิกคนอื่นๆ ไปทำงานด้วย และยังไม่ได้รับโอกาสทางการศึกษา เมื่อมีเวลาว่างจึงได้เริ่มต้นจากการทำงานเล็กๆ น้อยๆ และตัดสินใจเพื่อที่จะเข้าสู่การเป็นแรงงานเด็กอย่างเต็มตัว เพื่อช่วยเหลือพ่อแม่และหารายได้เข้าครอบครัว ต้องการช่วยครอบครัวชำระหนี้สินหรือทำงานแทนผู้อื่น ส่งผลให้แรงงานเด็กข้ามชาติเข้าสู่การเป็นแรงงานตั้งแต่อายุน้อยๆ ถึงแม้ว่าเด็กจะเป็นอีกกำลังแรงงานของครอบครัวแต่ผู้ที่จัดการรายได้คือผู้ปกครอง ดังนั้น แม้ว่าเด็กบางคนไม่ได้มีเป้าหมายในการทำงาน แต่สุดท้ายเด็กกลุ่มนี้ก็ต้องเข้าสู่กระบวนการทำงานโดยไม่ได้ตั้งใจ

ส่วนแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาที่สมัครใจเข้ามาทำงานได้ให้เหตุผลของการเข้ามาทำงานว่า เป็นเพราะแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาต้องการรายได้เลี้ยงตัวเอง ต้องการงานเพื่อที่จะได้นำเงินที่ได้จากการทำงานไปซื้อของที่ตัวเองอยากได้โดยไม่ต้องขอผู้ปกครอง และให้เหตุผลว่าไม่อยากเข้าเรียนต่อเนื่องจากตัวเองมีอายุที่เยอะแล้ว ต้องไปเริ่มเรียนกับเด็กไทยที่มีอายุน้อยกว่าตัวเอง จึงทำให้ลำบากในการปรับตัวและรู้สึกอายเพื่อนร่วมชั้นเรียน

ลักษณะการทำงานในสถานประกอบการที่พบแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา

แรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาเข้ามาทำงานกระจายตัวตามสถานประกอบการต่างๆ ซึ่งเด็กกลุ่มนี้ทำงานปะปนกับกลุ่มแรงงานข้ามชาติ จะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มดังนี้

1. แรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาในสถานประกอบการประมงต่อเนื่อง แรงงานเด็กกลุ่มนี้จะอาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ติดกับทะเล เช่น ชุมชนตำบลปากน้ำ อำเภอมือเมือง จังหวัดระยอง ทำงานในบริเวณแพปลา ซึ่งเป็นสถานประกอบการขนาดเล็ก ไม่มีความแออัด มีอากาศถ่ายเทสะดวก แต่มีปัญหาในเรื่องของกลิ่นเหม็นคาวจากอาหารทะเล โดยประเภทของงานที่ทำและลักษณะการทำงานของกลุ่มแรงงานเด็กมีดังต่อไปนี้

1.1 การทำหมึก/ตากหมึก ลักษณะการทำงานของแรงงานเด็กจะเข้ามาทำงานในแพปลา โดยเรือที่ออกไปหาหมึกโดยเฉพาะเข้ามาเทียบท่าเรืออาทิตย์ละ 2-3 วัน จากนั้นกลุ่มเด็กที่เป็นแรงงานจะเป็นผู้เตรียมอุปกรณ์โดยมีมีดเล็กๆ กับช้อนเพื่อไปขูดขี้ปลาหมึกและแกะตาปลาหมึกออก หลังจากนั้นแรงงานเด็กจะนำปลาหมึกล้างในน้ำเกลือ

แล้วนำปลาหมึกไปตากในตะแกรงเพื่อให้ปลาหมึกแห้ง แล้วนำปลาหมึกแห้งไปเรียงแผ่ด
ใส่กล่องเพื่อให้รถมารับไปส่งขายต่อ

1.2 ต้มปลา/ตากปลา ลักษณะการทำงานของแรงงานเด็กข้ามชาติจะ
ทำงานในพื้นที่ของบ้านเช่าที่นายจ้างได้จัดเตรียมไว้ให้ แรงงานผู้ใหญ่จะต้มปลาไว้ หลัง
จากที่ต้มเสร็จแล้วแรงงานเด็กจะนำเอาปลาไปที่ต้มมาเทใส่ตะแกรงแล้วนำไปตากในลานที่
จัดเตรียมไว้สำหรับตากปลา ทั้งไว้ประมาณสองชั่วโมงแล้วไปกลับด้าน เมื่อปลาแห้งก็จะนำ
ปลามาแพ็คใส่ถุงไว้ถุงละ 5 กิโลกรัม เพื่อรอให้รถมารับไปขาย

1.3 ตัดหัวปลาไก่ ลักษณะการทำงานของแรงงานเด็ก ซึ่งลักษณะการ
ทำงานตัดหัวปลานี้จะเป็นการทำงานเหมารับปลามาทำที่ห้องพัก เป็นการทำงานในลักษณะ
ครอบครัว โดยจะมีรถนำปลามาส่งเป็นถุง 5-10 ถุง ถุงละ 5 กิโลกรัม ซึ่งถ้าสมาชิกใน
ครอบครัวช่วยกันตัดหัวปลาจะได้วันละ 5-6 ถุง แต่ถ้าเป็นในส่วนของแรงงานเด็กจะตัดหัว
ปลาได้วันละ 1-2 ถุง/วัน ซึ่งมีรายได้ถุงละ 70 บาท ทั้งนี้ปลาไก่ไม่ได้มีทุกวัน อาทิตย์หนึ่ง
จะขึ้นที่ แต่หากเป็นประเภทปลาที่เอาไปทำลูกชิ้น ลักษณะการทำงานจะเป็นการชูดเอาเนื้อ
ปลาเพื่อนำไปซังเป็นกิโลกรัม นายจ้างจะคิดให้กิโลกรัมละ 10 บาท

1.4 การคัดเลือกปลาไก่ ลักษณะการทำงานของแรงงานเด็กจะเข้า
ทำงานในแพปลา โดยเรือที่ออกไปหาปลาจะเข้ามาเทียบท่าเรือ หลังจากเรือเข้ามาแล้ว
จะมีการนำเอาปลาที่หามาได้นั้นเทลงแพปลา จากนั้นกลุ่มแรงงานเด็กจะเข้าไปเลือกปลา
ที่เป็นปลาไก่หรือลูกปลาที่มีขนาดเล็กที่สุดใส่ตะกร้าแล้วนำไปซังกิโลกรัม

ชั่วโมงการทำงานและค่าตอบแทนจากการทำงาน การทำงานในสถานประกอบการ
การประมงต่อเนื่องส่วนมากเป็นการทำงานตอนกลางวัน โดยปกติจะเริ่มทำงานตั้งแต่
6.00 - 8.00 น. และเวลาเลิกงาน 16.00-18.00 น. หรือบางวันเริ่มทำงานตั้งแต่เช้ามืด
และเสร็จงานบ่ายโมง ซึ่งจะขึ้นอยู่กับปริมาณของสัตว์น้ำ ทั้งนี้ ชั่วโมงการทำงานในสถาน
ประกอบการขนาดเล็กของแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาที่ทำงานอยู่ 8-11 ชั่วโมง/
ต่อวัน ส่วนใหญ่เป็นเพราะแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาทำงานในระบบการจ้างเหมา
แรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาที่ทำงานในสถานประกอบการประมงต่อเนื่องกลุ่มนี้ได้
รับค่าตอบแทนตามที่นายจ้างกำหนด โดยเป็นการจ่ายแบบรายวันซึ่งเมื่อเสร็จภารกิจจาก
การทำงานจะคิดให้ตามน้ำหนัก (กิโลกรัม) ของสัตว์น้ำ เช่น ค่าตอบแทนการคัดเลือกปลา
ไก่ซังกิโลกรัม จะได้วันละ 100-150 บาท ค่าตอบแทนการทำปลาหมึกจะได้วันละ 300-400
บาท ค่าตอบแทนตัดหัวปลาจะได้วันละ 140-400 บาท เป็นต้น

2. แรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาในสถานประกอบการรับจ้างทั่วไป เป็น
สถานประกอบการร้านอาหาร ร้านรับซื้อของเก่า ช่างซ่อม ร้านขายของชำ เลี้ยงเด็ก

ลักษณะเป็นการทำงานอยู่ในร้านประกอบการ แรงงานเด็กจะได้รับมอบหมายงานจาก นายจ้างที่เป็นลักษณะงานที่เหมาะสมกับแรงงานเด็ก ซึ่งแรงงานเด็กกลุ่มนี้จะมีหน้าที่รับผิดชอบในลักษณะงาน ดังนี้

2.1 งานร้านค้า-ร้านอาหาร เนื่องจากแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติ กัมพูชาเป็นที่ต้องการของผู้ประกอบการค้าต่างๆ โดยเฉพาะร้านอาหาร ร้านขายอาหาร แผงลอย เด็กกลุ่มนี้จะทำงานตั้งแต่เด็กเปิดร้าน เสิร์ฟอาหาร ล้างจาน ทำอาหาร ฝ้าหน้าร้าน เป็นต้น

2.2 งานรับใช้ตามบ้าน เด็กแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชากลุ่มนี้มักอาศัยอยู่กับนายจ้าง และช่วยทำงานบ้านต่างๆ อย่างเช่น ซักผ้า ทำกับข้าว ทำความสะอาดบ้าน เลี้ยงเด็ก ซึ่งลักษณะการทำงานของเด็กจะขึ้นอยู่กับนายจ้างที่จะเรียกใช้ และหยุดวันเสาร์-อาทิตย์

2.3 งานรับจ้างและงานบริการต่างๆ แรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา มีลักษณะการทำงานเป็นเด็กส่งของตามตลาด แจกใบปลิว เด็กเติมน้ำมัน ช่างซ่อมรถ ร้านรับซื้อของเก่า จะพบเด็กกลุ่มนี้ทำงานปะปนอยู่กับกับแรงงานผู้ใหญ่ตามสถานประกอบการต่างๆ เช่น ช่างซ่อมร้านซ่อมมอเตอร์ไซค์ และต่อสายไฟภายในเรือ ทำงานวันเสาร์-อาทิตย์ หรือหากทำงานในวันปกติทางร้านจะให้หยุดสัปดาห์ละ 1 วัน ส่วนงานรับซื้อของเก่า จะทำในวันเสาร์-อาทิตย์ หากเป็นวันปกติจะทำงานหลังเลิกเรียน ถ้าแก่ให้บ้านพักอยู่ในสถานที่ทำงานฟรี งานที่ทำคือรับซื้อของเก่า รับซื้ออวน แยกประเภทของเก่า

ชั่วโมงการทำงานและค่าตอบแทนจากการทำงาน ลักษณะการทำงานรับจ้างทั่วไปของแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชามีลักษณะเป็นการทำงานอยู่ในร้านประกอบการ โดยส่วนใหญ่แล้วร้านประกอบการจะมีแรงงานเด็กสัญชาติกัมพูชาเข้ามาทำงาน และได้รับมอบหมายงานจากนายจ้าง ชั่วโมงการทำงานของแรงงานส่วนใหญ่ทำงาน 8-11 ชั่วโมง แรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาจะได้รับเงินจากนายจ้างเป็นรายวันหรือบางคนได้รับค่าจ้างเป็นรายสัปดาห์ ซึ่งส่วนใหญ่จะได้รับ 200-350 บาทต่อวัน ขึ้นอยู่กับงานที่นายจ้างให้ทำหรือประเภทของงานนั้นๆ

สรุปผลและอภิปรายผล

กระบวนการเข้าสู่การเป็นแรงงานของเด็กติดตามแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาที่เคลื่อนย้ายถิ่นฐานเข้ามาหางานทำในประเทศไทยเนื่องจากสถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา

ออกเดินทางเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของตนเองเพื่อออกมาหางานทำ ซึ่งในการเข้ามาทำงานของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาจะมีหลายวิธีในการเข้ามา เช่น การเข้ามาแบบถูกกฎหมาย การเข้ามาแบบผิดกฎหมาย โดยแต่ละคนมีรูปแบบวิธีการในการเข้ามาทำงานต่างกัน ทำให้การเคลื่อนย้ายถิ่นในการเข้ามาทำงานส่งผลให้เด็กข้ามชาติต้องติดตามพ่อแม่เข้ามาทำงานเป็นแรงงานในประเทศไทย ซึ่งแนวคิดทฤษฎีการย้ายถิ่นฐานแนวสังคมนิยม (Castles and Miller: 1994) อธิบายกระบวนการเข้าสู่การเป็นแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาว่า การย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติเป็นระบบที่ครอบคลุมปัจจัยทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม กฎหมาย และการเมืองระหว่างประเทศ

นอกจากนั้นการย้ายถิ่นยังรวมถึงกระบวนการนับตั้งแต่การตัดสินใจเดินทางออกจากประเทศต้นทางไปยังประเทศผู้รับโดยผ่านเครือข่ายของผู้ย้ายถิ่นในประเทศต้นทาง กระบวนการย้ายถิ่นมีระบบเครือข่ายทางสังคมในการเป็นแบบอย่างและชักชวนกันให้เคลื่อนย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานในประเทศไทย ซึ่งแรงงานส่วนใหญ่เป็นเครือญาติหรือคนบ้านใกล้เรือนเคียงกัน เห็นการเปลี่ยนแปลงของเพื่อนบ้านที่เข้ามาทำงานก่อน จึงทำให้เกิดความดึงดูดที่จะเคลื่อนย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาให้เข้ามาทำงานในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้การเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาจึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เด็กข้ามชาติที่ติดตามพ่อแม่เข้ามาทำงานในประเทศไทยเสี่ยงต่อการเข้าสู่กระบวนการเป็นแรงงานเด็ก จนเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาออกเดินทางเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของตนเองเพื่อออกมาหางานทำ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของมูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน (2558: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องสถานการณ์เด็กข้ามชาติและแรงงานเด็กข้ามชาติในกิจการอุตสาหกรรมต่อเนื่องประมง พื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า เด็กข้ามชาติส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งนี้อยู่ในวัยเรียนและควรที่จะได้รับสิทธิทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง แต่ด้วยความจำเป็นทางเศรษฐกิจและความคาดหวังในบทบาทของสมาชิกในครอบครัวแรงงานข้ามชาติ ทำให้เด็กส่วนใหญ่อยู่ภายใต้แนวโน้มความเสี่ยงที่จะเข้าสู่กระบวนการเป็นแรงงานข้ามชาติ กระบวนการเข้าสู่การเป็นแรงงานเด็กสัญชาติกัมพูชาในพื้นที่ชุมชนปากน้ำ ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง เกิดจากการหารายได้ที่มากกว่าการทำงานในประเทศกัมพูชา โดยผ่านการชักชวนจากคนรู้จักที่ทำให้เกิดแรงจูงใจอยากเข้ามาทำงานในประเทศไทย และการช่วยเหลือครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภางค์ จันทวนิช และคณะ (2550) เรื่องการใช้แรงงานเด็กในภาคประมงต่อเนื่อง ประมง เกษตรกรรม และคนรับใช้ในบ้าน พบว่า สาเหตุของการเข้ามาทำงานเนื่องจากความยากจน เด็กจึงต้องช่วยเหลือครอบครัวและตอบแทนบุญคุณของพ่อแม่

การทำงานของแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา ลักษณะการทำงานแบ่งออกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มที่ 1 ทำงานประมงต่อเนื่อง แรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาในสถานประกอบการประมงต่อเนื่อง เป็นสถานประกอบการขนาดเล็ก มีลักษณะงานในส่วนของการคัดเลือกปลา, ต้มปลา/ตากปลา เป็นต้น ซึ่งในส่วนของชั่วโมงการทำงานของแรงงานส่วนใหญ่ทำงาน 8-11 ชั่วโมง และกลุ่มที่ 2 ทำงานรับจ้างทั่วไป เช่น สถานประกอบการ ร้านอาหาร ร้านรับซื้อของเก่า ช่างซ่อม ร้านขายของชำ เลี้ยงเด็ก ซึ่งในลักษณะเป็นการทำงานอยู่ในร้านประกอบการ แรงงานเด็กจะได้รับมอบหมายงานจากนายจ้างที่เป็นลักษณะงานที่เหมาะสมกับแรงงานเด็ก ชั่วโมงการทำงานของแรงงานส่วนใหญ่ทำงาน 8-11 ชั่วโมง แรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาจะได้รับเงินจากนายจ้างเป็นรายวัน และได้รับค่าตอบแทนตามลักษณะการทำงานที่ได้รับมอบหมายจากนายจ้าง ซึ่งแนวคิดหลักของอนุสัญญาสิทธิเด็กได้เน้นให้เห็นว่าเด็กนั้นยังไม่เติบโตเต็มที่ทั้งทางร่างกายและจิตใจจึงต้องการการพิทักษ์ดูแลเป็นพิเศษ รวมถึงต้องการความคุ้มครองทางกฎหมายที่เหมาะสมทั้งก่อนและหลังการเกิด อนุสัญญาสิทธิเด็กได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำให้รัฐภาคีสมาชิกแห่งอนุสัญญาสิทธิเด็กมีพันธกรณีพึงปฏิบัติต่อเด็กทั้งหลาย และได้บัญญัติถึงสิทธิที่เด็กควรจะได้รับการคุ้มครองเรื่องสิทธิในการดำรงชีวิต (Survival Rights) หรือสิทธิที่ว่า สิทธิในการได้รับการปกป้องคุ้มครอง (Protection Rights) และสิทธิได้รับการพัฒนา รวมไปถึงแรงงานเด็กสัญชาติกัมพูชาต้องได้เรียนรู้ถึงสิทธิขั้นพื้นฐานที่ตนเองควรจะได้รับ และเรียนรู้ถึงการปกป้องตนเองจากการถูกละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถใช้อ้อมลูขั้นตอนการเข้าสู่การเป็นแรงงานเด็ก และลักษณะการทำงานของแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาในการใช้เป็นนโยบาย หรือจัดกิจกรรมเพื่อปกป้องคุ้มครองแรงงานเด็กจากการถูกละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน
2. ควรมีการศึกษางานวิจัยเรื่องแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาอย่างครอบคลุมในเรื่องการเข้าสู่การเป็นแรงงานเด็กในหลากหลายประเภท เพื่อแสดงให้เห็นถึงการเข้าสู่การเป็นแรงงานเด็กข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา และเป็นข้อมูลเพื่อลดการถูกละเมิดสิทธิของแรงงานเด็กข้ามชาติ

บรรณานุกรม

- กระทรวงแรงงาน. (2560). สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว. [ออนไลน์]. ได้จาก: <https://www.doe.go.th/alien>. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 16 พฤศจิกายน 2560].
- เข็มพร วิรุณราพันธ์. (2542). รายงานการวิจัยเรื่องความต้องการพื้นฐานของแรงงานเด็ก
ในเขตกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก.
- เปริกา ชูบรรจง และวรดา แต่งสอน. (2554). การศึกษาคุนภาพชีวิตของแรงงานต่างด้าว
ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร. ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ยุพาวดี ปะทะโน. (2545). ปัญหาการใช้แรงงานเด็กต่างชาติและแนวทางการแก้ไข กรณี
ศึกษาของมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก (มพด.). วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- รุ่งนภา ยรรงเกษมสุข และวรัญญา จิตรผ่อง. (2553). แรงงานเด็กข้ามชาติ: การแก้ไข
ปัญหาและการคุ้มครองตามกฎหมาย. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยการย้าย
ถิ่นแห่งเอเชีย สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมพงศ์ สระแก้ว. (2559). เครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน. [ออนไลน์]. ได้จาก:
<https://pnthailand.org/child-protection/>. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 16 พฤศจิกายน 2560].
- สุภางค์ จันทวานิช. (2550). การใช้แรงงานเด็กภาคประมง ต่อเนื่องประมง เกษตรกรรม
และคนรับใช้ในบ้าน จังหวัดสมุทรสาคร. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติสิทธิเด็ก. (2553).
[ออนไลน์]. ได้จาก: www.moe.go.th/moe/th/news/detail. [สืบค้นเมื่อ วัน
ที่ 28 พฤศจิกายน 2560].
- อมรทิพย์ อมราภิบาล และจิราพร วรเสน. (2554). การประเมินความต้องการของเด็กต่าง
ชาติกรณีศึกษาเด็กพม่าในจังหวัดระนอง. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- Castles and Miller. (1994). ทฤษฎีการย้ายถิ่น. [ออนไลน์]. ได้จาก: [http://www.thapra.
lib.su.ac.th/objects/](http://www.thapra.lib.su.ac.th/objects/). [สืบค้นเมื่อ วันที่ 16 พฤศจิกายน 2560].

การจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านขุนอำไพพาณิชย์

Management of the Historic House Museum of Khun Ampai Panich.

ธัญพงศ์ สารรัตน์^{*} Thanypong Sararat
ชนมน สุวงค์^{**} Chanamon Sookawong, อภิชาติ มุกดาม่วง^{***} Apichat Mookdamuang

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง การจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านขุนอำไพพาณิชย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านขุนอำไพพาณิชย์ เพื่อนำเสนอรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการจัดการให้เป็นอนุสรณ์และแหล่งเรียนรู้ เชิดชูเกียรติบุคคลที่ทำคุณประโยชน์แก่ท้องถิ่นเมืองศรีสะเกษ ด้วยวิธีการศึกษาจากเอกสาร การศึกษาภาคสนาม รวมถึงสัมภาษณ์ทายาทและผู้ที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ ผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์แห่งนี้อยู่ภายใต้การบริหารงานของทายาทขุนอำไพพาณิชย์ (อินทร์ นาคสีหราช) และกรมศิลปากร ปัญหาที่พบ คือ จำนวนผู้เข้าชมที่ผ่านมายังไม่มากนัก ส่วนใหญ่มาจากทำเลที่ตั้ง รวมทั้งไม่มีบุคลากรประจำให้บริการ การเข้าไปต้องนัดหมายล่วงหน้า คณะผู้ศึกษาจึงได้เสนอแนวทางและรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ตึกขุนอำไพพาณิชย์ เพื่อให้ประสบผลสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์ของความเป็นแหล่งเรียนรู้ต่อไป

คำสำคัญ: ขุนอำไพพาณิชย์, พิพิธภัณฑ์บ้านบุคคลสำคัญ, แหล่งเรียนรู้

Abstract

This study on Management of Baan Khun Ampai Panich Museum aims to study the current condition and management of Baan Khun Ampai Panich Museum for presenting formats and methods that are suitable for managing this museum as the monument and learning source to admire persons who made benefits to Sisaket. The research was conducted through documentary study, field study, and

^{*} อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

^{**} อาจารย์ ดร. ประจำสาขาการประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

^{***} อาจารย์ประจำสาขาการประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

^{*}Lecturer, Social Education, Sisaket Rajabhat University

^{**} Lecturer, Dr, Elementary Education, Sisaket Rajabhat University

^{***} Lecturer, Elementary Education, Sisaket Rajabhat University

interview with heirs and related persons. The results revealed that management of Baan Ampai Panich Museum was under management of heirs of Khun Ampai Panich (Intaranak Siharat) and Fine Arts Department. Problem is small number of visitors due to location and lack of full-time personnel requiring visitors to make advance appointments for visiting. Consequently, the researchers proposed the guidelines and management model of Baan Khun Ampai Panich Museum in order to be successful and achieve its goal to become the learning source.

Keywords: *Khun Ampai Panich, Historic House Museum, Learning Center.*

บทนำ

การเผยแพร่ความรู้ในเรื่องศิลปวัฒนธรรมของชาติที่ดีวิธีหนึ่ง คือ การส่งเสริมการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เพื่อให้เป็นแหล่งรวบรวม สงวนรักษา ศึกษาวิจัย และจัดแสดงสิ่งซึ่งเป็นหลักฐานที่มีความสำคัญต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม (จิรา จงกล, 2532: 22) เป็นการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองมายาวนานของชาติไทยได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อนักเรียน นักศึกษา และประชาชนที่สนใจ รวมทั้งชาวต่างประเทศที่เข้ามาศึกษาหาความรู้ได้อย่างทั่วถึง และได้รับความเพลิดเพลินเมื่อมีโอกาสได้ชื่นชมกับงานศิลปกรรมที่งดงาม อันเกิดจากความเชี่ยวชาญและความสุนทรีย์ของช่างผู้สร้างผลงานแขนงต่างๆ สะท้อนให้เห็นถึงสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมประเพณีไทยได้อย่างโดดเด่นเป็นที่ภาคภูมิใจ พิพิธภัณฑ์จึงมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นแหล่งเรียนรู้ให้ความเข้าใจมรดกวัฒนธรรมของคนในสังคม

ภาพที่ 1 ขุนอำไพพาณิชย์ (ชุดขาวยืน)

ที่มา: ศิริชช พรหมดี, 2555: 91.

อาคารขุนอำไพพาณิชย์ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ บนถนนศรีสะเกษ-อุบล ชาวบ้านเรียกว่า “ตึกขุนอำไพ” หรือ “บ้านขุนอำไพ” ซึ่งเป็นของขุนอำไพพาณิชย์ (นายอินทร์ นาคสีหราช) สร้างแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2468 ช่วงก่อสร้างเป็นชาวจีนและชาวยุวน เดิมเป็นบ้านส่วนตัวของขุนอำไพพาณิชย์แต่ไม่มีบุตรสืบสกุล จึงได้ขอนางเฉลา ช. วรุณชัย หลานสาวมาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรมและได้รับมรดกในเวลาต่อมา (สภาวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ; สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ, 2543: 45)

❖ ภาพที่ 2-3 บ้านขุนอำไพฯ ก่อนการบูรณะที่มีรอยแตกร้าวทำให้ลวดลายทางศิลปกรรมชำรุด
ที่มา: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ, 2542: 107.

อาคารขุนอำไพพาณิชย์ เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน 2 ชั้น สีครีม ไม่มีรากฐาน ฝาปูนปั้นมีสีเหลืองเข้มและสีขาว ผนังมีความหนาประมาณ 6 นิ้ว ถึง 8 นิ้ว ก่ออิฐแบบครึ่งละแผ่น ฉาบปูน ใช้ความหนาของผนังด้านข้างรับน้ำหนักแทนคานและเสา มีฝาปูนปั้นประดับอยู่ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง (สุรศักดิ์ แก้วธรรมา, 2557: 11)

ลวดลายส่วนมากได้รับอิทธิพลจากศิลปะและความเชื่อตามคติจีนโบราณ ลวดลายเหล่านี้มักปั้นประดับไว้เหนือประตูหน้าต่างและตามเสาของอาคารไม้ โดดงประตูเป็นศิลปกรรมแบบตะวันตก เน้นความหมายเป็นคำอวยพร คือ ฮก ลก ซิ่ว อันได้แก่ ชาดี วาสนา ทรัพย์สมบัติ และความยั่งยืน ลายคางคาวเงินเหรียญ หมายถึง ความพรั่งพร้อมด้วยโชคลาภ นอกจากนี้ยังมีลายพรรณพฤกษาและลายดอกไม้ต่างๆ เช่น ลายดอกบัว ลายก้านขด (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552: 16)

ภาพที่ 4 สภาพบ้านขุนอําไพพาดิษย์ในปัจจุบัน

ตัวเสาด้านหน้าชั้นบนล้อมภาพศิลาจำหลัก ส่วนเสาด้านหน้าชั้นล่างเขียนลายลือสิธรรมชาติของแผ่นศิลาด้วยหินอ่อน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ, 2542: 109)

อาคารหลังนี้ชายคามิไม้ฝาเพดาน ประตูแบบจีนมีลักษณะเป็นบานเทียมเหมือนกันทั้งชั้นบนและชั้นล่าง เหนือประตูทำเป็นช่องระบายอากาศ ลักษณะโค้ง ประกอบด้วยไม้ฉลุลวดลายอย่างประณีตงดงามมาก

ปัจจุบันไม่มีผู้อยู่อาศัยเนื่องจากอยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรม และเริ่มหักพังลงมาเรื่อยๆ จึงได้รับการบูรณะโดยกรมศิลปากร เพราะเป็นอาคารที่มีคุณค่าทางศิลปกรรม โดยเฉพาะที่ชั้น 2 รวบรวมข้าวของเครื่องใช้ตั้งแต่สมัยขุนอําไพพาดิษย์ไว้เป็นหมวดหมู่ บอกเล่าประวัติเรื่องราวผู้เป็นเจ้าของไว้ให้ศึกษา ผู้ที่สนใจจะชมในส่วนนี้ต้องติดต่อเจ้าของบ้านล่วงหน้า เพราะเป็นที่ส่วนบุคคลและต้องจำกัดจำนวนผู้ที่ขึ้นไปชมแต่ละครั้ง เพราะเป็นอาคารเก่าและมีสิ่งของมีคุณค่าทางจิตใจต่อลูกหลานในตระกูลอยู่จำนวนมาก ต่อมาภายหลังได้รับรางวัลชนะเลิศโครงการดีเด่นการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมในเมือง พ.ศ. 2530 ซึ่งส่งประกวดโดยหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ ที่ได้เสนอโครงการอนุรักษ์อาคารขุนอําไพพาดิษย์เข้าประกวดแข่งขันกับอีก 18 จังหวัดทั่วประเทศ และได้รับรางวัลชนะเลิศในฐานะที่เป็นสถาปัตยกรรมโบราณดีเด่น และทางราชการได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานในส่วนของเอกชนด้วย (สุรศักดิ์ แก้วธรรมมา, 2557: 11) หลังจากขุนอําไพพาดิษย์ถึงแก่กรรมแล้ว อาคารหลังนี้ได้เปิดให้เข้าเป็นที่พักอาศัยและประกอบกิจการค้าอยู่จนร่วม 40 ปี (วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดศรีสะเกษ, 2544: 130) และกรมศิลปากรโดยสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 9 นครราชสีมา ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ

ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 112 ตอนที่ 65ง วันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2537 เนื้อที่ประมาณ 2 งาน 26 ตารางวา ปัจจุบันเปิดเป็นร้านจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมจากชุมชนต่างๆ เป็นของฝากของที่ระลึกจากศรีสะเกษ (ศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ, 2558: 121)

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ยังไม่พบการศึกษาเรื่องดังกล่าวโดยตรง มีเพียงงานวิจัยเรื่อง “วิถีชีวิตชาวจีนในเขตสถานีรถไฟศรีสะเกษ” ของวรเทพ สันติวรวิทย์ (วรเทพ สันติวรวิทย์, 2542: 9) เพียงเรื่องเดียวที่ส่วนหนึ่งกล่าวถึงบทบาทของชุมชนอำเภอไพพาศิขย์ในด้านการค้า ซึ่งในการเขียนบทความนี้ คณะผู้เขียนได้อาศัยงานวิจัยดังกล่าวในการศึกษาบทบาทของชุมชนอำเภอไพพาศิขย์ และจากประวัติความเป็นมาของอาคารทำให้ทายาทตระกูล ช. วรณชัย คือ คุณสุมาลี และคุณพิพัฒน์พงศ์ ได้จัดตั้งพิพิธภัณฑ์บ้านชุมชนอำเภอไพพาศิขย์ขึ้น ณ บ้านที่เคยพักอาศัยของชุมชนอำเภอไพพาศิขย์ ซึ่งถือว่าการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ในรูปแบบลักษณะที่เป็นบ้านบุคคลสำคัญแห่งแรกๆ ในภาคอีสาน (มิวเซียมสยาม, 2558: 8) ได้เปิดให้เข้าชมมาตั้งแต่ พ.ศ. 2548 ในโอกาส 100 ปี ชุมชนอำเภอไพพาศิขย์ (สจ.ช.อบ. 008/2448: เรื่อง ชุมชนอำเภอไพพาศิขย์ ข้าราชการเมืองศรีสะเกษ) ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์ได้อยู่ในความดูแลของทายาทชุมชนอำเภอไพพาศิขย์ รูปแบบการบริหารจัดการยังไม่มีชัดเจนแน่นอน จึงอาจส่งผลกระทบต่อการประเมินศักยภาพของพิพิธภัณฑ์เพื่อให้ทราบถึงสภาพปัจจุบันและการบริหารจัดการที่อาจจะเป็นแนวทางต่อการจัดการที่มีประสิทธิภาพต่อไป (สุมาลี ช. วรณชัย; และพิพัฒน์พงศ์ ช. วรณชัย, 2561: สัมภาษณ์)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านชุมชนอำเภอไพพาศิขย์
2. เพื่อเสนอแนวทางและรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านชุมชนอำเภอไพพาศิขย์

ขอบเขตของการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูล รวมถึงวิเคราะห์ข้อมูลโดยมีขอบเขตควบคุมเนื้อหาในเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. ประวัติและผลงานของชุมชนอำเภอไพพาศิขย์โดยสังเขป
2. พิพิธภัณฑ์บ้านชุมชนอำเภอไพพาศิขย์ ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิหลังของบ้านประวัติการจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ สภาพปัจจุบันและการจัดการพิพิธภัณฑ์ และแนวทางการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านชุมชนอำเภอไพพาศิขย์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต

❖ ภาพที่ 5-6 พื้นที่ของผู้ดูแลรักษาบ้าน
ที่มา: ดร. ชนมน์ สุขวงศ์: 6 ตุลาคม 2561

3. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย และกรณีศึกษาพิพิธภัณฑท์ที่เกี่ยวข้อง เช่น แนวคิดเกี่ยวกับพิพิธภัณฑท์ ทฤษฎีการจัดการแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ งานวิจัยที่ศึกษาประวัติ ชีวิต และผลงานของขุนอำไพพาณิชย์ งานวิจัยที่ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการพิพิธภัณฑท์บ้านบุคคลสำคัญ งานวิจัยที่ศึกษาแนวคิดรูปแบบการจัดตั้งพิพิธภัณฑท์บ้านบุคคลสำคัญในอนาคต และงานที่ศึกษากรณีศึกษาบ้านพิพิธภัณฑท์บ้านบุคคลสำคัญ เช่น พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติศิลป์ พีระศรี อนุสรณ์ บ้าน ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช พิพิธภัณฑท์และห้องสมุดบ้านจิรายุ-พูนทรัพย์ และพิพิธภัณฑท์บ้านบุคคลสำคัญกรมมนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ เป็นต้น ใช้เป็นแนวทางศึกษาในบทความนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาคั้งนี้ เป็นการศึกษา วิเคราะห์ และอภิปรายแนวทางการจัดการพิพิธภัณฑท์บ้านขุนอำไพพาณิชย์ โดยมีวิธีการศึกษาดังนี้

1. การศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความสำคัญและที่มาของการศึกษา ประเด็นปัญหา แนวคิด ทฤษฎี และกรณีศึกษาพิพิธภัณฑท์ที่เกี่ยวข้องต่างๆ รวมถึงประวัติความเป็นมาและข้อมูลพื้นฐานทั่วไปที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ ฯลฯ เพื่อใช้เป็นแนวทางศึกษาและทำความเข้าใจจากแหล่งสารสนเทศต่างๆ

2. มีการสำรวจบ้านขุนอำไพพาณิชย์ ริมนถนนอุบล-ศรีสะเกษ ในตัวเมืองศรีสะเกษ เพื่อทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ สภาพปัจจุบัน การบริหารจัดการรูปแบบพิพิธภัณฑท์ การจัดกิจกรรมภายในบ้าน ฯลฯ ซึ่งตั้งอยู่เลขที่ 1042-1047 ถนนอุบล ต. เมืองใต้ อ. เมืองย จ. ศรีสะเกษ

3. มีการสัมภาษณ์ คือ เป็นการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการแบบเป็นกันเองรายบุคคลกับทายาทขุนอําไพพาณิชย์ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านขุนอําไพพาณิชย์ การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยนำเสนอข้อมูลในลักษณะการพรรณนาโวหาร ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่เป็นรูปธรรมจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงกับแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย และกรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องในรูปแบบการบรรยายพรรณนาความการเขียนรายงาน

นิยามศัพท์เฉพาะ

บ้านประวัติศาสตร์ (Historic House Museum) เป็นพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ประเภทหนึ่ง สถานที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์มักจะเคยเป็นที่อยู่ที่ทำงานของบุคคลสำคัญ โดยมีลักษณะการจัดแสดงที่คงสภาพตามความเป็นจริงที่บุคคลนั้นๆ เคยอาศัยอยู่

ผลการวิจัย

การศึกษาการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านขุนอําไพพาณิชย์ครั้งนี้ ผู้ศึกษามีวัตถุประสงค์ในการศึกษาสภาพปัจจุบันของพิพิธภัณฑ์ เพื่อแนะแนวทางและรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านขุนอําไพพาณิชย์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและศึกษาจากเอกสาร การสำรวจ การสัมภาษณ์ ผลการศึกษาสรุปได้ดังต่อไปนี้

❖ ภาพที่ 7-8 (ซ้าย) ป้ายเดิม (ขวา) ป้ายบ้านขุนอําไพพาณิชย์ในปัจจุบัน
ที่มา: ดร. ชนมณ สุขวงศ์: 6 ตุลาคม 2561.

ขุนอําไพพาณิชย์ เป็นคหบดีชาวศรีสะเกษ เป็นคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งสันนิษฐานว่าเดินทางเข้ามายังตัวเมืองศรีสะเกษทางรถไฟ ประกอบธุรกิจค้าขายมีความมั่งคั่ง และสร้างอาคารขุนอําไพพาณิชย์ขึ้นบริเวณย่านตลาดใน (ย่านตลาดเก่า) ซึ่งเป็นย่านธุรกิจศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการค้ายุคแรกๆ ของเมืองศรีสะเกษ

หลังการเสียชีวิตของขุนอำไพพาณิชย์และภริยา ผู้สืบทอดสกุลนาคสีหราชคือนาย หงษ์ทอง นาคสีหราช อาคารหลังนี้ได้รับการตกทอดเป็นมรดกให้กับนางเนลา ช. วรุณชัย บุตรบุญธรรม ซึ่งเดิมเป็นหลานแต่นำมาชุบเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรมเนื่องจากขุนอำไพพาณิชย์ไม่มีบุตร หลังจากนั้นอาคารขุนอำไพพาณิชย์ก็ได้ตกทอดมายังทายาทตระกูลนาคสีหราชอีกหลายรุ่น จนถึงปัจจุบันได้มีการอนุรักษ์อาคารมรดกที่บรรพบุรุษได้สร้างขึ้นและส่งมอบมาให้ไว้เป็นอย่างดี จนกระทั่งองค์กรต่างๆ และหน่วยงานราชการได้เข้ามาร่วมสนับสนุนการอนุรักษ์ตามลำดับ เนื่องจากเล็งเห็นคุณค่าและความสำคัญ ความโดดเด่นด้านศิลปะ สถาปัตยกรรม และประวัติศาสตร์ของอาคารดังกล่าว (วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดศรีสะเกษ, 2544: 98)

ภาพที่ 9-11 การสื่อความหมายโดยรอบบ้านขุนอำไพพาณิชย์
ที่มา: อภิชาติ มุกตาม่วง: 6 ตุลาคม 2561.

บ้านขุนอำไพพาณิชย์เป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อปัญญาที่สะท้อนให้เห็นว่า การที่บุคคลจะประสบความสำเร็จต้องมีความพากเพียรศึกษาหาความรู้ และรู้จักนำความรู้นั้นมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในงานและการดำเนินชีวิตของตน พิพิธภัณฑ์แห่งนี้จัดเป็นพิพิธภัณฑ์ประเภทบ้านประวัติศาสตร์ที่เปิดอย่างเป็นทางการในวันที่ 17 มิถุนายน 2548 ได้ตั้งเป้าหมายไว้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามาภายหลังในสมัยรัชกาลที่ 6-7 และยังสะท้อนถึงบริบททางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นศรีสะเกษ โดยเฉพาะบทบาทของกลุ่มพ่อค้าชาวจีนที่มากับรถไฟ ซึ่งอนุสรณ์ความเจริญรุ่งเรืองของย่านการค้ายุคแรกที่ยังเหลืออยู่เป็นอาคารไม้ที่หลงใหลในปัจจุบัน หนึ่งในนั้นคืออาคารขุนอำไพพาณิชย์ (ศิริชัย พรหมดี, 2555: 91)

พิพิธภัณฑ์บ้านขุนอำไพพาณิชย์ อยู่ในความรับผิดชอบดูแลโดยคุณสุมาลีและคุณพิพัฒน์พงศ์ ช. วรุณชัย ในฐานะทายาท จึงใช้เป็นที่พักอาศัยของทั้ง 2 ท่านนี้ด้วย โดยท่านได้สร้างบ้านหลังใหม่บนที่ดินด้านหลังอาคารโบราณสถาน ส่วนที่บ้านขุนอำไพพาณิชย์นั้นได้

ปรับปรุง มีการเพิ่มบานประตูกระจกใสเข้าไปเพื่อการใช้เครื่องปรับอากาศซึ่งจะไม่กระทบต่อรูปแบบประตูบานเชื่อมและช่องระบายอากาศไม้ผลุลายของดั้งเดิม การปูพื้นด้วยกระเบื้องดินเผาได้ช่วยรักษาสรรยากาศของอาคารโบราณไว้ได้ดี (วสุ ไปษะนันทน์, 2556: 3-4) และได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานส่วนหนึ่งจากกรมศิลปากรและสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ โดยได้รับบริหารจัดการใช้พื้นที่แยกออกจากกัน 2 ส่วน คือ บ้านของขุนอำไพพาณิชย์เดิมเป็นส่วนของพิพิธภัณฑน์ และส่วนพื้นที่อยู่อาศัยของทายาทผู้ดูแลบ้าน

❖ ภาพที่ 12-13 ลวดลายปูนปั้นประดับเหนือทางเข้าซึ่งปัจจุบันเป็นที่จำหน่ายสินค้าพื้นเมือง
ที่มา: ธัญพงศ์ สารรัตน์: 6 ตุลาคม 2561.

ส่วนที่เป็นพิพิธภัณฑน์มีการจัดแสดงแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ชั้น ชั้นล่างเป็นพื้นที่โล่งใช้สำหรับพักรับรองผู้เข้าชม มีมุมจำหน่ายสินค้าที่ระลึกและห้องสุขาไว้ให้บริการ ส่วนพื้นที่ชั้นบนจัดแสดงจำนวน 5 ห้อง ประกอบด้วยห้องพระ ห้องโถงกลาง ห้องรับแขก (เดิม) ห้องนอน และห้องแต่งตัว

ผู้ที่สนใจเข้าชมพิพิธภัณฑน์ต้องนัดหมายผู้ดูแลพิพิธภัณฑน์ล่วงหน้า และสามารถเข้าไปชมได้เฉพาะวันเสาร์และอาทิตย์เท่านั้น ทั้งนี้ไม่เก็บค่าธรรมเนียมเข้าชม โดยมีทายาทขุนอำไพพาณิชย์ทั้ง 2 ท่านเป็นผู้นำชมด้วยตนเอง จึงนับเป็นของจำกัดของพิพิธภัณฑน์แห่งนี้

❖ ภาพที่ 14-15 ภาพวาดบ้านขุนอำไพพาณิชย์ที่วัดพระธาตุเรืองรอง
ที่มา: ธัญพงศ์ สารรัตน์: 6 ตุลาคม 2561.

ทั้งนี้ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการสัมภาษณ์ที่สำคัญ คือ ความลำบากของการหาที่จอดรถ เนื่องจากติดถนนใหญ่และคับแคบ การติดต่อเพื่อการเข้าชม นำชม เนื่องจากพิพิธภัณฑ์อยู่ในพื้นที่ส่วนบุคคลและคนนำชมมีจำกัด และการติดภาพถ่ายและคำอธิบายประกอบเพื่อสื่อความหมายของวัตถุสิ่งของที่จัดแสดงและภาพประกอบ ปัจจุบันคำบรรยายเริ่มมีสื่อตัวอักษรขีดจางและเก่าตามกาลเวลา

❖ ภาพที่ 16-17 ภายในพิพิธภัณฑ์
ที่มา: ธัญพงศ์ สารรัตน์: 6 ตุลาคม 2561.

ส่วนการสืบทอดดูแลพิพิธภัณฑ์นั้น ในกลุ่มทายาทนั้นยังไม่มี ความชัดเจนในหมู่พี่น้องของนางสุมาลีที่จะดูแลพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ต่อไปในอนาคต ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมองเห็นว่าการที่ไม่มีทายาทสืบทอดดูแลพิพิธภัณฑ์เป็นอุปสรรคสำคัญที่จะทำให้พิพิธภัณฑ์แห่งนี้คงอยู่ต่อไป จากข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการจัดการพิพิธภัณฑ์ดังกล่าวมา พบว่าพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ยังขาดการดำเนินงานที่จะพัฒนาให้เป็นพิพิธภัณฑ์บ้านบุคคลสำคัญหรือแหล่งเรียนรู้อย่างสมบูรณ์ในหลายด้าน เช่น การจัดทำทะเบียนวัตถุสิ่งของที่จัดแสดง การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่อง การพัฒนาสื่อสนับสนุนต่างๆ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี นาง

สุมาลีได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า กรมศิลปากรได้ให้คำแนะนำว่า พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ควรให้ความสำคัญกับการเก็บรวบรวมและเผยแพร่ผลงานของขุนอำไพพาณิชย์ คหบดีชาวจีนแห่งท้องถื่นเมืองศรีสะเกษให้มากขึ้น (สุมาลี ช. วรณชัย: สัมภาษณ์)

แนวทางการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านขุนอำไพพาณิชย์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยเน้นในเรื่องการบริหารจัดการ ไม่ควรหวังผลกำไร เป็นแหล่งอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม ควรกำหนดนโยบายในการบริหารจัดการเพื่อเกิดความยั่งยืน ควรแสวงหางบประมาณเพิ่มเติม มีการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอก มีบุคลากรและอาสาสมัครที่เกี่ยวข้องเข้ามาดูแล มีการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวก การประชาสัมพันธ์ มีการจัดกิจกรรมพิเศษ มีการติดตามและประเมินผลจากกลุ่มผู้เข้าชมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีความได้เปรียบในด้านพื้นที่ตั้งเพราะอยู่ริมถนนใหญ่ใจกลางเมือง และควรจัดให้มีร้านขายของที่ระลึก โดยจัดให้เป็นทั้งจำหน่ายหนังสือ ภาพโปสเตอร์ ภาพนิ่ง ของจำลอง ของที่ระลึก และหนังสือที่แสดงประวัติและผลงานของขุนอำไพพาณิชย์ที่มีคุณค่า ควรจัดจำหน่ายที่ระลึก และมีความแตกต่างจากท้องตลาด ซึ่งจะทำให้ผู้เข้าชมเกิดความประทับใจและก่อให้เกิดรายได้ให้แก่พิพิธภัณฑ์อีกทางหนึ่ง

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

พิพิธภัณฑ์บ้านขุนอำไพพาณิชย์มีศักยภาพที่จะเป็นสถานที่สะท้อนชีวิต เป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้อันทรงคุณค่า เป็นแหล่งอ้างอิงและเผยแพร่วัฒนธรรมไทย-จีนที่แสดงให้เห็นรูปแบบการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทยเชื้อสายจีนหลังการเข้ามาของทางรถไฟ ซึ่งในสมัยแรกก็ยังไม่ค่อยมีบทบาทด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองมากนัก เป็นช่วงที่เริ่มอยู่ในระหว่างการสร้างเนื้อสร้างตัวสร้างฐานะของครอบครัวเพื่อให้อยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี เอกลักษณะและความโดดเด่นในประเพณียังอยู่ในระดับครอบครัว ยังเป็นประเพณีของชาวจีนที่ยังไม่ผสมผสานกับประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นมากนัก ตลอดจนอาคารแห่งนี้สามารถพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

พิพิธภัณฑ์บ้านขุนอำไพพาณิชย์ เป็นบ้านที่บ่งบอกถึงความเป็นขุนอำไพพาณิชย์ได้อย่างชัดเจน รูปลักษณะภายนอกแสดงถึงบ้านของคนชั้นกลางที่เรียบง่าย เป็นธรรมชาติ มีความพอเพียง ไม่ยึดติดกับวัตถุ บ้านหลังนี้ไม่มีสิ่งของหรือเครื่องใช้ใดๆ ที่มีราคาสูง มีเพียงสิ่งของจำเป็นในชีวิตประจำวัน ขุนอำไพพาณิชย์มีหลักการดำเนินชีวิตให้มีคุณค่าและมีความสุข การทำงานด้วยความรับผิดชอบต่อหน้าที่จนทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิต สิ่งเหล่านี้เป็นผลจากความมานะ อุตทน ทำให้บ้านขุนอำไพพาณิชย์มีศักยภาพที่จะเป็นแหล่ง

เรียนรู้ให้ประชาชนโดยทั่วไปได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาและเรียนรู้จากสิ่งที่เห็นและนำมาเป็นแบบอย่างที่ดีได้ รวมทั้งยังเป็นแหล่งข้อมูลท้องถิ่นที่ถูกต้องอีกด้วย

การอนุรักษ์บ้านขุนอ่าไพพาณิชย์ให้เป็นพิพิธภัณฑ์ จึงมีความหมายในการที่จะให้ความรู้แก่คนในสังคมรุ่นใหม่ที่ไม่เคยมีโอกาสดูรู้ความเป็นมาและสิ่งที่ตั้งมาก่อน จึงเป็นเรื่องของคนที่คุณค่า มีความเสียสละ ควรต้องช่วยกันและผนึกกำลังที่จะให้ความรู้และสติปัญญาแก่คนในสังคมรุ่นต่อไป ไปไว้ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับประวัติศาสตร์อีสานยุคใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองมากมาย ดังเช่น พรรณิกา ฉายากุล (2555: 142) กล่าวไว้ว่า การสร้างเอกลักษณ์ประจำจังหวัดแต่ละจังหวัดในภาคอีสานก็เปลี่ยนไปตามบริบทที่เข้ามาเกี่ยวข้องเพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการส่งเสริมการท่องเที่ยว การสร้างพื้นที่ทางสังคมและชุมชน การต่อรองอำนาจทางการเมือง เป็นต้น ดังนั้นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ในด้านต่างๆ จึงถูกสร้างหรือส่งเสริมประชาสัมพันธ์ขึ้นเพื่อตอบสนองปัจจัยใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นเช่นกัน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

คณะผู้ศึกษาได้เสนอแนวทางการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านขุนอ่าไพพาณิชย์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตในด้านต่างๆ รวม 9 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ บุคลากร การสร้างเครือข่าย การให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวก การประชาสัมพันธ์ การติดตามและประเมินผล การจัดกิจกรรมพิเศษและร้านของที่ระลึก โดยผู้ศึกษาได้มีข้อเสนอแนะสำหรับใช้ในการศึกษาครั้งต่อไป ดังนี้

1. การศึกษาพิพิธภัณฑ์บ้านบุคคลสำคัญแหล่งอื่นๆ เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์และครอบคลุมมากขึ้น
2. การศึกษาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งองค์กร/หน่วยงานสำคัญสำหรับดูแลพิพิธภัณฑ์บ้านบุคคลสำคัญเป็นการเฉพาะ หากมีการศึกษากันอย่างจริงจังแล้วก็จะได้องค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณทายาทขุนอ่าไพพาณิชย์ที่เอื้อเฟื้อข้อมูล ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ที่อำนวยความสะดวกในการสืบค้นข้อมูล ขอขอบคุณศิษย์ตรีชัย ศรีชัย, อติศักดิ์ อุดมสันต์, ธนพล หวังยศ, ปฎิพล แสนหยุด, บัญชา พล ไยแสง ที่อดทนต่อการเก็บข้อมูลและให้ความช่วยเหลือเรื่องของเทคโนโลยี และคุณความดีของงานฉบับนี้ ขออุทิศแด่ขุนอ่าไพพาณิชย์ (อินทร์ นาคสีหราช) ผู้ที่ได้ล่วงลับไปแล้ว

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2552). **ศรีสะเกษ**. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยว.
- จิรา จงกล. (2532). **พิพิธภัณฑ์สถานในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- พรรณีภา ฉายากุล. (2555). เอกสารประกอบการสอน **0023003 อารยธรรมอีสาน (Isan Civiliation)**.มหาสารคาม: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พิพัฒน์พงศ์ ช.วรุณชัย. (22 กันยายน 2561). **สัมภาษณ์**. ทายาทขุนอำไพพาณิชย์. อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ.
- มิวเซียมสยาม. (2561). **พิพิธภัณฑ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. กรุงเทพฯ: มิวเซียมสยาม.
- วรเทพ สันติวรรักษ์. (2542). **วิถีชีวิตชาวจีนในเขตสถานีรถไฟศรีสะเกษ**. รายงานการศึกษา ค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา กลุ่มสังคมศาสตร์) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2544). **วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดศรีสะเกษ**. กรุงเทพฯ: อรุณสภา.
- วสุ โปษะชนะนนท์. (2556). **ตึกขุนอำไพเมืองลำดวน**. นิตยสารสกุลไทยรายสัปดาห์, BO42 (3043), 3-4.
- ศิริชัช พรหมดี. (2555). **ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและวิถีศรีสะเกษ**. ศรีสะเกษ: สโมสรศิลปินศรีสะเกษ.
- ศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ. (2558). **อดีตหลุดรอดศรีสะเกษ**. ศรีสะเกษ: ศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ.
- ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ. (2542). **แหล่งศิลปกรรมจังหวัดศรีสะเกษ**. ศรีสะเกษ: หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ โรงเรียนศรีสะเกษวิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ
- สภาวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ. (2548). **ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์จังหวัดศรีสะเกษ**. ศรีสะเกษ: สภาวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ.

สจช.อบ. 008/2448. (2548). เรื่องชุมชนอำเภอพานิชย์ ชำราชการเมืองศรีสะเกษ. [เอกสาร
ไมโครฟิล์ม]. ศรีสะเกษ: ม.ป.พ.

สุมาลี ช.วรรณชัย. (22 กันยายน 2561). **สัมภาษณ์**. ทายาทชุมชนอำเภอพานิชย์. อำเภอเมือง
จังหวัดศรีสะเกษ.

สุรศักดิ์ แก้วธรรมมา. (2557, ธันวาคม 21). ดึกชุมชนอำเภอ สถาปัตยกรรมโบราณ. คอลัมน์ทั่ว
เมืองไทย. หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ, หน้า 15.

เรื่องเล่าและพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาค ของชาวตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอมือง จังหวัด มุกดาหาร

A Warshipping Narratives of “Pithikham Bluing Suang Aong Poo
Phayanak” Rituals of Villagers Bang Sai Yai District Mukdahan Province.

ณัฐรา เข็มใจ¹, ณัฐกฤตา นามนตรี²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องเล่า ความเชื่อในพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาค และศึกษาบทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาค ตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอมือง จังหวัดมุกดาหาร แนวคิดที่ใช้ในการศึกษา คือ เรื่องเล่าและพิธีกรรม โดยรวบรวมเอกสารและข้อมูลภาคสนามที่เกี่ยวกับเรื่องเล่าและความเชื่อในพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาคของชาวตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอมือง จังหวัดมุกดาหาร

ผลการศึกษาพบว่า เรื่องเล่าและพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาคเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ สัตว์ บุคคล และวัตถุสิ่งของ เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นระหว่างการสร้างสะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 2 โดยรวมเข้ากับความเชื่อเรื่องพญานาคของชาวบ้านบางทรายใหญ่ จึงทำให้เกิดการก่อตั้งศาลองค์ปู่พญานาคและมีพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาคขึ้น การประกอบพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาคมีทั้งหมด 7 พิธีกรรม ได้แก่ พิธีสวดเจริญพระพุทธมนต์เย็น พิธีเปิดแม่บายศรี พิธีตักบาตรถวายภัตตาหารพระภิกษุจากทั่วสารทิศ พิธีบวงสรวงองค์ปู่พญานาคและองค์ย่าพญานาค พิธีรำถวายองค์ปู่พญานาคและองค์ย่าพญานาค พิธีลอยดอกบัวพุทธบูชา และพิธีอัญเชิญพระพิฆเนศ โดยพิธีกรรมจัดขึ้นในระหว่างวันที่ 8-9 มิถุนายนของทุกปี ในการประกอบพิธีกรรมของชาวตำบลบางทรายใหญ่ มีการนำเอาความเชื่อตั้งแต่อดีตเข้ามารวมกับพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาค และนำพิธีกรรมความเชื่อทั้งผี พราหมณ์ พุทธ มาใช้ใน

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของสารนิพนธ์เรื่อง “เรื่องเล่าและพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาคของชาวตำบลบางทรายใหญ่ อ. เมือง จ. มุกดาหาร”

* นิสิตปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

** อาจารย์ ดร.อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹This article is a part of the thesis “A Warshipping Narratives of “Pithikham Bluing Suang Aong Poo Phayanak” Rituals of Villagers Bang Sai Yai District Mukdahan”

²BA student, Thai Language, Department of Thai and Oriental Languages, Humanities and Social Sciences, Ubon Ratchathani University

³Lecturer, Lecturer, Thai Language, Department of Thai and Oriental Languages, Humanities and Social Sciences, Ubon Ratchathani University

พิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาค ซึ่งในแต่ละพิธีกรรมชาวบ้านเชื่อว่าจะทำให้เกิดสิริมงคล
อยู่ร่วมกันเป็นสุขสืบไป

คำสำคัญ: เรื่องเล่า, พิธีกรรมบวงสรวง, องค์ปู่พญานาค

Abstract

This article aims to study about narratives and rituals of “Pithikham Buang Suang Aong Poo Phayanak” and study about the role of ritual of Pithikham Buang Suang Aong Poo Phayanak take place in Bang Sai Yai SubDistrict in Mookdahan Province. By collecting documents and field information related to narratives and rituals of Pithikham Blung Suang Aong Poo Phayanak of Bang Sai Yai SubDistrict in Mukdahan Province.

The results revealed that narrative in ritual of Pithikham Buang Suang Aong Poo Phayanak is a story about the places animals, persons and sacred objects that occurred during built the Second Thai-Lao Friendship Bridge combined with the belief for the Naga of Bang Sai Yai villager. This caused the founding of the Aong Poo Phayanak shrine and had a ritual sacrifice of the Aong Poo Phayanak. There are 7 rituals to consist of 1. Jaroen Phra phuthamon Liturgy in the evening 2. Opening Mae rice offering custom 3. Give alms to a Buddhist monkin the morning 4. Offer food to the monks from all directions 5. Sacrifice ceremony of Aong Poo and Aong Ya Phayanak 6. Dancing for Sacrifice ceremony of Aong Poo and Aong Ya Phayanak and 7. Lotus floating offerings to Buddha ceremony and Invitation Ganesha ceremony. The ritual is held every June 8-9 in every year. Ceremonial of Bang Sai Yai villagers has brought the faith from the past combination with a ritual sacrifice of the Aong Poo Phayanak and put the belief ritual of Brahmin Buddhist and Hindu together.

Key Words: *Narratives, Pithikham Buang Suang, Aong Poo Phayanak.*

บทนำ

ความเชื่อของคนไทยในพื้นที่อีสานตอนบน ที่มีอาณาบริเวณติดกับแม่น้ำโขง มีความเชื่อเรื่อง ‘พญานาค’ หรือ ‘นาค’ สัตว์ในตำนานที่ชาวไทยยกย่องว่าเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ และมีอิทธิพลทางความเชื่อมากในภูมิภาคอุษาคเนย์ ซึ่งพบเห็นได้จากการแสดงออกผ่าน ประเพณี ศิลปะ หรือสถาปัตยกรรม โดยเฉพาะแถบดินแดนลุ่มแม่น้ำโขงทั้งสองฝั่ง แม้จะแบ่งพรมแดนเป็นระหว่างไทยกับลาวต่อเนื่องไปถึงกัมพูชา เราก็สามารถพบเห็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนความเชื่อเรื่องพญานาค

หนึ่งในหลักฐานที่สำคัญ ได้แก่ “สัญลักษณ์แห่งนาค” ซึ่งนอกจากจะมีความเชื่อมโยงกับกลุ่มชนที่เป็นผู้ตั้งรกรากและสร้างอารยธรรมแถบลุ่มแม่น้ำโขงแล้ว ยังเป็นลัทธิหนึ่งในศาสนา (ลัทธิขุขานาค) ดังที่ปรากฏในตำนานและพงศาวดารต่างๆ ในอุษาคเนย์ เช่น ตำนานอูร์กธาตุ ตำนานสุวรรณคำโคม ตำนานสิงหนวัติกุมาร ราชพงศาวดารกรุงกัมพูชา พงศาวดารมอญและพม่า เป็นต้น แต่สำหรับกลุ่มชนในวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง พญานาค เป็นงูใหญ่ที่มีอิทธิฤทธิ์ และมีตัวตนจริงๆ ซึ่งเชื่อว่าอาศัยอยู่ที่ลุ่มแม่น้ำต่างๆ ในเมืองบาดาล และมีช่องทางหรือรูพญานาค (จิตรกร เอ็มพันธ์, 2545: 178-183) ในระบบความเชื่อของชาวอีสาน ความเชื่อเรื่องราวของพญานาคนั้นเป็นความเชื่อที่มีระบบฝังรากลึกแน่นอยู่ในความเชื่อของกลุ่มคนลุ่มน้ำโขง หากเราสอบถามคนแถบลุ่มน้ำโขงเขาจะพูดถึง “งูหงอน” เกิดขึ้นได้อย่างไรนั้นไม่มีผู้ใดทราบอย่างชัดเจน

จากการถอดรหัสความเชื่อและระบบความคิดของกลุ่มคนแต่ละชาติพันธุ์ที่ซ่อนเร้นอยู่ในความเชื่อเรื่องพญานาค สัญลักษณ์ที่จะทำให้เราได้รับความหมายในระบบสัญลักษณ์ที่ว่า “พญานาค... คือสัญลักษณ์แห่งสายน้ำโขง และความสมบูรณ์” “พญานาค... คือสัญลักษณ์ของศาสนา” “พญานาค... คือสัญลักษณ์ของกลุ่มคนดั้งเดิม” วิถีชีวิตชาวอีสานที่ปรากฏสรุปว่าภูมิภาคแถบอีสานมีส่วนสัมพันธ์กับน้ำ ชีวิตและประเพณีสัมพันธ์กับน้ำมากมาย เช่น พิธีขอฝน ซึ่งหลักฐานเก่าไปถึงยุคก่อนประวัติศาสตร์ ความเชื่อเรื่องพญานาค เรื่องน้ำนี้มีที่มากับความเชื่อที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงๆ (อนัญญา ปานเงิน, 2553: 55)

จังหวัดมุกดาหาร เป็นหนึ่งในภาคอีสานตอนบน ที่มีอาณาเขตติดกับลุ่มแม่น้ำโขง จึงมีความเชื่อเกี่ยวกับพญานาค เมื่อวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2547 ได้มีการสร้างสะพานมิตรภาพไทยลาวแห่งที่ 2 (มุกดาหาร-สะหวันนะเขต) ได้เกิดปรากฏการณ์แปลกประหลาดที่ทำให้ชาวบ้านในแถบนั้นเชื่อว่าเป็นการแสดงออกถึงความไม่พอใจของพญานาค ที่มีต่อการสร้างสะพานจึงทำให้สร้างสะพานไม่แล้วเสร็จ และทำให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องล้วนได้เสียชีวิต สาเหตุดังกล่าวจึงทำให้มีการสร้างศาลองค์ปู่พญานาคขึ้น จากนั้นข่าวการที่จะสร้างศาลพญานาคนี้ได้แพร่สะพัดออกไป ทำให้มีชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่งในตำบลบางทรายใหญ่ที่

ไม่เห็นด้วยกับการสร้างศาลนี้ เพราะไม่รู้ว่าจะพยานาคจะพอใจหรือไม่ ซึ่งหากพยานาคไม่พอใจพวกเขาจะต้องมีอันเป็นไป จึงต่อต้านการสร้างศาลแห่งนี้ แต่พิธีอัญเชิญเทพาอารักษ์ เทพนาค เทพนาคี ผู้รักษาแม่น้ำโขง เพื่อรับเครื่องสังเวศ ณ บริเวณศาลพยานาคใต้สะพานมิตรภาพแห่งที่ 2 (มุกดาหาร-สะหวันนะเขต) เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2553 ตามความเชื่อและเกิดเป็นพิธีกรรมในประเพณีบวงสรวงองค์พยานาคจนถึงปัจจุบันนี้

จากสาเหตุที่กล่าวมาข้างต้นจึงทำผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับเรื่องเล่าและพิธีกรรมบวงสรวงองค์พยานาค ของชาวตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ทั้งนี้เพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว ทำให้เกิดความเข้าใจในระบบความคิดเกี่ยวกับเรื่องเล่าและพิธีกรรมบวงสรวงองค์พยานาคของชาวตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร และเพื่อเป็นข้อมูลการต่อผู้สนใจศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับพยานาคต่อไป

ความมุ่งหมายของการศึกษา

เพื่อศึกษาเรื่องเล่าและพิธีกรรมบวงสรวงองค์พยานาค ตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร

ความสำคัญของการศึกษา

ทำให้ทราบถึงเรื่องเล่าและพิธีกรรมบวงสรวงองค์พยานาค ตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร

กรอบแนวคิดของการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีมาเป็นแนวทางในการศึกษา 2 ประเด็นดังต่อไปนี้

1. กรอบแนวคิดในการศึกษาเรื่องเล่า

การศึกษาเรื่องเล่า ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดของชานนท์ ไชยทองดี (2558: 73) โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

- 1.1. เรื่องเล่าเกี่ยวกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์
- 1.2. เรื่องเล่าเกี่ยวกับสัตว์ศักดิ์สิทธิ์
- 1.3. เรื่องเล่าเกี่ยวกับบุคคลศักดิ์สิทธิ์
- 1.4. เรื่องเล่าเกี่ยวกับวัตถุสิ่งของศักดิ์สิทธิ์

2. กรอบแนวคิดในการศึกษาพิธีกรรม

การศึกษาพิธีกรรม ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดของนิตยา วรรณกิตร์ (2560) ดังนี้

2.1. พื้นฐานของการเกิดพิธีกรรม

2.2. องค์ประกอบของพิธีกรรม

ผู้วิจัยจะศึกษาด้านองค์ประกอบของพิธีกรรม โดยศึกษาองค์ประกอบ คือ วันเวลา ในการประกอบพิธีกรรม สถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม อุปกรณ์สำคัญในการประกอบพิธีกรรม บุคคลที่เกี่ยวข้องในการประกอบพิธีกรรม

วิธีดำเนินการศึกษา

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการศึกษาเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

1.1 การสัมภาษณ์ชาวบ้านที่มีความเชื่อเรื่องพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาค ตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร และผู้เข้าร่วมพิธีกรรมในประเพณีบวงสรวงองค์ปู่พญานาค ในวันที่ 8-9 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2561

1.2 ดำเนินการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยเข้าไปเป็นผู้เข้าร่วมพิธีกรรมการบวงสรวงองค์ปู่พญานาค ในวันที่ 8-9 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2561

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามจุดประสงค์และกรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ คือ

2.1 เพื่อศึกษาเรื่องเล่าในพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาค ตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดของชานนท์ ไชยทองดี (2558: 73) โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

2.1.1 เรื่องเล่าเกี่ยวกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์

2.1.2 เรื่องเล่าเกี่ยวกับสัตว์ศักดิ์สิทธิ์

2.1.3 เรื่องเล่าเกี่ยวกับบุคคลศักดิ์สิทธิ์

2.1.4 เรื่องเล่าเกี่ยวกับวัตถุสิ่งของศักดิ์สิทธิ์

2.2 การศึกษาพิธีกรรม ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดของนิตยา วรรณกิตร์ (2560) ดังนี้

2.2.1 พื้นฐานของการเกิดพิธีกรรม

2.2.2 องค์ประกอบของพิธีกรรม ผู้วิจัยจะศึกษาด้านองค์ประกอบของพิธีกรรม โดยศึกษาองค์ประกอบ คือ วันเวลาในการประกอบพิธีกรรม สถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม อุปกรณ์ประกอบสำคัญในพิธีกรรม บุคคลที่เกี่ยวข้องในการประกอบพิธีกรรม

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาในสวนเรื่องเล่า พิธีกรรม และบทบาทหน้าที่ ผู้ศึกษาได้ศึกษาจากชาวบ้าน ผู้เข้าร่วม ปรชาชนม์ชาวบ้าน พระ ชำราชการ ที่มีความเชื่อเรื่องพิธีกรรมบวงสรวงศาลองค์ปู่พญานาค ตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร ในวันที่ 8-9 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2561

ผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่องเล่าและพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาคของชาวตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย โดยแบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ สรุปผลที่ได้จากการศึกษาเรื่องเล่าในพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาคของชาวตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร และสรุปผลที่ได้จากการศึกษาพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาคของชาวตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร ดังนี้

1. เรื่องเล่าในพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาค

ผู้วิจัยรวบรวมเรื่องเล่าในพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาค ซึ่งเป็นเรื่องเล่าที่มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากการเริ่มสร้างสะพานมิตรภาพไทยลาวแห่งที่ 2 โดยแบ่งเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เรื่องเล่าเกี่ยวกับสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ เรื่องเล่าเกี่ยวกับบุคคลศักดิ์สิทธิ์ และเรื่องเล่าเกี่ยวกับวัตถุสิ่งของศักดิ์สิทธิ์ดังนี้

1.1 เรื่องเล่าเกี่ยวกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์

เรื่องเล่าเกี่ยวกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นเรื่องเล่าของสถานที่ที่ชาวบ้านตำบลบางทรายใหญ่เชื่อว่ามีสิ่งเหนือธรรมชาติอาศัยอยู่ ซึ่งตามความเชื่อของคนไทยในอีสานตอนบนที่มีอาณาเขตติดกับแม่น้ำโขง มีความเชื่อเรื่องพญานาค หรือ นาค สัตว์ในตำนานที่คนไทยยกย่องว่าเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ และเชื่อว่าพญานาคเป็นเจ้าแห่งแม่น้ำโขง ดังนั้นชาวบ้านตำบลบางทรายใหญ่ ที่มีที่อยู่อาศัยติดกับแม่น้ำโขงจึงเชื่อว่าในแม่น้ำโขงนั้นมีพญานาคอาศัยอยู่ ถ้า หรือ เมืองบาดาล เป็นที่อยู่อาศัยของพญานาค จึงถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เรื่องเล่าเกี่ยวกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับสถานที่ที่ชาวบ้านตำบลบางทรายใหญ่เชื่อว่าเป็นที่อยู่อาศัยของพญานาค ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จากเรื่องเล่าต่างๆ เกี่ยวกับการก่อสร้างสะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 2 เกิดเหตุการณ์ที่ทำให้การก่อสร้างไม่แล้วเสร็จ และมีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก กลายเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เพราะชาวบ้านตำบลบางทรายใหญ่เชื่อว่าจะได้สะพานมิตรภาพไทย-ลาว เป็นถ้ำพญานาค เมื่อสร้างสะพานทับถ้ำของท่านจึงทำให้พญานาคไม่พอใจ จึงแสดงอิทธิฤทธิ์ทำให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ขึ้น ดังเช่น อินทิตรา คำบัน (2561: สัมภาษณ์) เล่าว่าในช่วงก่อสร้างสะพานมิตรภาพไทย-

ลาว แห่งที่ 2 มีเหตุการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย เริ่มจากคณะวิศวกรสร้างสะพานไม่มีความเชื่อเรื่องพญานาค คณะวิศวกรเหล่านี้ได้ขุดต้นโพธิ์ ณ บริเวณศาลองค์พญานาคที่ตั้งอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งการขุดต้นโพธิ์นั้นไม่มีการขอขมาหรือไม่มีพิธีกรรมใดๆ ทั้งสิ้น หลังจากนั้นได้นำปูนมาเทเพื่อกลบหลุม การก่อสร้างสะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 2 นั้น วิศวกรนำปูนมาเทเท่าใดก็ไม่เต็ม เทไปทั้งหมด 11 คันรถ ปรากฏว่าปูนหายไปทั้ง 11 คันรถ ไม่มีอะไรเกิดขึ้น ทำการส่องกล้องดูก็ไม่พบ พอเกิดเหตุการณ์นี้แล้วก็มีการขุดดูผ่านมานั้นคือ หลวงปู่ ส. หรือรู้จักในนามหลวงพ่อเจ็ดกษัตริย์ ท่านมาอธิษฐานจิตให้ ปรากฏว่าปูนที่หายไป 1 อาทิตย์ก็มีลักษณะเป็นน้ำพุขึ้นมา หลังจากนั้นที่วิศวกรยังฝันทำต่อไปจนถึงเสาต้นที่ 11 ก็ได้เกิดเหตุการณ์สะพานหัก และมีผู้เสียชีวิตทั้งหมดตามที่เป็นข่าวออกไป หลังจากนั้นไม่นานพญานาคก็มาขึ้นอยู่ที่จังหวัดมุกดาหารเพื่อมาทวงสัญญา เพราะเชื่อว่าการสร้างสะพานเป็นการปิดประตูตาของพญานาค ในคืน 15 ค่ำ ปี พ.ศ. 2553 มีพญานาคขึ้น ณ บริเวณใต้สะพาน หลังจากนั้นจึงมีการสร้างศาลองค์พญานาคขึ้นมา

จากที่กล่าวมาเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับสถานที่คือ “สะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 2” ที่ชาวบ้านตำบลบางทรายใหญ่เชื่อว่าบริเวณใต้สะพานแห่งนี้เป็นที่อยู่อาศัยของพญานาค เรียกว่า “ถ้ำ” หรือ “เมืองบาดาล” ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จากเรื่องเล่าต่างๆ เกี่ยวกับการก่อสร้างสะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 2 เนื่องจากเหตุการณ์ที่ทำให้การก่อสร้างไม่แล้วเสร็จ และมีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก กลายเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เพราะชาวบ้านตำบลบางทรายใหญ่เชื่อว่าใต้สะพานมิตรภาพไทย-ลาว เป็นถ้ำพญานาค เมื่อสร้างสะพานทับถ้ำของพญานาค จึงทำให้พญานาคไม่พอใจ และแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ทำให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ขึ้น เป็นสถานที่ที่ผู้ใดไม่ควรทำการลบหลู่ดูหมิ่นหรือกระทำการริยาอาการอันเป็นการสื่อให้เห็นถึงการไม่เคารพต่อพญานาคที่เป็นที่เคารพของชาวบ้านและผู้คนแถบลุ่มน้ำโขงแห่งนั้น

1.2 เรื่องเล่าเกี่ยวกับสัตว์ศักดิ์สิทธิ์

สัตว์ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของชาวบ้านตำบลบางทรายใหญ่ คือ สัตว์ที่เชื่อว่ามีพลังศักดิ์สิทธิ์ มีอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ หรือมีความพิเศษกว่าสัตว์ธรรมดา สัตว์ที่เชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์ของชาวบ้านตำบลบางทรายใหญ่ คือ “พญานาค” เรื่องเล่าเกี่ยวกับสัตว์ศักดิ์สิทธิ์เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับพญานาคที่ปรากฏตัวให้ชาวบ้านได้พบเห็น นอกจากปรากฏตัวแล้วยังแสดงอิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติ เพื่อแสดงให้เห็นเชื่อว่าเป็นพญานาค อิทธิฤทธิ์ที่แสดงนั้น เป็นลักษณะที่สัตว์ธรรมดาไม่สามารถทำได้ จึงทำให้ชาวบ้านเชื่อว่าสิ่งที่ปรากฏให้เห็นนั้นเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ และเกิดเป็นเรื่องเล่าสัตว์ศักดิ์สิทธิ์เกิดขึ้น ดังที่ปริมาศ ก่อคุณ (2561: สัมภาษณ์) เล่าว่า มีเรื่องเล่าขานเกี่ยวกับพญานาคในแม่น้ำโขงจังหวัดมุกดาหารว่า สืบ

เนื่องจากนิมิตของพระภิกษุรูปหนึ่งที่ได้เดินทางมาจากจังหวัดหนองคาย ได้บอกเล่าเรื่องราว
ในนิมิตว่าจะมีพญานาคมาปรากฏให้เห็นในแม่น้ำโขงที่จังหวัดมุกดาหาร หลังจากนั้นก็มี
ปรากฏการณ์แปลกประหลาดเกิดขึ้น สิ่งที่คุณได้พบเห็นบ้างก็ว่าเป็นปรากฏการณ์เกลียว
คลื่นในแม่น้ำโขงคล้ายสิ่งมีชีวิตเล่นน้ำ บ้างก็เห็นดวงตาสีแดงลอยอยู่เหนือน้ำ บ้างก็เชื่อ
ว่าเป็นพญานาคที่มาปรากฏให้เห็นจริงๆ ตามคำบอกเล่าปากต่อปากนี้เองทำให้ผู้คนต่าง
แตกตื่นเดินทางมาร่วมพิสูจน์ ณ จุดที่พบเห็นคือบริเวณตอม่อใต้สะพานมิตรภาพไทย-ลาว
แห่งที่ 2

เรื่องเล่าเกี่ยวกับสัตว์ศักดิ์สิทธิ์เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับพญานาคที่มาปรากฏตัวให้ชาว
บ้านได้พบเห็น นอกจากปรากฏตัวแล้วยังแสดงอิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติ เพื่อแสดงให้เห็นเชื่อ
ว่าเป็นพญานาค อิทธิฤทธิ์ที่แสดงนั้นเป็นลักษณะที่สัตว์ธรรมดาไม่สามารถทำได้ จึงทำให้
ชาวบ้านเชื่อว่าสิ่งที่ปรากฏให้เห็นนั้นเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ และเกิดเป็นเรื่องเล่าสัตว์ศักดิ์สิทธิ์
เกิดขึ้น

1.3 เรื่องเล่าเกี่ยวกับบุคคลศักดิ์สิทธิ์

เรื่องเล่าเกี่ยวกับบุคคลศักดิ์สิทธิ์ เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับบุคคลที่มีสิ่งพิเศษ
กว่าบุคคลธรรมดาทั่วไป บุคคลพิเศษตามความเชื่อของชาวบ้านตำบลบางทรายใหญ่ คือ
บุคคลที่สามารถติดต่อสื่อสารกับสิ่งเหนือธรรมชาติที่บุคคลธรรมดาไม่สามารถทำได้ เรื่อง
เล่าเกี่ยวกับบุคคลศักดิ์สิทธิ์เป็นเรื่องเล่าที่ทำให้ทราบว่าบุคคลศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของ
ชาวบ้านตำบลบางทรายใหญ่ คือ บุคคลที่สามารถติดต่อสื่อสารกับสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีความ
ศักดิ์สิทธิ์ จึงถือว่าหากไม่ใช่ผู้ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ หรือผู้ที่เคยมีส่วนเกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์
แต่ชาติก่อน ผู้ที่มีบุญกุศลมากก็จะสามารถสื่อสารกับสิ่งศักดิ์อื่นได้

บุคคลศักดิ์สิทธิ์ที่กล่าวมาข้างต้น คือ ร่างทรง ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นบุคคล
ศักดิ์สิทธิ์ เพราะสามารถติดต่อสื่อสารกับสิ่งที่ผู้อื่นมองไม่เห็น สามารถบอกความต้องการ
ของสิ่งเหล่านั้นได้ ดังที่ ลาวลัย สอดโคกสูง (2561: สัมภาษณ์) เล่าว่า ก่อนหน้าจะมีการ
สร้างสะพาน มีเรื่องเล่าว่ามีพญานาคเข้าทรงในร่างของเด็กชาย อายุ 5 ปี และได้บอก
ว่าห้ามสร้างสะพานในพื้นที่แห่งนี้ เพราะได้ลำน้ำโขงบริเวณแห่งนี้ คือ ถ้าพญานาค ซึ่ง
มีพญานาคอาศัยอยู่หากไม่เชื่อและมีการสร้างสะพานเกิดขึ้น จะทำให้เกิดเภทภัยต่อผู้คนที่
ทำการก่อสร้างสะพานและชาวบ้านแถวนั้นอาจจะถึงแก่ชีวิตได้ แต่เรื่องที่เกิดขึ้นนี้ไม่มีผู้ใด
เชื่อ จึงมีการก่อสร้างสะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 2 ขึ้น และได้เกิดเหตุการณ์อาถรรพ์
ตามที่เด็กชายวัย 5 ปี กล่าวไว้

จากเรื่องเล่าข้างต้นเด็ก 5 ปีที่ปรากฏในเรื่องเล่าตามคำบอกเล่าของชาวบ้าน แม้ว่า
จะไม่ใช้ร่างทรงโดยตรง แต่ชาวบ้านเชื่อว่าเด็ก 5 ปี คนนี้เป็นผู้มีบุญญาธิการมาก จึงสามารถ

ติดต่อสื่อสารกับพญานาคได้ ซึ่งพญานาคเป็นสิ่งที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ถือว่าเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ บุคคลธรรมดาไม่สามารถพบเห็นหรือติดต่อสื่อสารได้ ชาวบ้านจึงเชื่อว่าเด็ก 5 ปี ผู้นี้เป็นผู้มีบุญมากกว่าบุคคลอื่น หรืออาจจะเคยมีส่วนเกี่ยวข้องกับพญานาคแต่ชาติปางก่อน จึงถือว่าเป็นบุคคลศักดิ์สิทธิ์ในสังคมของชาวบ้าน เพราะหากไม่มีบุญกุศลมากพอ จะไม่สามารถสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้

1.4 เรื่องเล่าเกี่ยวกับวัตถุธิ้งของศักดิ์สิทธิ์

เรื่องเล่าเกี่ยวกับวัตถุธิ้งของศักดิ์สิทธิ์ เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับพญานาค ณ บริเวณแม่น้ำโขงใต้สะพานมิตรภาพไทย-ลาว ที่ชาวบ้านตำบลบางทรายใหญ่เชื่อว่าเป็นที่อยู่อาศัยของพญานาค เรื่องเล่าเกี่ยวกับวัตถุธิ้งศักดิ์สิทธิ์เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับวัตถุที่ชาวบ้านเชื่อว่ามีพลังศักดิ์สิทธิ์ จากเรื่องเล่าเกี่ยวกับวัตถุธิ้งศักดิ์สิทธิ์พบว่า วัตถุธิ้งศักดิ์สิทธิ์คือสิ่งที่ชาวบ้านนับถือและเคารพบูชาตามความเชื่อในพระพุทธศาสนา และยังเป็นวัตถุธิ้งของศักดิ์สิทธิ์ที่ควรค่าแก่การเคารพบูชา จึงทำให้ชาวบ้านตำบลบางทรายใหญ่เชื่อว่าวัตถุธิ้งของศักดิ์สิทธิ์นั้นยิ่งทวีพลังศักดิ์สิทธิ์ขึ้นไปอีก ดังที่ สุภานุพงษ์ คนชื่อ (2561: สัมภาษณ์) เล่าว่าหลังจากสร้างศาลได้พูดถึงการก่อสร้างศาลพญานาคแล้ว ยังมีเรื่องเล่าอีกว่า สร้างศาลได้บอกว่าจะสร้างศาลแล้ว พญานาคท่านจะให้พระสุกขึ้นมาด้วย พระสุกที่สร้างศาลพูดถึงคือ พระสุกที่เป็นพระพุทธรูปประจำตัวของธิดาพญานาคที่เก็บรักษาไว้ใต้เมืองบาดาล และเรื่องราวนี้มาประจวบเหมาะกับการเกิดเหตุการณ์ที่ชาวประมงคนหนึ่งในย่านนั้นออกเรือหาปลาแล้วลากดันปลาขึ้นมาเจอพระพุทธรูปทองสำริด ขนาดหน้าตัก 35 เซนติเมตร สูง 70 เซนติเมตร เป็นศิลปะแบบเวียงจันทน์ ซึ่งสันนิษฐานว่าคือ พระสุก

จากเรื่องเล่าเกี่ยวกับวัตถุธิ้งศักดิ์สิทธิ์เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระสุก ความเชื่อเรื่องพระสุกทำให้ชาวบ้านเชื่อว่าเรื่องเล่าและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ณ ริมฝั่งแม่น้ำโขงใกล้สะพานคือพระสุก และยังเชื่ออีกว่าหากสร้างศาลแล้วพญานาคจะให้พระสุกขึ้นมา พระสุกที่สร้างศาลกล่าวถึงคือ พระสุกที่เป็นพระพุทธรูปประจำตัวของธิดาพญานาคที่เก็บรักษาไว้ที่เมืองบาดาล และหากนำเรื่องเล่าตำนานที่เกิดขึ้นมาเชื่อมโยงกัน ทำให้ชาวบ้านเชื่อว่าพระพุทธรูปที่เจอคือพระสุกที่จมหายไป จึงมีการนำเอาพระพุทธรูปองค์นี้รวมเข้ากับพิธีกรรมบวงสรวงศาลองค์ปู่พญานาค

2. พิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาค

การประกอบพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาคของชาวตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหารนั้น ก่อนที่จะเกิดเป็นพิธีกรรมบวงสรวงศาลองค์ปู่พญานาคนั้น ได้มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับสิ่งมหัศจรรย์ที่เกิดขึ้น และสามารถเชื่อมโยงร้อยเรียงเป็นเรื่องราวจนในที่สุดทำให้เกิดการก่อสร้างศาลองค์ปู่พญานาคขึ้น จากเรื่องเล่าทั้งหมดทำให้ทราบที่มาและ

เหตุผลของความเชื่อว่า ชาวบ้านตำบลบางทรายใหญ่มีความเชื่อเรื่องของพญานาค และ บูชานับถือพญานาคจากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ชาวบ้านนำมาเชื่อมโยงเข้ากับความเชื่อ เรื่องพญานาค เชื่อว่าพญานาคอาศัยอยู่ในแม่น้ำโขง เชื่อว่าได้สะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 2 คือถ้ำพญานาค และยังเชื่อว่าเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นอิทธิฤทธิ์ของพญานาค ซึ่งไม่พอใจที่มีการสร้างสะพานขึ้น เพราะไปทับปิดปากถ้ำของพญานาค จากความเชื่อ ของชาวบ้านจึงทำให้เกิดการก่อตั้งศาลองค์ปู่พญานาค และมีพิธีกรรมบวงสรวงศาลองค์ปู่ พญานาคขึ้น ซึ่งเป็นความเชื่อของชาวอีสานที่มีอาณาเขตติดกับแม่น้ำโขงมาตั้งแต่อดีตกาล

ชาวตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร มีความเชื่อว่าพญานาค เป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ มีอิทธิฤทธิ์ เป็นเจ้าแห่งแม่น้ำและสามารถแปลงกายได้ตามความเชื่อของ คนอีสานในแถบลุ่มแม่น้ำโขง และพญานาคที่ชาวตำบลบางทรายใหญ่ได้อัญเชิญคือ พญา อนันตนาคราช ในพิธีกรรมนั้นไม่เพียงแต่เป็นการบวงสรวงองค์ปู่พญานาค ยังมีความเชื่อ เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวตำบลบางทรายใหญ่นับถือ และได้นำมารวมเข้ากับพิธีกรรม บวงสรวงศาลองค์ปู่พญานาค ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับพระแม่คงคา ความเชื่อเกี่ยวกับพระ พิฆเนศ ความเชื่อเกี่ยวกับพระสุก ซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นนั้นล้วนแล้วแต่เป็น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพญานาค ความเชื่อเกี่ยวกับพระแม่คงคา คือ พระแม่คงคา คือผู้ดูแลรักษาแม่น้ำ ซึ่งตรงกับความเชื่อที่ว่าพญานาคคือเจ้าแห่งแม่น้ำ ความเชื่อเกี่ยวกับ พระพิฆเนศ คือ พระพิฆเนศ คือ เทพเจ้าแห่งความสำเร็จ เช่นเดียวกับพญาอนันตนาคราช ในความเชื่อของชาวตำบลบางทรายใหญ่ ความเชื่อเกี่ยวกับพระสุกตามตำนานแล้วเชื่อว่า พระสุกได้จมหายไปใต้แม่น้ำโขง ดังนั้น จะเห็นได้ว่าเป็นการผสมผสานความเชื่อระหว่าง ผี พุทธ และพราหมณ์เข้าไว้ด้วยกัน

การศึกษาการประกอบพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาค ผู้วิจัยพบว่า ความเชื่อในการประกอบพิธีกรรมของชาวตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัด มุกดาหาร มีการนำเอาความเชื่อตั้งแต่อดีตเข้ามารวมกับพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่ พญานาค และนำพิธีกรรมความเชื่อทั้งผี พราหมณ์ พุทธ มาผสมผสานในพิธีกรรม บวงสรวงองค์ปู่พญานาค โดยมีทั้งหมด 7 พิธีกรรม ได้แก่ พิธีสวดเจริญพระพุทธร มนต์เย็น พิธีเปิดแม่บายศรี พิธีตักบาตร ถวายภัตตาหารพระภิกษุจากทั่วสารทิศ พิธี บวงสรวงองค์ปู่พญานาคและองค์ย่าพญานาค พิธีรำถวายองค์ปู่พญานาคและองค์ ย่าพญานาค พิธีลอยดอกบัวพุทธบูชา และพิธีอัญเชิญพระพิฆเนศ โดยพิธีกรรม จัดขึ้นในระหว่างวันที่ 8 - 9 มิ.ย. ของทุกๆ ปี สาเหตุที่ต้องประกอบพิธีกรรมในวัน และเวลาดังกล่าว เนื่องจากความเชื่อว่าวันที่ 8 คือวันที่ได้สูญเสียพระอนันตมหิตล หรือพระอนันตนาคราชมาจุติบนโลกมนุษย์ ส่วนวันที่ 9 คือวันที่เราได้พอกุมิพลก็คือพระ

นารายณ์ ปีนีลู้กของพระนารายณ์ครองบ้านครองเมือง เพราะฉะนั้นเราจึงนับถือพญา
อนันตนาคราชเพื่อค้ำพระพุทธรักษา พระมหากษัตริย์ และประเทศชาติบ้านเมือง เวลาใน
การจัดพิธีกรรมนั้นได้มีการลงท้ายด้วย 9 เพราะคนไทยเชื่อว่าเลข 9 คือเลขมงคล หมายถึง
การเจริญก้าวหน้า ของที่นำมาถวายก็มีผลไม่มงคล 9 ชนิด ตามความเชื่อของคนไทย
ว่าจะทำให้เกิดความมงคลแก่การดำเนินชีวิต พิธีกรรมที่เกิดขึ้นต่างให้ความเชื่อในทาง
บวก โดยเชื่อว่าหากได้เข้าร่วมพิธีกรรมทั้งหมดในพิธีบวงสรวงองค์ปู่พญานาค จะทำให้อยู่
ร่มเย็นเป็นสุขทั้งต่อตนเองและสังคม คิดหวังสิ่งใดก็สมปรารถนาตามความเชื่อของผู้เข้า
ร่วมพิธีกรรม

บทสรุป

ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องเล่าและพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาคของชาวตำบล
บางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร พบว่าเรื่องเล่าในพิธีกรรมบวงสรวงองค์
ปู่พญานาคเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ สัตว์ บุคคล และวัตถุ
ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นระหว่างการสร้างสะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 2 โดย
รวมเข้ากับความเชื่อเรื่องพญานาคของชาวบ้านบางทรายใหญ่ จึงทำให้เกิดการก่อตั้งศาล
องค์ปู่พญานาคและมีพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาคขึ้น การประกอบพิธีกรรมบวงสรวง
องค์ปู่พญานาคของชาวตำบลบางทรายใหญ่ มีการนำเอาความเชื่อตั้งแต่อดีตเข้ามาพร้อมกับ
พิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาค และนำพิธีกรรมความเชื่อทั้งพราหมณ์ พุทธ ฮินดู มาใช้
ในพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาค โดยมีทั้งหมด 7 พิธีกรรม ได้แก่ พิธีสวดเจริญพระพุทธ
มนต์เย็น พิธีเปิดแม่บายศรี พิธีตักบาตรถวายภัตตาหารพระภิกษุจากทั่วสารทิศ พิธีบวงสรวง
องค์ปู่พญานาคและองค์ย่าพญานาค พิธีรำถวายองค์ปู่พญานาคและองค์ย่าพญานาค พิธี
ลอยดอกบัวพุทธบูชา และพิธีอัญเชิญพระพิฆเนศ โดยพิธีกรรมจัดขึ้นในระหว่างวันที่ 8 - 9
มิ.ย. ของทุกปี ซึ่งในแต่ละพิธีกรรมชาวบ้านเชื่อว่าจะทำให้เกิดสิริมงคลอยู่ร่มเย็นเป็นสุข
สืบไป

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องเล่าและพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาคของชาวตำบลบาง
ทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร มีประเด็นที่น่าสนใจ สามารถอภิปรายผลการ
ศึกษาดังนี้

พิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาค เกิดขึ้นจากความเชื่อของคนในพื้นที่ ซึ่งสะท้อน
ให้เห็นวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องพญานาค จึงทำให้เกิดเป็นเรื่องเล่าและเกิดเป็นพื้นที่ทาง

วัฒนธรรมของชาวตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหารขึ้น อาจกล่าวได้ว่าหากไม่เกิดเรื่องเล่าก็จะไม่เกิดเป็นพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาคขึ้น และไม่เกิดเป็นศาลองค์ปู่พญานาคพื้นที่ทางวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นของชาวตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของชานนท์ ไชยทองดี (2558: 164) ได้ศึกษานิทาน ตำนาน เรื่องเล่า ในจังหวัดศรีสะเกษ ในประเด็นอัตลักษณ์และความหมายทางวัฒนธรรม โดยการวิจัยภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลประเภทชุมชนปราชญ์ และการวิจัยเอกสารที่เกี่ยวกับวรรณกรรมพื้นบ้าน ตามระเบียบวิธีวิจัยทางคติชนวิทยา พบว่า นิทาน ตำนาน เรื่องเล่าที่เป็นวรรณกรรมชุมชนปราชญ์ในจังหวัดศรีสะเกษ เมื่อนำมาวิเคราะห์ด้วยการตีความตามแนวคิดการสื่อความหมายทางวัฒนธรรม พบว่า นิทาน ตำนาน เรื่องเล่าดังกล่าวสะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ และสื่อความหมายทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เทพศักดิ์สิทธิ์ บุคคลศักดิ์สิทธิ์ สัตว์ศักดิ์สิทธิ์กับการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรม วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ และพืชศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นความสำคัญในถิ่นฐานบ้านเกิด การเคารพในวิถีธรรมชาติ การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งผี ทั้งพุทธศาสนา ทั้งหมดนั้นมาจากสภาวะภูมิศาสตร์ที่ตั้งทางวัฒนธรรมของจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งตั้งอยู่ในเขตภาคอีสานใต้ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะสำหรับการตั้งถิ่นฐาน เป็นบ่อเกิดวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อของกลุ่มชนอันทรงคุณค่า สามารถสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมภายใต้เงื่อนไขของการมีอยู่ของสังคม

สอดคล้องกับงานของวลัยลักษณ์ ทรงศิริ (2554) กล่าวว่า ตำนานคุณปู่ศรีราชา ไม่ใช่เรื่องเล่าปรัมปราที่ตายแล้ว แต่ยังคงความศักดิ์สิทธิ์อยู่ในชุมชนยี่สาร มีอิทธิพลต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งเนื้อหาในตำนานกล่าวถึงวีรบุรุษและการเกิดขึ้นของชุมชนอันเป็นการแสดงออกถึงตัวตนและรากเหง้าของชาวยี่สาร นับเป็นสำนึกร่วมของผู้คนในชุมชนที่สะท้อนให้เห็นบูรณาการและการผสมกลมกลืนทางสังคมวัฒนธรรมของผู้คนในชุมชนนับแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ส่วนการประกอบพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาค ผู้วิจัยพบว่าในการประกอบพิธีกรรมของชาวตำบลบางทรายใหญ่ มีการนำเอาความเชื่อตั้งแต่อดีตเข้ามารวมกับพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาค และนำพิธีกรรมความเชื่อทั้งผี พราหมณ์ พุทธ มาใช้ในพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาค ซึ่งในแต่ละพิธีกรรมชาวบ้านเชื่อว่าทำให้เกิดสิริมงคล อยู่ร่มเย็นเป็นสุขสืบไป ซึ่งสอดคล้องกับงานของธวัชชัย ธาตุดี สมเกียรติ วัฒนาพงษากุล และปรียา หิริญประดิษฐ์ (2555: 6) กล่าวว่า ชาวบ้านโนนเมือง มีการประกอบพิธีกรรม 3 แบบผสมผสานกันคือ แบบของพุทธศาสนา แบบพราหมณ์ แบบผีวิญญาณและเทวดา เหตุที่ชาวบ้านประกอบพิธีกรรมเพราะเชื่อว่าเจ้าปู่ศรีสุทโธเป็นพญานาค เป็นเจ้าผู้ครองเมืองคำชะโนด

สามารถลดบันดาลให้หมู่บ้านและชาวบ้านมีความสงบสุขร่มเย็น ข้าวปลาอาหาร น้ำฝน ฟ้าไร สัตว์เลี้ยงอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นเมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี ชาวบ้านโนนเมือง จะปฏิบัติพิธีประเพณีการบวงสรวงเลี้ยงเจ้าปู่ศรีสุทโธสืบทอดกันเป็นประจำทุกปี ชาวบ้าน โนนเมืองทุกคนจะมาทำบุญร่วมกันเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัวโดยมีศาล เจ้าปู่ศรีสุทโธที่ตั้งบริเวณป่าคาชะโนด เช่นเดียวกับพิเชฐ สายพันธุ์ (2539: 192) กล่าวว่า พญานาคทำให้เกิดพิธีกรรมซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา คือ พิธีแห่พระอุปคุต แสดง ให้เห็นว่าพระอุปคุตเป็นผู้รับใช้พระพุทธรักษา พิธีกรรมเป็นการแสดงตนว่านับถือพุทธ ศาสนา ทำให้เห็นบทบาทของพระอุปคุตว่าเป็นผู้คุ้มครองและรักษาความสงบสุข

ปุดณศรีย์ เจียวิริยบุญญา (2556) กล่าวถึงความเชื่อของคนในยุคปัจจุบันว่า วัฒนธรรมภูษานาคนั้นยังปรากฏให้เห็นในสังคมปัจจุบัน ทั้งในภาคอีสานของประเทศไทย และใน สปป. ลาว จากการศึกษาประวัติชีวิตของผู้ภูษานาคในพื้นที่เขตเทศบาลเมือง นครพนมและในเมืองท่าแขก เมืองเซบั้งไฟ แขวงคำม่วน สปป. ลาว ดำเนินและ ความเชื่อเรื่องพญานาคได้ฝังรากลึกในกระบวนทัศน์ทางศาสนาของคนในท้องถิ่นนี้ ความเชื่อและ พิธีกรรมภูษานาคของคนอีสานในนครพนมและในแขวงคำม่วนนั้น มีความคล้ายคลึงกันใน ประเด็นที่เชื่อว่านาคมีบทบาทในเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองพระพุทธรักษา อย่างไรก็ดีการให้ความหมายเรื่องนาคของคนไทย-ลาวได้ถูกปรับเปลี่ยนตามบริบทของ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ พบว่าคนอีสานและคนลาวที่นับถือ และภูษานาคเชื่อว่าตนเองจะมีความมั่งคั่งในชีวิตมากขึ้นและแสดงความรู้สึกันว่า “เหมือน ตายแล้วเกิดใหม่” บทความนี้อธิบายว่า ช่วงระยะเวลาที่ผู้ภูษานาคถวายเครื่องเช่นแก่ นาคในวันสำคัญทางพระพุทธรักษา เปรียบเสมือนช่วงเวลาที่เปิดโอกาสให้ลูกหลานที่เชื่อ ว่าสืบเชื้อสายจาก “วงศ์วานวานเครือญาติ” ได้มีปฏิสัมพันธ์กับนาคในฐานะที่เปรียบเสมือน เป็น “วิญญาณบรรพบุรุษ” ผู้มีบุญคุณแก่ลูกหลานและมนุษย์ทั้งปวง ที่ช่วยลดบันดาลความ อุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและโภคทรัพย์ นอกจากนี้มีความเชื่อว่าพญานาคมี ส่วนเกี่ยวข้องกับความเชื่อ พิธีกรรมในพระพุทธรักษาแล้ว ยังมีความเชื่อว่าพญานาค เป็นผู้สร้างสถานที่ต่างๆ ทั้งบ้านเมือง ศาสนสถาน และแม่น้ำ ซึ่งได้ถ่ายทอดผ่านเรื่องเล่า ดำเนิน และนิทานปรัมปราต่างๆ เช่นเดียวกับพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาค

พิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาคนี้เป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้คนให้ความสนใจ เข้าร่วมพิธีไม่ว่าจะเป็นคนในหรือนอกจังหวัดมุกดาหาร มีการกำหนดวันและเวลาในการ จัดพิธีกรรมอย่างชัดเจน พิธีบวงสรวงองค์ปู่พญานาคกลายเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ที่จัดขึ้น ในทุกๆ ปี จัดงานขึ้นเป็นเวลา 2 วัน โดยจัดตั้งแต่เช้าตรู่จนถึงตึก ทำให้เห็นความสามัคคี และพร้อมเพียงกันของประชาชนที่มาร่วมงานพิธีกรรม เห็นถึงความเลื่อมใสศรัทธาของ

ผู้คนที่หลงใหลมาจากต่างถิ่นไม่ว่าจะใกล้หรือไกลกับจังหวัดมุกดาหาร มีความเชื่อต่อความ ศักดิ์สิทธิ์ขององค์ปู่พญานาคที่ชาวตำบลบางทรายใหญ่ได้ปฏิบัติเป็นประจำทุกปี

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อในพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปู่พญานาคของชาวตำบล บางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร
2. ควรศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับพญานาคที่อยู่ติดชายแดนแม่น้ำโขงของจังหวัดอื่น เช่น นครพนม หนองคาย เลย เป็นต้น

บรรณานุกรม

- ชานนท์ ไชยทองดี. (2558). นิทาน ตำนาน เรื่องเล่า: อัตลักษณ์และความหมายทางวัฒนธรรมในจังหวัดศรีสะเกษ. วารสารวิถีสังคมมนุษย์ 3(1), 162-181.
- ธาดูดี สมเกียรติ วัฒนางษากุล และปรียา หิรัญประดิษฐ์. (2555). ประเพณีการบวงสรวงเลี้ยงเจ้าปู่ศรีสุทโธ บ้านโนนเมือง ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี. ใน การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บริมาศ ก่อคุณ. (8 มิถุนายน 2561). สัมภาษณ์. ราชฎ. ตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมืองจังหวัดมุกดาหาร.
- ปุดนศรีย์ เจียวิริยบุญญา. (2556). การนิยามความหมายใหม่ของความเชื่อเรื่องนาค: ศักยภาพของทัศนท้องถิ่นเชิงเปรียบเทียบของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว - อีสาน ในจังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน (สปป. ลาว). วารสารวิถีสังคมมนุษย์, 1(2), 1-69.
- สายพันธุ์. (2539). นาคาคติ อีสานลุ่มน้ำโขง: ชีวิตทางวัฒนธรรมจากพิธีกรรมร่วมสมัย. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ลาววัลย์ สอดโคกสูง. (8 มิถุนายน 2561). สัมภาษณ์. ราชฎ. ตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร.
- วัลย์ลักษณะ ทรงศิริ. (2544). ตำนานและพิธีกรรมคุณปู่ศรีราชา: ภาพสะท้อนบูรณาการทางสังคมวัฒนธรรมที่บ้านยี่สาร. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุภาณพงษ์ คนชื้อ. (8 มิถุนายน 2561). สัมภาษณ์. ราชฎ. ตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร.
- อินทรา คำปิ่น. (8 มิถุนายน 2561). สัมภาษณ์. ราชฎ. ตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร.

บทวิจารณ์หนังสือ Article Reviews

ลิมตา อ้าปาก จากชวานา สู่ ผู้ประกอบกร

ผู้เขียน อรรถจักร สัตยานุรักษ์

สำนักพิมพ์ มติชน 2559

กนกพร รัตนสุธีระกุล*

เกริ่นนำ

หากผู้อ่านท่านใดได้เคยอ่านผลงานหรือเคยฟังการบรรยายของท่านอาจารย์ อรรถจักร สัตยานุรักษ์ หลายท่านคงจะชอบและติดใจ ด้วยว่าลีลาของท่านอาจารย์ที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความสามารถในการนำเสนอ มุมมองที่หลากหลาย ทั้งในแง่ของประวัติศาสตร์ และการเคลื่อนไหวของสังคม หนังสือเล่มนี้ก็เช่นกันแม้เมื่อพิจารณาในครั้งแรก มองดูแล้วเหมือนว่าจะเป็นเล่มเล็กๆ พอเหมาะกับการพกพา ด้วยความหนา 157 หน้าที่เกิด

จากการสรุปมาจากโครงการวิจัยเรื่องความเปลี่ยนแปลง “ชนบท” ในสังคมไทย: ประชาธิปไตยบนความเคลื่อนไหว (Change in Thai “Rural” Society: Democracy on the move) ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ซึ่งหนังสือเล่มเล็กที่ผ่านการสรุปจากรายงานวิจัยดังกล่าว ผู้เขียนได้ย่อและนำเสนอบทสรุปจากโครงการวิจัย มานำเสนอแบ่งเป็น 5 บท รวมบทสรุป ประกอบด้วย

การเกริ่นนำของผู้เขียนในบทนำ เริ่มจากการที่ผู้เขียนเล่าให้ฟังว่า แรงบันดาลใจหรือที่มาของโครงการวิจัยดังกล่าวเกิดขึ้นจากผู้เขียนอยู่ในแวดวงวิชาการที่มุ่งหวังจะสร้างความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชนบท โดยนำเสนอภาพของชนบทไทยที่กำลังเปลี่ยนแปลง จากภาพของพื้นที่ศึกษาคือ พื้นที่ชนบทจาก 6 จังหวัดในภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ ด้วยการฉายภาพให้เห็นความเปลี่ยนแปลงในวิถีการผลิตภาคเกษตรทั้งในมิติของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคม โครงสร้างทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในระดับท้องถิ่น

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

บทที่ 1 จากสังคมชาวนาสู่สังคมผู้ประกอบการ ในบทนี้ผู้เขียนได้นำเสนอภาพของการเปลี่ยนผ่านของสังคมชาวนาสู่สังคมผู้ประกอบการ โดยการนำเสนอในบทนี้ผู้เขียนได้อ่านงานจากการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ และสามารถสรุปให้เห็นพัฒนาการหรือมุมมองของสังคมชาวนาดั้งแต่อดีตจนถึงภาพของปัจจุบัน การให้ความหมายของสังคมชาวนาในมุมมองอดีตทางประวัติศาสตร์ที่โยยหาความงดงามของสังคมชาวนาด้วยกระแส “คืนวันเก่าอันแสนงดงาม” (The good old times) ด้วยแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ไปจนถึงภาพของการเมืองเรื่องประวัติศาสตร์ชนบทที่ถูกนำเสนอภาพของการกดทับความเป็นชนบททั้งในแง่ของความไม่เท่าเทียมกัน ความล้าหลังของการพัฒนา และกระบวนการเคลื่อนไหวไปสู่ประชาธิปไตยของคนในชนบท นอกจากนั้นแล้วในบทนี้ผู้เขียนยังได้นำภาพของความเปลี่ยนแปลงของสังคมชาวนาสู่สังคมผู้ประกอบการ โดยมีการแบ่งการให้คำนิยามที่แตกต่างและหลากหลาย ได้แก่ คำว่า ผู้จัดการนา/ผู้ประกอบการนา, ผู้ประกอบการไร่/สวน, ผู้ประกอบการในฐานะผู้รับช่วงสัญญา, ผู้ประกอบการ “เร่” และวัฒนธรรมการ “เร่” และผู้ประกอบการในตลาดรูปแบบใหม่

บทที่ 2 การสร้างเครือข่ายลักษณะใหม่ใน “ชนบท” ในบทนี้ผู้เขียนนำเสนอภาพความเป็นชนบทใหม่ ในลักษณะของความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะใหม่ที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ โดยความสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่เป็นลักษณะความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายที่แตกต่างไปจากลักษณะความสัมพันธ์แบบเดิม จากภาพความสัมพันธ์ผ่านเครือข่ายระบบอุปถัมภ์ วาทกรรมวงจรอุบาทว์ ที่ว่าด้วย โง่ จน เจ็บ สู่การจืดวางความสัมพันธ์เชิงอำนาจในรูปแบบใหม่ที่ไม่ได้ออมสยบกับระบบความสัมพันธ์ในรูปแบบเดิม หากแต่สังคมชาวนาในยุคของการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมผู้ประกอบการ ได้มีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่อยู่ 3 มิติด้วยกัน ได้แก่ ระดับแรกเป็นการสร้างเครือข่ายแนวระนาบระหว่างผู้ประกอบการด้วยกันและระหว่างคนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตระดับที่สอง เป็นการสร้างเครือข่ายที่สัมพันธ์กับกลไกอำนาจรัฐทั้งในระดับท้องถิ่น ท้องที่ และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และระดับที่สาม เป็นการสร้างเครือข่ายในระดับสังคมที่สัมพันธ์กันผ่านเครื่องมือสื่อสารต่างๆ อย่างไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่คุณเขียนได้วิเคราะห์ให้เห็นภาพของความสัมพันธ์เครือข่ายในลักษณะใหม่ที่เกิดขึ้นอย่างน่าสนใจ คือการจัดวางความสัมพันธ์เครือข่ายลักษณะใหม่ที่เกิดขึ้นภายใต้การปรับตัวของสังคมชาวนาเพื่อลดความเสี่ยงในการประกอบการ และจัดวางจุดหมายความสัมพันธ์ที่เชื่อมต่อกับอำนาจทางการเมืองเพื่อความก้าวหน้าหรือความสำเร็จในชีวิต

บทที่ 3 ความเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด (Structure of feeling) บทนี้เป็นอีกหนึ่งบทที่ผู้เขียนค่อนข้างนำเสนอความใหม่ของสังคมชนบทใน

แง่ที่นำความรู้สึกนึกคิด และการแสดงออกทางภาษาในฐานะเครื่องมือการสื่อสารในการวิเคราะห์การจัดวางความสัมพันธ์ของสังคมชาวนาหรือผู้ประกอบการนา ใช้ในการจัดวางความสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่ที่มีความกำกวมกันระหว่างผลประโยชน์ การขาดทุนกำไร ในเชิงปัจเจกชนที่สร้างความร่ำรวยของอาชีพ แต่การเป็นที่ยอมรับในสังคมชาวนา บุคคลที่ประสบผลสำเร็จจะต้องประกอบด้วยความเสี่ยงสละ และการสร้างความเป็นสาธารณะ (Publicness) อันเป็นอีกปรากฏการณ์หนึ่งที่น่าเสนอความใหม่ของสังคมชาวนาในยุคปัจจุบันที่ไม่ได้หยุดนิ่งตายตัว หากแต่มีพลวัตและเลื่อนไหลตลอดเวลา

บทที่ 4 เครือข่ายแบบใหม่กับประชาธิปไตยจากล่าง (Democracy from Below) ในบทนี้ผู้เขียนได้นำเสนอมุมมองของการเคลื่อนไหวของกระบวนการประชาธิปไตยในชนบท โดยผู้เขียนได้นำเสนอว่า ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ชาวบ้านสร้างเครือข่ายแบบใหม่ และตัดสินใจทางการเมืองอย่างมีเหตุผลบนพื้นฐานทางความรู้สึกนึกคิดใหม่ที่เน้นผลประโยชน์ที่ตนได้รับ ซึ่งผู้เขียนนำเสนอผ่านคำว่าประชาธิปไตยจากข้างล่าง อันหมายถึงการจัดวางความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชนบทในรูปแบบใหม่ที่อำนาจรัฐท้องถิ่นมีส่วนในการขับเคลื่อนประชาธิปไตยระดับชาติ

บทสรุป-ท้ายบท ข้อค้นพบนำไปสู่แนวคิดอะไรบ้าง บทส่งท้ายบทนี้ผู้เขียนมุ่งหวังให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงภาพของการเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบทที่มีมาแต่อดีต ให้จินตนาการมองภาพของสังคมชาวนาสู่สังคมผู้ประกอบการแบบใหม่ เพื่อให้มีความเข้าใจสังคมผู้ประกอบการในพื้นที่ชนบท เพื่อแสวงหานโยบายไปสู่การสร้างเศรษฐกิจลักษณะใหม่ ที่เข้าใจศักยภาพของผู้ประกอบการในชนบท (Rural Entrepreneurs) และสร้างนโยบายที่สนับสนุนผู้ประกอบการในชนบทอันจะนำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจใหม่ของสังคมชาวนา

โดยสรุปแล้วหนังสือเล่มนี้นับได้ว่าเป็นคู่มือประกอบการต่อวิชาการศึกษาของสังคมชาวนาในประเทศไทยที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่ความสนใจของแวดวงชนบทศึกษา (Rural Studies) ที่ จะช่วยให้ผู้ที่สนใจมีจินตนาการใหม่ต่อมิติของสังคมชาวนาที่มีการเปลี่ยนรูป แปรเปลี่ยนปรับตัว ต่อสู้ ต่อรอง เพื่อดำรงไว้ซึ่งตัวตนของสังคมชาวนาที่สร้าง “หน้าต่างแห่งโอกาส” (Window of Opportunity) ให้มีการเลื่อนไหลและเป็นข้อต่อรองภาคการผลิตที่เชื่อมประสานความเป็นเมืองและชนบทที่ดำรงอยู่ร่วมกันอย่างหลากหลาย

ข้อกำหนดการเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัย เพื่อตีพิมพ์ในวารสารมนุษย์กับสังคม

1. เป็นบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ ในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ พร้อมบทความย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
2. ระบุชื่อบทความ และชื่อ-นามสกุลจริงของผู้เขียนบทความ พร้อมวุฒิการศึกษา ตำแหน่งและสถานที่ทำงานอย่างชัดเจน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
3. บทความมีความยาวของต้นฉบับไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ A4
4. เป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ใดมาก่อน
5. บทความที่ไม่ผ่านการพิจารณาให้ตีพิมพ์ทางกองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบ แต่จะไม่ส่งต้นฉบับคืนผู้เขียน
6. การอ้างอิงให้ใช้วิธีการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา โดยวงเล็บเฉพาะชื่อ-สกุลผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ และเลขหน้าเอกสารที่อ้างอิงต่อท้ายข้อความที่ต้องการอ้าง (ชื่อ สกุลผู้แต่ง ปีที่พิมพ์: เลขหน้า) หรือการอ้างอิงชื่อผู้แต่งก่อนข้อความอ้างอิง ให้วงเล็บหลังชื่อ-สกุลผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ และเลขหน้าเอกสารที่อ้างอิง ดังนี้ ชื่อ-สกุลผู้แต่ง (ปีที่พิมพ์: เลขหน้า) ต่อด้วยข้อความที่อ้างอิง
7. รูปแบบบรรณานุกรม มีลักษณะดังนี้

ตัวอย่างบรรณานุกรม

หนังสือ

วิทยา ศักยภินันท์. (2548). **ตรรกศาสตร์: ศาสตร์แห่งการใช้เหตุผล**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Schiffman, L.G. and Kanuk, L.L. (2000) **Consumer Behavior**. 7th ed. Upper Saddle River, N.J.: Prentice-Hall.

หนังสือแปล

คิโยซากิ, เบิร์ต ที. (2545). **พ่อรวยสอนลูก 5: โรงเรียนธุรกิจ**. แปลโดย พิบูลย์ ติษฐ์อุดม. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.

วิทยานิพนธ์

กรรณิการ์ ชินะโชติ. (2522). “คำไทยและอิทธิพลบางประการของภาษาไทยในภาษาเขมร.”
วิทยานิพนธ์ ปริญญาตรีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บทความจากหนังสือ

ฉวีลักษณ์ บุญยะกาญจน. (2534). “สารนิเทศเพื่อชุมชน.” ใน รุ่งทิพย์ ห่อวโนทยาน,
บรรณาธิการ. กลยุทธ์ การจัดการสารนิเทศเพื่อการพัฒนา, หน้า 74-77.
กรุงเทพฯ: สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย.

บทความวารสาร

พิมพ์พันธ์ เวสสะโกศล. (2546). “การศึกษาสำรวจคุณสมบัติของนักแปล.” วารสาร
ศิลปศาสตร์ 3 (1) (มกราคม-มิถุนายน): 79-94.

บทความจากหนังสือพิมพ์

โสภิต ทองปาน. “การพัฒนาชนบทในอดีต.” มติชน (15 มกราคม): 6, 2544.
“Magic grass.” *The Nation* (30 January): CL Focus, 1999.

การสัมภาษณ์

แม่นมมาส ขวลิต, คุณหญิง. (11 มีนาคม 2537). สัมภาษณ์. นายกสมาคมห้องสมุดแห่ง
ประเทศไทย.
ยงยุทธ เชี่ยวชาญ. (3 มิถุนายน 2555). สัมภาษณ์. ประธานชุมชนเทพพิทักษ์ เทศบาลเมือง
จังหวัดกาฬสินธุ์.

ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

“การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.” กิจกรรมท่องเที่ยวดูนก. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก:
[http : //www.tat.or.th/thai/travelling_eco_tourism.php?travel_id=7.](http://www.tat.or.th/thai/travelling_eco_tourism.php?travel_id=7)
(วันที่เข้าถึง 11 กันยายน 2548)

The Body Shop Australia. (Homepage of the Body Shop Australia.) (Online). 21 Nov.
2000-Last update. Available: [http:// www.thebodyshop.com.au.](http://www.thebodyshop.com.au) (Accessed
27 Nov. 2002)

8. ตัวอักษรและรูปแบบการพิมพ์

ตัวอักษร DB ThaiText X 16

รูปแบบการพิมพ์

ด้านบน 2.5 เซนติเมตร ด้านซ้าย 2.5 เซนติเมตร

ด้านล่าง 2 เซนติเมตร ด้านขวา 2 เซนติเมตร

รายการ	ลักษณะตัวอักษร	รูปแบบการพิมพ์	ขนาดตัวอักษร
ชื่อบทความ	เน้น	ชิดซ้าย	18
ชื่อผู้แต่ง	ปกติ	ชิดขวา	13
บทคัดย่อ	เน้น	ชิดซ้าย	13
หัวข้อแบ่งตอน	เน้น	ชิดซ้าย	13
หัวข้อย่อย	เน้น	ใช้หมายเลขกำกับ	16
เนื้อหาบทความ	ปกติ	-	16
ข้อความในตาราง	ปกติ	-	14
ข้อความอ้างอิง	เอน	-	14
หนังสืออ้างอิง	เน้น	ชิดซ้าย	13

